

kerkelijke documentatie

jaargang 36
nummer 6-7
1 augustus 2008

verschijnt bij:

rkkerk
.nl

Toespraken paus Benedictus XVI bij gelegenheid van zijn reis naar de Verenigde Staten

Adventsbrief 2007 & bijlage: Brief aan de priesters over
de viering van het sacrament van de Eucharistie

COLOFON

Kerkelijke documentatie is een uitgave van de afdeling Pers en Communicatie van het Secretariaat RKK. De reeks verschijnt tien maal per jaar, samen met een nummer van het blad *rkkerk.nl*.

Redactie:

M. Bemelmans
(hoofd Pers & Communicatie a.i.)
drs. Roland Enthoven
(eindredactie)
drs. Caroline Wenting

Basisontwerp:

Artgrafica,
Amsterdam

Druk:

Gregorius bv, Soest

Opmaak:

Secretariaat RKK

Abonnementsprijs:

(inclusief porto) in Nederland: € 52,50 per jaar, gecombineerd met *rkkerk.nl*; studenten: € 41,50. In België: € 34,-.

Abonnementen in

Nederland:

Secretariaat RKK,
Biltstraat 121,
Postbus 13049,
3507 LA Utrecht,
tel.: 030 2326911,
fax: 030 2334601.
e-mail: media@rkk.nl
Bestellingen:
tel.: 030 2326909
e-mail: bestel@rkk.nl
Abonnementen:
e-mail: abonnemen-ten@rkk.nl

In België

Uitgeverij Licap bv,
Guimardstraat 1,
1040 Brussel,
tel.: 02 5099670,
postrekening:
000-0947400-01.

Kerkelijke documentatie en *rkkerk.nl* op internet:
www.rkkerk.nl

ISSN: 1871-4579

© Utrecht 2008

Apostolic Journey to the United States of America and Visit to the United Nations Organization Headquarters (April 15–21, 2008):

Address of his Holiness Benedict XVI, *Welcoming Ceremony*, South Lawn of the White House, Washington, D.C., 16 April 2008, © Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana.

Address of his Holiness Benedict XVI, *Celebration of Vespers and Meeting with the Bishops of the United States of America*, National Shrine of the Immaculate Conception in Washington, D.C., 16 April 2008, © Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana.

Responses of his Holiness Benedict XVI to the Questions Posed by the Bishops, *Meeting with the Bishops of the United States of America*, National Shrine of the Immaculate Conception in Washington, D.C., 16 April 2008, © Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana.

Homily of his Holiness Benedict XVI, *Holy Mass*, Washington Nationals Stadium, 17 April 2008, © Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana.

Address of his Holiness Benedict XVI, *Meeting with Catholic Educators*, Conference Hall of the Catholic University of America in Washington, D.C., 17 April 2008, © Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana.

Address of his Holiness Benedict XVI, *Meeting with Representatives of Other Religions*, 'Rotunda' Hall of the Pope John Paul II Cultural Center of Washington, D.C., 17 April 2008, © Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana.

Address of his Holiness Benedict XVI, *Meeting with the Members of the General Assembly of the United Nations Organization*, New York, 18 April 2008, © Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana.

Homily of his Holiness Benedict XVI, *Votive Mass for the Universal Church*, St. Patrick's Cathedral, New York, 19 April 2008, © Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana.

Address of his Holiness Benedict XVI, *Meeting with Young People and Seminarians*, Saint Joseph Seminary, Yonkers, New York, 19 April 2008, © Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana.

Homily of his Holiness Benedict XVI, *Celebration of the Eucharist*, Yankee Stadium, Bronx, New York, 20 April 2008, © Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana.

Omslag: Paus Benedictus XVI bij de Catholic University of America.

Benedictus XVI

Apostolische reis naar de Verenigde Staten van Amerika
en bezoek aan het hoofdkwartier van de Verenigde Naties

Ontvangstceremonie

Toespraak

Gazon van het Witte Huis, Washington, D.C.

woensdag 16 april 2008

Meneer de president,

Dank u voor uw vriendelijke welkomstwoorden namens het volk van de Verenigde Staten van Amerika. Ik stel het zeer op prijs dat u mij hebt uitgenodigd om een bezoek te brengen aan dit geweldige land. Mijn bezoek valt samen met een belangrijk moment in het bestaan van de katholieke gemeenschap in Amerika: het is 200 jaar geleden dat het eerste diocees van het land – Baltimore – tot aartsbisdom werd verheven en dat de bisdommen New York, Boston, Philadelphia en Louisville werden gevestigd.

Ik vind het heel fijn om hier te zijn als gast van alle Amerikanen. Ik kom als vriend, als prediker van het Evangelie, die groot respect heeft voor deze immense, pluralistische maatschappij. De katholieken in Amerika hebben altijd op voortreffelijke wijze bijgedragen aan het leven van hun land. Ik begin dit bezoek in het vertrouwen dat mijn aanwezigheid een bron van vernieuwing en hoop zal betekenen voor de Kerk in de Verenigde Staten en de katholieken zal sterken in hun streven om een verantwoordelijke bijdrage te leveren aan het leven in dit land, waarvan zij trotse burgers zijn.

Vanaf de begintijd van de Republiek heeft Amerika zich in haar zoektocht naar vrijheid laten leiden door de overtuiging dat de principes die het politieke en sociale leven moeten regelen, nauw verbonden zijn met een morele orde die gebaseerd is op de heerschappij van God de Schepper. De grondleggers van dit land spraken vanuit deze overtuiging toen zij de “vanzelfsprekende waarheid” verkondigden dat alle mensen gelijk geschapen zijn en allen onvervreembare rechten hebben die gegrondvest zijn in de wetten van de natuur en van de God van de natuur. De loop van de Amerikaanse geschiedenis laat zien welke moeilijkheden men daar-

bij heeft ondervonden en welke gevechten en grote intellectuele en morele vastberadenheid nodig waren om vorm te geven aan een samenleving die deze hoogstaande principes belichaamde. In dit proces, dat de ziel van het land heeft gevormd, is het geloof voortdurend een inspiratiebron en drijvende kracht geweest, zoals bijvoorbeeld in de strijd tegen de slavernij en in de burgerrechtenbeweging. Ook in deze tijd, met name in tijden van crisis, putten de Amerikanen nog altijd kracht uit dit gekoesterde erfgoed van gemeenschappelijke idealen en aspiraties.

Ik kijk ernaar uit om de komende dagen niet alleen ontmoetingen te hebben met mensen uit de katholieke gemeenschap in Amerika, maar ook met mensen van andere christelijke gemeenschappen en de vele godsdienstige tradities die dit land rijk is. Van oudsher hebben niet alleen katholieken, maar ook alle andere gelovigen hier de vrijheid gevonden om God te aanbidden in overeenstemming met hun geweten, waarbij zij tegelijkertijd geaccepteerd werden en worden als onderdeel van een bestel waarin ieder mens en elke groep zijn stem mag laten horen. Ik ben ervan overtuigd dat het Amerikaanse volk, nu het geconfronteerd wordt met de steeds complexere politieke en ethische kwesties van deze tijd, in haar godsdienstige overtuigingen een kostbare bron van inzicht en inspiratie zal vinden voor een overwogen, verantwoordelijke en respectvolle dialoog in het streven naar een menselijker en vrijere samenleving.

Vrijheid is niet alleen een gave, maar ook een opdracht tot persoonlijke verantwoordelijkheid. Amerikanen weten dit uit ervaring – bijna elke stad in dit land heeft een monument ter nagedachtenis aan hen

die hun leven hebben opgeofferd in de strijd voor vrijheid in binnen- en buitenland. Het behoud van vrijheid vereist aandacht voor deugdzaamheid, zelfdiscipline, opoffering voor het algemeen belang en verantwoordelijkheidsbesef ten aanzien van minder bedeelden. Het vereist ook de moed om deel te nemen aan het maatschappelijk leven en je diepste geloof en waarden in het publieke debat naar voren te brengen. Vrijheid, kortom, is altijd nieuw. Het is voor iedere generatie weer een uitdaging en moet voortdurend worden bevochten in het belang van het goede.¹ Er zijn maar weinig mensen die dit zo goed begrepen als paus Johannes Paulus II. In een beschouwing over de geestelijke overwinning van de vrijheid op het totalitarisme in zijn geboorteland Polen en de rest van Oost-Europa, hield hij ons voor dat de geschiedenis telkens weer laat zien dat “in een wereld zonder waarheid, vrijheid haar consistentie verliest” en dat een democratie zonder waarden uiteindelijk zielloos is.² In deze profetische woorden weerklinkt in zekere zin de overtuiging die president Washington in zijn afscheidsrede uitsprak, dat religie en moraliteit “onmisbare steunpilaren” vertegenwoordigen voor een goed functionerend politiek klimaat.

De Kerk wil van haar kant ook een bijdrage leveren aan de bouw van een wereld die meer recht doet aan de waarde van de mens, die is geschapen naar Gods beeld en op Hem lijkt (vgl. Gn 1,26-27). Zij is ervan overtuigd dat het geloof nieuw licht werpt op alle dingen en dat het Evangelie de nobele roeping en hoogste bestemming van ieder mens duidelijk maakt.³ Het geloof geeft ons ook de kracht om gehoor te geven aan onze hoge roeping en de hoop die ons inspireert om ons in te zetten voor een steeds recht-

1. Vgl. Benedictus XVI, Encycliek *Spe salvi* (30 november 2007), 24, in: *Kerkelijke documentatie (KD)* 36/1 (18 januari 2008), 18.

2. Johannes Paulus II, Encycliek *Centesimus annus* (1 mei 1991), 46, in: *KD* 19/3 (mei 1991), 142.

3. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, pastorale Constitutie over de Kerk in de wereld van deze tijd *Gaudium et spes*, 10.

vaardiger en broederlijke maatschappij. Democratie kan alleen bloeien, zoals ook de *Founding Fathers* beseften, wanneer de politieke leiders en de mensen die zij vertegenwoordigen zich laten leiden door de waarheid, en de wijsheid van duidelijke morele principes omzetten in keuzes die bepalend zijn voor het leven en de toekomst van het land.

De Verenigde Staten van Amerika spelen al meer dan honderd jaar een belangrijke rol in de internationale gemeenschap. Vrijdag heb ik, als God het wil, de eer om de Verenigde Naties toe te spreken. Ik zal daar de inspanningen aanmoedigen die thans worden verricht om deze organisatie slagvaardiger te maken ten behoeve van de legitieme aspiraties van alle volken op deze wereld. De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens bestaat nu zestig jaar, maar de noodzaak van wereldwijde solidariteit is nog altijd even dringend, als we willen dat alle mensen een leven kunnen leiden dat in overeenstemming is met hun waardigheid – als broeders en zusters in één huis en rond de tafel die God voor al zijn kinderen in overvloed heeft bereid. Amerika heeft zich altijd ruimhartig betoond waar het gaat om het lenigen van directe menselijke nood, het heeft ontwikkeling gestimuleerd en hulp geboden aan slachtoffers

van natuurrampen. Ik ben ervan overtuigd dat deze betrokkenheid ten aanzien van de grote menselijke familie zich zal blijven uiten in steun aan geduldige inspanningen van de internationale diplomatie om conflicten op te lossen en de vooruitgang te bevorderen. Op die manier zullen toekomstige generaties kunnen leven in een wereld waar waarheid, vrijheid en gerechtigheid kunnen bloeien – een wereld waar de door God gegeven waardigheid en rechten van alle mannen, vrouwen en kinderen worden gekoesterd, beschermd en effectief bevorderd.

Meneer de president, vrienden: aan het begin van dit bezoek aan de Verenigde Staten wil ik u nogmaals danken voor uw uitnodiging. Het is mij een grote vreugde om in uw midden te zijn en ik bid vurig dat de almachtige God dit land en zijn volk zal sterken in de weg van gerechtigheid, voorspoed en vrede. God zegene Amerika!

© Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana / R.-K. Kerkgenootschap in Nederland

Vertaling: drs. P.C. de Die

Benedictus XVI

Apostolische reis naar de Verenigde Staten van Amerika
en bezoek aan het hoofdkwartier van de Verenigde Naties

Vesperviering en ontmoeting met de bisschoppen van de Verenigde Staten van Amerika

Toespraak

Nationaal heiligdom van de Onbevleete Ontvangenis in Washington, D.C.

woensdag 16 april 2008

Dierbare medebisschoppen,

Het is mij een grote vreugde om u hier vandaag, aan het begin van mijn bezoek aan dit land, te begroeten en ik wil kardinaal George bedanken voor de vriendelijke woorden die hij namens u heeft gesproken. Ik wil u allen, en in het bijzonder de functionarissen van de Bisschoppenconferentie, danken voor al het werk dat u hebt verzet ter voorbereiding van dit bezoek. Mijn dankbaarheid en waardering gaat ook uit naar de medewerkers en vrijwilligers van het Nationale Heiligdom, die ons hier vanavond hebben ontvangen.

Amerikaanse katholieken staan bekend om hun trouwe toegewijdsheid aan de Stoel van Petrus. Mijn pastorale bezoek aan uw land biedt de gelegenheid om de onderlinge verbondenheid nog eens te versterken. Om te beginnen hebben wij samen het avondgebed gevierd in deze basiliek, die gewijd is aan de Onbevleete Ontvangenis van de heilige Maagd Maria, een heiligdom dat voor de Amerikaanse katholieken van bijzondere betekenis is, hier in het centrum van uw hoofdstad. Hier verzameld in het gebed tot Maria, de

Moeder van Jezus, dragen wij in liefde het volk van God in alle delen van de Verenigde Staten op aan onze hemelse Vader.

Voor de katholieke gemeenschap in Boston, New York, Philadelphia en Louisville is dit een feestelijk jaar, omdat het 200 jaar geleden is dat deze plaatselijke kerkgemeenschappen tot diocesen werden verheven. Met u zeg ik dank voor alle zegeningen die de Kerk in deze twee eeuwen ten deel zijn gevallen. Het is dit jaar ook

200 jaar geleden dat het aartsbisdom Baltimore werd gevestigd en dat geeft mij de gelegenheid om in bewondering en dankbaarheid terug te blikken op het leven en werk van John Carroll, de eerste bisschop van Baltimore – een waardig leider van de katholieke gemeenschap in uw toen net onafhankelijk geworden land. Zijn onvermoeibare inzet om het Evangelie te verspreiden in het immense gebied dat onder zijn herderlijke zorg viel, heeft de grondslag gelegd voor het kerkelijk leven in uw land en de Kerk in Amerika in staat gesteld om tot wasdom te komen. De katholieke gemeenschap die u dient, is nu een van de grootste en meest invloedrijke van de wereld. Het is dan ook zeer belangrijk om uw licht te laten schijnen voor uw medeburgers en voor de wereld, “opdat zij uw goede werken zien en uw Vader verheerlijken die in de hemel is” (Mt 5,16).

Veel van de mensen onder wie John Carroll en zijn medebisschoppen werkten, kwamen uit verre landen. De verscheidenheid in herkomst van deze mensen zien we terug in de rijke diversiteit van het kerkelijk leven in het huidige Amerika. Medebisschoppen, ik wil u en uw gemeenschappen aanmoedigen een warm onthaal te bieden aan immigranten die zich nu bij u aansluiten, om mee te leven in hun vreugde en hoop, hen te steunen in hun zorgen en beproevingen en hen te helpen om thuis te raken in hun nieuwe land. Dat is immers wat uw landgenoten generaties lang hebben gedaan. Vanaf het begin hebben zij hun deuren geopend voor wie vermoeid was, voor de armen, voor “de opeengepakte menigte die snakte naar vrije ademruimte”.¹ Dat zijn de mensen die Amerika heeft opgenomen.

De meeste mensen die hier kwamen om een nieuw leven op te bouwen, wisten

goed gebruik te maken van de hulpbronnen en mogelijkheden die zij hier aan troffen en bereikten een hoog welvaartsniveau. De mensen in dit land staan bekend om hun grote vitaliteit en creativiteit. Ze staan ook bekend om hun generositeit. Na de aanslag op de Twin Towers in september 2001 en na de orkaan Katrina in 2005 stonden de Amerikanen klaar om hun broeders en zusters in nood te helpen. Op internationaal niveau hebben we gezien hoe de Amerikanen hulp boden en reddingsoperaties op touw zetten na de tsunami van december 2004. Ik wil ook mijn grote waardering uitspreken voor de vele vormen van humanitaire hulp die Amerikaanse katholieken geven via de katholieke liefdadigheidsorganisaties en andere instellingen. Hun generositeit vertaalt zich in de zorg die wordt geboden aan armen en mensen in nood, en in de energie die wordt gestoken in de bouw van een nationaal netwerk van katholieke parochies, ziekenhuizen, scholen en universiteiten. Dit alles stemt tot grote dankbaarheid.

Amerika is ook een land van groot geloof. Uw volk valt op door zijn religieuze gedrevenheid, de mensen zijn er trots op tot een geloofsgemeenschap te behoren. Ze hebben vertrouwen in God en aarzelen niet om morele argumenten uit de bijbel in het publieke debat naar voren te brengen. Erkenning van de vrijheid van godsdienst ligt vast verankerd in het Amerikaanse bewustzijn – dat heeft dit land ook zo aantrekkelijk gemaakt voor generaties immigranten, die op zoek zijn naar een nieuw thuis waar zij in vrijheid hun eigen geloof kunnen belijden.

In dit verband stel ik met genoeg vast dat hier vandaag ook bisschoppen aanwezig zijn van de Oosterse Kerken in ge-

1. Vgl. *Sonnet aan de voet van het Vrijheidsbeeld*.

meenschap met de Opvolger van Petrus, die ik in het bijzonder welkom wil heten. Dierbare broeders, ik wil u vragen om uw gemeenschappen te verzekeren van mijn grote genegenheid en hen te zeggen dat ik voortdurend bid voor hen en voor de vele broeders en zusters die nog in hun oorspronkelijke vaderland leven. Uw aanwezigheid hier herinnert ons aan al die leden van uw gemeenschappen die in hun vaderland, vaak onder zware omstandigheden, zo moedig van Christus hebben getuigd. Uw aanwezigheid betekent ook een grote verrijking voor het kerkelijk leven van Amerika: zij geeft uitdrukking aan de katholiciteit van de Kerk en de diversiteit van haar liturgische en spirituele tradities.

Op deze vruchtbare bodem, die uit zoveel verschillende bronnen wordt gevoed, bent u, medebisschoppen, vandaag de dag geroepen om het zaad van het Evangelie te zaaien. Dat brengt me bij de vraag hoe een bisschop in de 21ste eeuw het beste invulling kan geven aan de opdracht "om alle dingen nieuw te maken in Christus, onze hoop". Hoe kan hij zijn volk leiden tot "een ontmoeting met de levende God", de bron van de alles transformerende hoop waar het Evangelie over spreekt?² Misschien moet hij beginnen met het uit de weg ruimen van een aantal zaken die deze ontmoeting verhinderen. Dit land kenmerkt zich weliswaar door een oprechte religieuze geest, maar de subtiele invloed van het secularisme kan wel doorwerken in de manier waarop mensen hun levenswijze laten bepalen door hun geloof. Is het consequent om op zondag in de kerk ons geloof te belijden en de rest van de week bezig te zijn met handelspraktijken of medische procedures die daarmee in strijd zijn? Is het consequent als praktiserende katholieken arme

en kansloze mensen negeren en uitbuiten, seksueel gedrag propageren dat in strijd is met de morele leer van de Kerk of standpunten innemen die in tegenspraak zijn met het recht op leven van ieder mens, van de conceptie tot aan de natuurlijke dood? Iedere tendens waarin religie als een privéaangelegenheid wordt beschouwd, moet worden bestreden. Alleen wanneer het leven in al zijn aspecten doortrokken is van het geloof, staat een christen werkelijk open voor de transformerende kracht van het Evangelie.

In een welvarende maatschappij kan een ontmoeting met de levende God ook belemmerd worden door de subtiele invloed van het materialisme, waardoor de aandacht gemakkelijk gericht kan raken op het honderdvoud dat God in deze tijd belooft, ten koste van het eeuwige leven dat Hij belooft voor de toekomst (vgl. Mc 10,30). De mensen moeten herinnerd worden aan de uiteindelijke zin van het leven. Zij moeten beseffen dat er diep in hen een intens verlangen naar God besloten ligt. Zij moeten de kans krijgen te drinken uit de bron van zijn oneindige liefde. Men raakt gemakkelijk in de ban van de welhaast onbeperkte mogelijkheden die wetenschap en technologie ons bieden en dan wordt al snel de fout gemaakt om te denken dat we onze diepste behoeften op eigen kracht kunnen vervullen. Dat is een illusie. Zonder God, de enige die ons kan schenken waartoe wij alleen niet in staat zijn,³ is ons leven uiteindelijk leeg. Mensen moeten er voortdurend aan herinnerd worden om een band op te bouwen met Hem die is gekomen zodat wij leven in overvloed konden hebben (vgl. Joh 10,10). Het doel van al ons pastorale werk en onze catechese, het onderwerp van onze verkondiging en de focus van ons sacramentele

2. Vgl. Benedictus XVI, Encycliek *Spe salvi* (30 november 2007), 4, in: *Kerkelijke documentatie (KD)* 36/1 (18 januari 2008), 5-6.

3. Vgl. *a.w.*, 31, in: *a.w.*, 22.

ambt moet zijn om mensen te helpen een levende relatie op te bouwen en te koesteren met “Christus Jezus, onze hoop” (1Tim 1,1).

In een samenleving die grote waarde hecht aan persoonlijke vrijheid en autonomie, vergeet men gemakkelijk dat men ook afhankelijk is van anderen en dat we ook verantwoordelijkheden hebben jegens elkaar. Deze nadruk op individualisme heeft zelfs de Kerk beïnvloed⁴ en geleid tot een vorm van vroomheid die soms het accent legt op onze persoonlijke relatie met God, ten koste van onze roeping om leden te zijn van een verlorene gemeenschap. Toch zag God in het begin al dat het niet goed was dat de mens alleen bleef (vgl. Gn 2,18). We zijn geschapen als sociale wezens die alleen tot hun recht komen in liefde – voor God en onze naaste. Als wij werkelijk onze blik richten op Hem die de bron van onze vreugde is, moeten we dat doen als leden van Gods volk.⁵ Als dat niet in onze cultuur lijkt te passen, bewijst dat alleen nog maar meer hoe groot de behoefte is aan een nieuwe evangelisatie van de cultuur.

U bent hier in Amerika gezegend met katholieke lekengevolgen van heel verschillende culturele achtergronden, die al hun uiteenlopende gaven ten dienste stellen van de Kerk en de samenleving in het algemeen. Zij verwachten van u dat u hen bemoedigt en leiding en richting heeft. In een tijd die wordt gekenmerkt door een overvloed aan informatie, is het belang van goede geloofs-informatie niet te overschatten. Amerikaanse katholieken hebben altijd grote waarde gehecht aan religieus onderricht, zowel op school als in vormingsprogramma's voor volwassenen. Dat onderricht moet worden voortgezet en uitgebreid. De vele goede mensen die

liefdadigheidswerk verrichten, moeten worden geholpen om hun toewijding levend te houden door een “vorming van het hart”: een “ontmoeting met God in Christus die de liefde in hen wekt en hun hart voor de naaste opent”.⁶ In een tijd waarin de vooruitgang in de medische wetenschap veel mensen nieuwe hoop geeft, roepen diezelfde vernieuwingen ook ethische vragen op die eerder niet voorstelbaar waren. Dat maakt het belangrijker dan ooit om katholieken die in de gezondheidszorg werkzaam zijn, een goede vorming te bieden in de morele leer van de Kerk. In al deze apostolaten moet met wijsheid leiding worden gegeven, zodat zij vruchten in overvloed zullen voortbrengen. Als zij werkelijk het belang van de mens moeten bevorderen, moeten zij ook nieuw gemaakt worden in Christus onze hoop.

Als verkondigers van het Evangelie en leiders van de katholieke gemeenschap bent u ook geroepen om deel te nemen aan de uitwisseling van ideeën in het publieke debat, om zo de culturele standpunten te helpen vormen. In een context waarin de vrijheid van meningsuiting hoog in het vaandel staat en waar een fel en eerlijk debat wordt gestimuleerd, staat u voor een gerespecteerd geluid dat van grote betekenis is voor de discussie over de dringende sociale en morele vraagstukken van deze tijd. Door ervoor te zorgen dat het Evangelie goed wordt verstaan, vormt u niet alleen de mensen van uw eigen gemeenschap, maar helpt u, door het wereldwijde bereik van de massacommunicatie, de boodschap van de christelijke hoop door heel de wereld te verspreiden.

De invloed van de Kerk op het publieke debat speelt natuurlijk op verschillende

4. Vgl. *a.w.*, 13-15, in: *a.w.*, 12-13.

5. Vgl. *a.w.*, 14, in: *t.a.p.*

6. Benedictus XVI, Encycliek *Deus caritas est* (25 december 2005), 31, in: *KD* 34/1 (17 februari 2006), 25.

niveaus. De Verenigde Staten kennen veel wetgeving en wetsvoorstellen die ethisch gezien aanleiding geven tot zorg. De katholieke gemeenschap dient onder uw leiding in dit soort zaken een duidelijk en eensluidend getuigenis uit te dragen. Wat echter nog belangrijker is, is ervoor zorgen dat de bredere gemeenschap haar hart en geest steeds meer openstelt voor de morele waarheid. Daar moet nog veel voor gedaan worden. Cruciaal in dit verband is de taak van de lekenangelovigen om het 'zuurdesem' van de samenleving te zijn. Toch kan men er niet van uitgaan dat alle katholieke burgers in de belangrijkste ethische vraagstukken van deze tijd de lijn van de kerkelijke leer volgen. Ook hier ligt voor u de taak om ervoor te zorgen dat in de morele vorming op alle niveaus van het kerkelijk leven de authentieke leer van het Evangelie van het leven naar voren komt.

Een onderwerp van grote zorg voor ons allen is in dit verband de plaats van het gezin binnen de samenleving. Kardinaal George zei al dat u de komende jaren onder meer prioriteit wil geven aan de versterking van het huwelijk en gezinsleven. In de *Boodschap voor Wereldvrede* van dit jaar sprak ik over de essentiële bijdrage die een gezond gezinsleven kan leveren aan de vrede in en tussen landen. In het gezin ervaren we "een aantal fundamentele elementen van vrede: rechtvaardigheid en liefde tussen broeders en zusters, het gezag dat door de ouders wordt uitgeoefend, de liefdevolle zorg voor de gezinsleden die zwakker zijn door hun jonge leeftijd of door ziekte of ouderdom, onderlinge hulp bij wat nodig is in het leven, de bereidheid om anderen te accepteren en zo nodig te vergeven".⁷ De familie is ook de belangrijkste plaats voor de evangelisatie, de plaats om het

geloof door te geven en jonge mensen te helpen begrijpen wat het belang is van religieuze gebruiken en de kerkgang op zondag. Het is ontstellend hoeveel minder het gezin de hoeksteen van Kerk en samenleving vormt. Echtscheiding en ontrouw zijn toegenomen en veel jonge mannen en vrouwen kiezen ervoor om het huwelijk uit te stellen of zelfs helemaal niet te trouwen. Voor sommige jonge katholieken lijkt de sacramentele verbintenis van het huwelijk nauwelijks een andere betekenis te hebben dan een burgerlijke verbintenis of zelfs een puur informele en vrijblijvende afspraak om met een ander samen te leven. We zien dan ook een alarmerende afname van het aantal katholieke huwelijken in de Verenigde Staten, en een toename van samenlevingsvormen waarbij de op Christus geïnspireerde toewijding aan de ander, bezegeld door de publiekelijk gedane belofte om te leven naar de eisen van een onverbreekelijke, levenslange verbintenis, simpelweg ontbreekt. In dergelijke omstandigheden wordt kinderen de veilige omgeving ontzegd die zij nodig hebben om als mens tot bloei te komen, en de samenleving ontbreekt het op deze manier aan de stevige bouwstenen die zij nodig heeft om de sociale cohesie en morele focus van de gemeenschap in stand te houden.

Mijn voorganger, paus Johannes Paulus II, leerde: "De bisschop is de eerst verantwoordelijke voor de gezinspastoraal in het bisdom. ... Hij moet daaraan zonder ophouden zorg, tijd, personeel en hulpbronnen wijden, maar vooral persoonlijke steun aan de gezinnen en aan allen die hem ... helpen in de gezinspastoraal."⁸ Het is uw taak om heel duidelijk de argumenten vanuit het geloof en de rede aan te voeren die pleiten voor het instituut hu-

7. Benedictus XVI, Boodschap ter gelegenheid van de viering van de 41ste Wereldvrede, 1 januari 2008: *Het menselijk gezin, een gemeenschap van vrede* (8 december 2007), 3, in: *KD* 36/2-3 (29 februari 2008), 43.

8. Johannes Paulus II, apostolische Exhortatie *Familiaris consortio* (22 november 1981), 73, in: *Archief van de Kerken* 37/1 (12 januari 1982), 55.

welijk, als de levenslange verbintenis tussen een man en een vrouw, die openstaan voor de overdracht van het leven. Die boodschap moet opnieuw weerklinken onder de mensen, omdat het ten diepste een onvoorwaardelijk 'ja' tegen het leven is, een 'ja' tegen de liefde en een 'ja' tegen de aspiraties die de kern van onze gemeenschappelijke menselijkheid vormen, in ons diepe verlangen naar verbondenheid met anderen en met de Heer.

Eén van de dingen die lijnrecht tegenover het Evangelie staan in het leven zoals we dat zien in Amerika en in andere landen, en die reden geeft tot grote schaamte, is het seksueel misbruik van minderjarigen. Velen van u hebben met mij gesproken over de intense pijn die uw gemeenschappen hebben geleden wanneer een geestelijke zijn priesterlijke verplichtingen en taken verraden bleek te hebben met zulk diep immoreel gedrag. U kunt zich, terwijl u er alles aan doet om dit kwaad uit te bannen wanneer het zich voordoet, verzekerd weten van de gebedssteun van Gods volk in heel de wereld. U geeft terecht voorrang aan hulp en zorg aan de slachtoffers. Het is uw van God gegeven verantwoordelijkheid als herders om de wonden te verbinden die door een vertrouwensbreuk geslagen zijn, om genezing en verzoening te bevorderen en hen die op zo'n ernstige manier beschadigd zijn, met liefdevolle zorg te omringen.

Het is niet gemakkelijk geweest om met deze situatie om te gaan en zoals de voorzitter van uw Bisschopsconferentie al aangaf, "soms is het echt verkeerd aangepakt". Nu de ernst en schaal van het probleem duidelijker is, hebt u gerichtere herstel- en disciplinaire maatregelen kunnen nemen en een veilige omgeving kunnen creëren waarin jonge mensen beter

beschermd zijn. Hoewel we voor ogen moeten houden dat de overgrote meerderheid van de geestelijken en religieuzen in Amerika uitnemend werk verrichten in de verkondiging van de bevrijdende boodschap van het Evangelie aan de mensen die aan hun zorg zijn toevertrouwd, is het van cruciaal belang dat de kwetsbaren altijd beschermd worden voor hen die kwaad willen. In dat opzicht werpen uw inspanningen om mensen te genezen en te beschermen niet alleen hun vruchten af voor hen die onder uw pastorale zorg vallen, maar voor heel de samenleving.

Het beleid en de programma's die u hebt opgesteld moeten echter in een bredere context worden geplaatst om het beoogde doel volledig te bereiken. Kinderen verdienen het om op te groeien met een gezond begrip van seksualiteit en de rol daarvan in menselijke relaties. Zij moeten beschermd worden voor de onwaardige uitingen en grove manipulatie van de seksualiteit die we tegenwoordig om ons heen zien. Zij hebben het recht om opgevoed te worden in authentieke morele waarden die hun grondslag hebben in de waardigheid van de menselijke persoon. Dat brengt ons terug op de centrale rol van het gezin en de noodzaak om het Evangelie van het leven te verspreiden. Wat heeft het voor zin om over kinderscherming te praten als pornografie en geweld bij zoveel mensen de huiskamer binnenkomen door de media waarover we tegenwoordig beschikken? We moeten dringend opnieuw de waarden bepalen die de grondslag van onze samenleving vormen, zodat zowel jonge mensen als volwassenen een goede morele vorming kan worden geboden. Hierin heeft iedereen een taak – niet alleen ouders, religieuze leiders, docenten en catecheten,

maar ook de media en de entertainment-industrie. Alle leden van de maatschappij kunnen een steentje bijdragen aan de morele vernieuwing en er zelf van profiteren. Als we werkelijk geven om onze jongeren en om de toekomst van onze beschaving, moeten we onze verantwoordelijkheid nemen om de authentieke morele waarden die als enige de mens in staat stellen om tot bloei te komen, uit te dragen en voor te leven. Het is uw taak, als pastores naar het voorbeeld van Christus, de Goede Herder, om deze boodschap luid en duidelijk te verkondigen en daarmee de zonde van seksueel misbruik in de bredere context van de seksuele *mores* aan de kaak te stellen. Bovendien kunt u door dit probleem waar nodig binnen de Kerk aan de orde te stellen, anderen daarin voorgaan, aangezien deze gesel niet alleen wordt gevoeld in uw diocesen, maar in alle sectoren van de samenleving. Dat vraagt om een vastberaden, collectief antwoord.

Ook priesters hebben behoefte aan uw leiding en nabijheid in deze moeilijke tijd. Zij schamen zich voor wat er is gebeurd en sommigen hebben het gevoel dat zij aan vertrouwen en waardering hebben ingeboet. Velen voelen zich nauw verbonden met Christus in zijn Lijden, in hun worsteling met de gevolgen van deze crisis. De bisschop kan hen als vader, broeder en vriend van zijn priesters, helpen om geestelijk vruchten te plukken van deze verbondenheid met Christus door hen bewust te maken van de troostende aanwezigheid van de Heer te midden van hun lijdenden en door hen aan te moedigen om met de Heer de weg van de hoop te gaan.⁹ Zoals paus Johannes Paulus II zes jaar geleden al zei, “moeten we erop vertrouwen dat deze periode van beproeving de gehele katholieke gemeen-

schap zal louteren” en zal leiden tot “een heiliger priesterschap, een heiliger episcopaat en een heiliger Kerk”.¹⁰ Er zijn vele tekenen die erop wijzen dat in de tussentijdse periode inderdaad sprake is geweest van een loutering. De tegenwoordigheid van Christus te midden van onze lijdenden brengt langzaam aan licht in onze duisternis: alle dingen worden nieuw gemaakt in Christus Jezus, onze hoop.

In deze fase is het een essentieel onderdeel van uw taak om de banden met uw geestelijken te versterken, met name in gevallen waarin tijdens deze crisis spanning is ontstaan tussen priesters en hun bisschop. Het is belangrijk dat u uw betrokkenheid blijft tonen, dat u hen blijft steunen en hen voorgaat. Op die manier zult u hen zeker helpen om de levende God te ontmoeten en hen de weg wijzen naar de transformerende hoop waarover het Evangelie spreekt. Als u zelf leeft naar het voorbeeld van Christus, de Goede Herder, die zijn leven heeft gegeven voor zijn schapen, zult u uw medepriesters inspireren om zich weer helemaal te wijden aan hun kudde, met dezelfde overgave als Christus. Een scherpere focus op de navolging van Christus in de heiligheid van het leven is precies wat we nodig hebben om voorwaarts te gaan. We moeten weer ontdekken wat een vreugde het schenkt om Christus in het centrum van ons leven te plaatsen, de deugden te oefenen en onszelf onder te dompelen in het gebed. Als de gelovigen weten dat hun pastor een man is die bidt en leeft om hen te dienen, zullen zij daar met warmte en genegenheid op reageren en dat zal het leven van de gehele gemeenschap voeden en ondersteunen.

Tijd die aan het gebed wordt besteed, is nooit verspild, hoe dringend de taken die

9. Vgl. *Spe salvi*, 39, in: *a.w.*, 27.

10. Johannes Paulus II, *Toespraak tot de kardinalen van de Verenigde Staten* (23 april 2002), 4.

van alle kanten op ons afkomen ook zijn. De verering van Christus onze Heer in het heilig Sacrament verlengt en intensiveert de verbondenheid met Hem die tot stand komt in de viering van de Eucharistie.¹¹ Contemplatie van de geheimen van de Rozenkrans heeft een bevrijdende uitwerking en vormt ons naar, verenigt ons met en heiligt ons tot Jezus Christus.¹² Het volgen van het Getijdengebed zorgt ervoor dat heel onze dag geheiligd is en herinnert ons voortdurend aan de noodzaak om gericht te blijven op het doen van Gods werk, hoezeer wij ook afgeleid kunnen raken of de druk voelen van de taak waar we mee bezig zijn. Zo helpt onze devotie ons om *in persona Christi* te spreken en te handelen, om de gelovigen in de naam van Jezus te onderwijzen, te leiden en te heiligen, om zijn verzoening, zijn genezing en zijn liefde te brengen aan al zijn beminde broeders en zusters. Deze radicale omvorming naar het voorbeeld van Christus, de Goede Herder, vormt de kern van ons pastorale ambt, en als we onszelf in het gebed openstellen voor de kracht van de heilige Geest, zal Hij ons de gaven schenken die we nodig hebben om onze zware taak uit te voeren,

zodat wij niet bezorgd hoeven te zijn over wat we moeten doen of zeggen (vgl. Mt 10,19).

Tot besluit van mijn woorden tot u hier vanavond wil ik de Kerk in uw land opdragen aan de moederlijke zorg en voorspraak van de Onbevleete Maagd Maria, beschermvrouwe van de Verenigde Staten. Moge zij, die de hoop van alle landen in haar schoot gedragen heeft, de voorspraak zijn voor het volk van dit land, zodat alles nieuw wordt in Jezus Christus, haar Zoon. Dierbare medebisschoppen, weet u allen verzekerd van mijn warme vriendschap en mijn medeleven in uw pastorale zorgen. Ik schenk u allen en uw geestelijken, religieuzen en leken gelovigen mijn apostolische zegen als teken van blijdschap en vrede in de verrezen Heer.

© Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana / R.-K. Kerkgenootschap in Nederland

Vertaling: drs. P.C. de Die

11. Vgl. Benedictus XVI, postsynodale apostolische Exhortatie *Sacramentum caritatis* (22 februari 2007), 66, in: *KD* 35/5-6 (1 juni 2007), 141-142.

12. Vgl. Johannes Paulus II, apostolische Brief *Rosarium Virginis Mariae* (16 oktober 2002), 11, 15, in: *KD* 30/8 (6 december 2002), 336, 337-339.

Benedictus XVI

Apostolische reis naar de Verenigde Staten van Amerika
en bezoek aan het hoofdkwartier van de Verenigde Naties

Ontmoeting met de bisschoppen van de Verenigde Staten van Amerika

Antwoorden op vragen van de bisschoppen

Nationaal heiligdom van de Onbevleete Ontvangenis in Washington, D.C.

woensdag 16 april 2008

De Heilige Vader wordt gevraagd naar zijn oordeel ten aanzien van het groeiende secularisme in het openbare leven en het relativisme in het intellectuele leven, en om zijn advies hoe hier pastoraal mee moet worden omgegaan en hoe de evangelisatie effectiever kan worden.

Ik heb dit thema in mijn toespraak al kort aangestipt. Het valt mij op dat hier in Amerika, anders dan in veel Europese landen, de seculiere mentaliteit niet per definitie tegen religie gekant is. Op het punt van de scheiding van Kerk en staat heeft de Amerikaanse maatschappij zich altijd gekenmerkt door een fundamenteel respect voor religie en de publieke functie daarvan, en uit opiniepeilingen komt naar voren dat het Amerikaanse volk diepgelovig is. Het is echter niet voldoende om je te verlaten op deze traditionele religiositeit en je verder nergens iets van aan trekken, terwijl de grondslagen van die religiositeit langzaam worden ondermijnd. Een serieuze benadering van de

evangelisatie kan niet zonder een diepgaande diagnose van de elementen van de huidige Amerikaanse cultuur die echt een uitdaging opleveren voor het Evangelie.

Wat natuurlijk essentieel is, is een juist begrip van de terechte autonomie van de seculiere orde, een autonomie die niet kan worden gescheiden van God de Schepper en zijn verlossingsplan.¹ Het Amerikaanse secularisme levert wellicht een heel eigen probleem op: er is ruimte voor geloof in God en respect voor de publieke functie van religie en kerken, maar tegelijkertijd wordt het geloof op subtiële wijze gereduceerd tot de kleinste gemene deler. Ge-

1. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, pastorale Constitutie over de Kerk in de wereld van deze tijd *Gaudium et spes*, 36.

loof wordt een passieve aanvaarding dat bepaalde dingen 'buiten ons' waar zijn, echter zonder praktische relevantie voor het dagelijks leven. Het resultaat is een groeiende kloof tussen geloof en levenswijze: men leeft 'alsof God niet bestaat'. Dit wordt versterkt door een individualistische en eclecticische benadering van geloof en religie: heel anders dan in de katholieke benadering van 'denken met de Kerk', meent ieder individu dat hij of zij het recht heeft om eruit te pikken wat van zijn of haar gading is, waarbij de uiterlijke sociale banden in stand worden gehouden zonder dat men zich innerlijk volledig bekeert tot de wet van Christus. In plaats van geestelijk getransformeerd en vernieuwd te worden, komen christenen daardoor gemakkelijk in de verleiding om zich te conformeren aan de geest van deze tijd (vgl. Rom 12,3). We hebben dit plotseling zien gebeuren in het schandaal veroorzaakt door katholieken die een vermeend recht op abortus propageren.

Op een dieper niveau dwingt het secularisme de Kerk om haar missie in en aan de wereld opnieuw te definiëren en actiever inhoud te geven. Zoals het Concilie aangaf, ligt hier een bijzondere verantwoordelijkheid voor de leken gelovigen. Wat naar mijn overtuiging nodig is, is een groter besef van het onverbrekelijke verband tussen Evangelie en natuurwet enerzijds en anderzijds het nastreven van het werkelijk menselijke goed, zoals dat vervat ligt in het burgerlijk recht en in persoonlijke morele keuzes. In een samenleving die persoonlijke vrijheid terecht hoog in het vaandel draagt, moet de Kerk in haar onderricht op alle niveaus – in de catechese, de prediking, op het seminarie en in het universitair onderwijs – met een apologie komen die gericht is op de bevestiging van de waarheid van de

christelijke openbaring, de harmonie van geloof en denken en een juist begrip van vrijheid, gezien in positieve termen als een bevrijding *van* de beperkingen en als een bevrijding *tot* een authentiek en waardevol leven. Het Evangelie moet worden verkondigd en onderwezen als een omvattende manier van leven, die een aantrekkelijk en waarachtig antwoord biedt, zowel in intellectuele als praktische zin, op de werkelijke problemen van de mens. De 'dictatuur van het relativisme' is uiteindelijk niets minder dan een bedreiging van de ware menselijke vrijheid, die alleen tot wasdom komt in ruimhartigheid en trouw aan de waarheid.

Er valt natuurlijk nog veel meer te zeggen over dit onderwerp: tot besluit wil ik nog zeggen dat ik geloof dat de Kerk in Amerika op dit moment in de geschiedenis voor de uitdaging staat om de katholieke visie op de werkelijkheid nieuw leven in te blazen en op een aansprekende en creatieve manier te presenteren aan een samenleving die grossiert in recepten voor levensvervulling. Ik denk met name aan de noodzaak om jonge mensen in hun hart aan te spreken. Zij worden voortdurend geconfronteerd met boodschappen die lijnrecht tegenover het Evangelie staan, maar blijven desondanks hongeren naar wat authentiek, goed en waar is. Er zal veel moeten gebeuren, met name op het niveau van de verkondiging en de catechese in parochies en op scholen, om te zorgen dat de nieuwe evangelisatie zijn vruchten gaat afwerpen voor de vernieuwing van het kerkelijk leven in Amerika.

De Heilige Vader wordt gevraagd naar de "geleidelijke wijze" waarop katholieken de geloofspraktijk verlaten: soms is het een expliciete keuze, maar vaak gaan mensen

ongemerkt en geleidelijk aan steeds minder naar de mis en identificeren zij zich steeds minder met de Kerk.

Dit heeft voor een groot deel zeker te maken met het wegvallen van een religieuze cultuur, soms geringschattend aangeduid als 'getto', die maakte dat mensen vanzelfsprekender lid waren van en zich identificeerden met de Kerk. Zoals ik net al zei, is één van de grootste uitdagingen waarvoor de Kerk in dit land staat, het vinden van een katholieke identiteit die niet zozeer is gebaseerd op uiterlijke kenmerken als wel op een manier van denken en leven die zijn grondslag heeft in het Evangelie en verrijkt wordt door de levende traditie van de Kerk.

Het gaat hierbij natuurlijk ook om factoren als religieus individualisme en schandalen. De kern is: het geloof kan alleen overleven als het wordt gevoed, als het zich uit in liefde (vgl. Gal 5,6). Vinden mensen het tegenwoordig moeilijk om God te ontmoeten in onze kerken? Is onze prediking zouteloos geworden? Zou het kunnen dat veel mensen vergeten zijn of nooit echt geleerd hebben hoe zij in en met de Kerk kunnen bidden?

Ik heb het hier niet over mensen die de Kerk verlaten om elders persoonlijke religieuze 'ervaringen' te zoeken. Dat is een pastorale kwestie die op zichzelf moet worden gezien. Ik denk dat we het hebben over mensen die van de weg geraakt zijn, die hun geloof in Christus niet bewust hebben losgelaten, maar om welke reden dan ook geen leven hebben kunnen putten uit de liturgie, de sacramenten en de prediking. Toch is het christelijk geloof, zoals we weten, in essentie kerkelijk. Zonder een levende band met de gemeenschap kan het persoonlijk geloof nooit tot

volle wasdom komen. Dat kan dan, om terug te komen op de vraag, resulteren in een geleidelijke geloofsverzakking.

Ik wil graag twee korte opmerkingen maken over het probleem van de geleidelijke kerkverlating, die u hopelijk zullen helpen om hier verder over na te denken.

In de eerste plaats wordt het, zoals u weet, in onze westerse samenlevingen steeds moeilijker om op een betekenisvolle manier over 'verlossing' te spreken. Toch is verlossing – de verlossing van de realiteit van het kwaad en de gave van een nieuw leven en vrijheid in Christus – de kern van het Evangelie. We moeten, zoals ik al aangaf, nieuwe en aansprekende manieren vinden om deze boodschap te verkondigen en in mensen de honger wakker te roepen naar de vervulling die alleen Christus kan schenken. In de liturgie van de Kerk en bovenal in het sacrament van de Eucharistie komen deze realiteiten het sterkst tot uitdrukking en worden zij deel van het leven van de gelovigen. Misschien moeten we nog veel meer doen om invulling te geven aan het beeld dat het Concilie schetste van de liturgie als uitoefening van het algemene priesterschap en stimulans tot een vruchtbaar apostolaat in de wereld.

Ten tweede moeten we met bezorgdheid vaststellen dat er in veel van de van oudsher christelijke samenlevingen vrijwel geen sprake meer is van een eschatologisch besef. Zoals u weet, heb ik dit probleem ook gesignaleerd in de Encycliek *Spe salvi*. Ik volsta ermee te zeggen dat geloof en hoop zich niet beperken tot deze wereld: als theologische deugden verbinden zij ons met de Heer en leiden zij ons niet alleen tot de vervulling van onze eigen bestemming, maar tot de ver-

vulling van heel de schepping. Geloof en hoop zijn de inspiratiebron en basis van al ons werk ter voorbereiding van de komst van het koninkrijk van God. Er kan in het christendom geen plaats zijn voor louter persoonlijk geloof: Christus is de Verlosser van de wereld en wij kunnen als leden van zijn Lichaam die delen in zijn profetische, priesterlijke en koninklijke *munera*, onze liefde voor Hem niet losmaken van onze toewijding aan de opbouw van de Kerk en de verbreiding van zijn koninkrijk. Als religie een puur persoonlijke aangelegenheid wordt, verliest zij haar ziel.

Ik wil afsluiten met een vanzelfsprekende opmerking. De velden zijn nog altijd rijp voor de oogst (vgl. Joh 4,35); God blijft groei geven (vgl. 1Kor 3,6). We kunnen en moeten geloven, met paus Johannes Paulus II, dat God een nieuwe lente voor het christendom voorbereidt.² Wat op dit moment in de geschiedenis van de Kerk in Amerika bovenal nodig is, is een vernieuwing van het apostolische vuur dat haar herders inspireert om actief op zoek te gaan naar wie verloren is geraakt, om te verbinden wie verwond is en kracht te geven aan wie kwijnen (vgl. Ez 34,16). En dat vraagt, zoals ik al eerder zei, om een nieuwe manier van denken die gebaseerd is op een grondige diagnose van de problemen van deze tijd en een streven naar eenheid ten dienste van de missie van de Kerk aan de huidige generatie.

De Heilige Vader wordt gevraagd hoe hij denkt over de afname van het aantal roepingen, ondanks de toename van het aantal katholieken, en welke redenen tot hoop hij ziet in de persoonlijke kwaliteiten en het verlangen naar heiligheid van de kandidaten die zich wel aandienen.

Laten we eerlijk zijn: een bloeiend aanbod van roepingen tot het priesterschap en het religieuze leven is een teken van gezondheid van een plaatselijke Kerk. Er is op dat punt echter geen ruimte voor zelfgenoegzaamheid. God blijft jonge mensen roepen; het is aan ons om mensen te stimuleren om volmondig en vrij aan die roeping gehoor te geven. Deze genade mag echter nooit als vanzelfsprekend worden beschouwd.

Jezus draagt ons in het Evangelie op om te bidden dat de Heer van de oogst arbeiders zal sturen. Hij erkent zelfs dat er maar weinig arbeiders zijn gezien de grootte van de oogst (vgl. Mt 9,37-38). Vreemd genoeg denk ik vaak dat juist het gebed – het *unum necessarium* – het enige aspect van het roepingenwerk is dat we vaak vergeten of onderschatten!

Ik bedoel niet alleen de gebeden *om roepingen*. Het gebed, zoals dat wordt geboren in het katholieke gezin en wordt gevoed door christelijke vormingsprogramma's en gesterkt door de genade van de sacramenten, is de eerste manier waarop wij te weten komen wat God met ons leven wil. Als wij jonge mensen leren bidden, goed leren bidden, werken we samen met Gods roeping. Programma's, plannen en projecten moeten er ook zijn, maar het besef van een roeping is in de eerste plaats de vrucht van een intieme relatie tussen de Heer en zijn discipelen. Als jonge mensen weten hoe zij moeten bidden, weten zij gerust ook wat zij moeten doen als God hen roept.

We zien tegenwoordig dat veel jonge mensen in toenemende mate verlangen naar heiligheid en dat zich weliswaar minder mensen aandienen, maar dat degenen die naar voren treden, zeer bevlo-

2. Vgl. Johannes Paulus II, Encycliek *Redemptoris missio* (7 december 1990), 86, in: *Kerkelijke documentatie* 19/1 (februari 1991), 50.

gen en veelbelovend zijn. Het is belangrijk om naar hen te luisteren, hun ervaringen te begrijpen en hen aan te moedigen om hun leeftijdsgenoten te wijzen op de behoefte aan toegewijde priesters en religieuzen, en op de schoonheid van een leven van dienstbetoon aan de Heer en zijn Kerk. Er wordt naar mijn mening veel gevraagd van de verantwoordelijken voor het roepingewerk: de kandidaten moeten net als voorheen een grondige intellectuele en menselijke vorming krijgen die hen in staat stelt om niet alleen te kunnen reageren op de werkelijke vragen en behoeften van hun medemensen, maar ook om te groeien in hun eigen bekering en om een leven lang trouw te blijven aan hun roeping. U bent zich, als bisschoppen, bewust van het offer dat wordt gevraagd als u het verzoek krijgt één van uw beste priesters aan het seminarie af te staan. Ik wil u aansporen om hier grootmoedig mee om te gaan, in het belang van heel de Kerk.

Tot besluit: ik denk dat u uit ervaring weet dat de meeste van uw medepriesters gelukkig zijn met hun roeping. Wat ik zei in mijn toespraak over het belang van eenheid en samenwerking binnen het presbyterium, geldt ook hier. We moeten ons losmaken van stervelijke scheidslijnen, meningsverschillen en vooropgezette ideeën en samen luisteren naar de stem

van de Geest die de Kerk de weg wijst naar een hoopvolle toekomst. We weten allemaal hoe belangrijk de priesterlijke broederschap voor ons is. Die broederschap is niet alleen een kostbaar bezit, maar ook een rijke bron om uit te putten voor de vernieuwing van het priesterschap en de begeleiding van nieuwe roepingen. Ik wil u graag aanmoedigen om gebruik te maken van gelegenheden om broederlijk in gesprek te komen met uw priesters, met name de jonge priesters. Ik ben ervan overtuigd dat dit veel vruchten zal afwerpen die verrijkend zijn voor henzelf, die hun liefde voor het priesterschap en de Kerk zullen versterken en hun apostolaat effectiever zullen maken.

Dierbare medebisschoppen, met deze overwegingen moedig ik u allen aan in uw dienst aan de gelovigen die aan uw pastorale zorg zijn toevertrouwd en vertrouw ik u toe aan de liefdevolle voorpraak van de Onbevleete Maagd Maria, Moeder van de Kerk.

© Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana / R.-K. Kerkgenootschap in Nederland

Vertaling: drs. P.C. de Die

Benedictus XVI

Apostolische reis naar de Verenigde Staten van Amerika
en bezoek aan het hoofdkwartier van de Verenigde Naties

Heilige Mis

Preek

Washington Nationals Stadium

donderdag 17 april 2008

Dierbare broeders en zusters in Christus,

"Vrede zij u!" (Joh 20,19). Met deze eerste woorden van de verrezen Heer tot zijn discipelen groet ik u allen in de vreugde van deze Paastijd. Allereerst dank ik God voor de zegen dat ik in uw midden mag zijn. Ik dank in het bijzonder aartsbisschop Wuerl voor zijn vriendelijke welkomstwoord.

Onze Mis vandaag voert de Kerk in de Verenigde Staten terug naar haar wortels hier vlakbij in Maryland, en gedenkt de tweehonderdste verjaardag van het eerste hoofdstuk uit haar opmerkelijke groei – de verdeling door mijn voorganger paus Pius VII van het oorspronkelijke bisdom Baltimore en de bisdommen Boston, Bardstown (nu Louisville), New York en Philadelphia. Tweehonderd jaar later kan de Kerk in Amerika met recht het bereikte resultaat prijzen van vorige generaties, die zeer verschillende groepen immigranten samenbrachten binnen de eenheid van het katholieke geloof en de gezamenlijke inzet voor de verspreiding van het Evangelie. Tegelijkertijd, zich bewust van haar rijke verscheidenheid, heeft de katholieke gemeenschap in dit land steeds

meer het belang leren inzien dat iedere persoon en groep eigen bijzondere gaven schenkt aan het grote geheel. De Kerk in de Verenigde Staten is nu geroepen om naar de toekomst te kijken, stevig grondvest in het geloof dat door vorige generaties is doorgegeven, en bereid om nieuwe uitdagingen aan te gaan – uitdagingen die niet minder van ons vragen dan die waarvoor onze voorouders zich gesteld zagen – met de hoop geboren uit Gods liefde, uitgestort in ons hart door de heilige Geest (vgl. Rom 5,5).

In de uitoefening van mijn ambt als opvolger van Petrus ben ik naar Amerika gekomen om u, mijn broeders en zusters, te bevestigen in het geloof van de apostelen (vgl. Lc 22,32). Ik ben gekomen om

opnieuw te verkondigen, zoals Petrus dat deed op de dag van Pinksteren, dat Jezus Christus Heer en Messias is, uit de dood opgestaan, gezeten in heerlijkheid aan de rechterhand van de Vader en als rechter aangesteld over de levenden en de doden (vgl. Hnd 2,14 e.v.). Ik ben gekomen om de dringende oproep van de apostelen te herhalen tot bekering en de vergeving van zonden, en van de Heer een nieuwe uitstorting van de heilige Geest over de Kerk in dit land af te smeken. Zoals we heel deze Paastijd hebben gehoord, is de Kerk geboren uit de gave van de Geest van inkeer en geloof in de verrezen Heer. In ieder tijdperk wordt zij door dezelfde Geest ertoe aangezet mannen en vrouwen van elk ras, taal en volk (vgl. Apk 5,9) het goede nieuws te brengen van onze verzoening met God in Christus.

De lezingen van de Mis vandaag nodigen ons uit, om de groei van de Kerk in Amerika als een hoofdstuk te zien in het grotere verhaal van de uitbreiding van de Kerk langs de afstamming van de heilige Geest op Pinksteren. In deze lezingen zien we het onlosmakelijke verband tussen de opgestane Heer, de gave van de heilige Geest voor de vergeving van de zonden, en het mysterie van de Kerk. Christus stichtte zijn Kerk op het fundament van de apostelen (vgl. Apk 21,14) als een zichtbare, gestructureerde gemeenschap die tegelijkertijd een geestelijke *communio* is, een mystiek lichaam opgewekt door de meervoudige gaven van de Geest, en het sacrament van redding voor heel de mensheid.¹ Op elke tijd en plaats is de Kerk geroepen tot groei in eenheid, door voortdurende bekering tot Christus, wiens reddingswerk verkondigd wordt door de opvolgers van de apostelen en gevierd in de sacramenten. Deze eenheid leidt op haar beurt tot niet aflatende zendingsuitbreiding, omdat

de Geest gelovigen aanspoort 'de grote werken van God' te verkondigen en alle mensen uit te nodigen tot de gemeenschap toe te treden van hen die gered zijn door het bloed van Christus en een nieuw leven in zijn Geest hebben ontvangen.

Ik bid dan ook, dat deze belangrijke verjaardag in het leven van de Kerk in de Verenigde Staten, en de aanwezigheid van de opvolger van Petrus in uw midden, een gelegenheid zullen vormen voor alle katholieken om opnieuw hun eenheid in het apostolisch geloof te bevestigen, hun tijdgenoten overtuigend rekenschap te geven van de hoop die in hen leeft (vgl. 1Pe 3,15), en hernieuwd te worden in missionaire ijver voor de uitbreiding van Gods Koninkrijk.

De wereld heeft dit getuigenis nodig! Wie kan ontkennen dat het huidige moment een kruispunt is, niet alleen voor de Kerk in Amerika, maar ook voor de samenleving als geheel? Het is een tijd van grote belofte, omdat we zien hoe wij als menselijke familie op vele manieren dichter naar elkaar toe trekken en steeds meer van elkaar afhankelijk worden. Toch zien we tegelijkertijd tekenen van een storend verval in het fundament zelf van de maatschappij: tekenen van vervreemding, woede en polarisatie bij velen van onze tijdgenoten, toenemend geweld, een verzwakking van het morele besef, verruwing van sociale verhoudingen en een groeiende vergetelheid van Christus en God. De Kerk ziet ook tekenen van immense belofte in haar vele sterke parochies en vitale bewegingen, in het enthousiasme voor het geloof dat zo veel jonge mensen laten zien, in het aantal mensen dat ieder jaar het katholieke geloof aanneemt, en in de grotere belangstelling voor gebed en catechese. Tegelijk-

1. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische Constitutie over de Kerk *Lumen gentium*, 8.

kertijd voelt zij meestal met pijn het bestaan van verdeeldheid en polarisatie in haar midden, naast het verontrustende besef dat vele gedoopten, in plaats van een geestelijk zuurdesem te zijn in de wereld, overhellen naar zienswijzen die haaks staan op de waarheid van het Evangelie.

“Heer zend Uw Geest uit en Gij zult het aanschijn der aarde vernieuwen!” (vgl. Ps 104,30). De woorden van de beurtsalm van vandaag zijn een gebed dat opkomt uit het hart van de Kerk op ieder moment en op iedere plaats. Zij herinneren ons eraan, dat de heilige Geest is uitgestort als de eerste vruchten van een nieuwe schepping, “een nieuwe hemel en een nieuwe aarde” (vgl. 2Pe 3,13; Apk 21,1), waarin Gods vrede zal heersen en de mensenfamilie zal worden verzoend in gerechtigheid en liefde. We hebben de heilige Paulus horen zeggen, dat heel de schepping nu reeds “kreunt” in de verwachting van die ware vrijheid die Gods gave aan zijn kinderen is (Rom 8,21-22). Een vrijheid die ons in staat stelt te leven in overeenstemming met zijn wil. Laten we vandaag vurig bidden, dat de Kerk in Amerika zal worden vernieuwd in diezelfde Geest, en volhardt in haar opdracht om het Evangelie te verkondigen in een wereld die uitzielt naar echte vrijheid (vgl. Joh 8,32), werkelijk geluk, en de vervulling van haar diepste verlangens!

Hier wil ik graag een speciaal woord van dank en bemoediging richten tot allen die de oproep van het Tweede Vaticaans Concilie, zo dikwijls herhaald door paus Johannes Paulus II, hebben aanvaard en hun leven hebben gewijd aan de nieuwe evangelisatie. Ik dank mijn broeders in het bisschops-, priester- en diakenambt, de mannelijke en vrouwelijke religieuzen,

ouders, leraren en catechisten. De trouw en moed, waarmee de Kerk in dit land de problemen tegemoet treedt die voortkomen uit een toenemend wereldse en materialistische cultuur, zullen grotendeels afhangen van uw eigen trouw bij het doorgeven van de schat van uw katholieke geloof. Jongeren hebben hulp nodig om het pad te kunnen herkennen van een serieuze en edelmoedige navolging van Christus, het pad van inzet voor rechtvaardigheid en vrede. Er is veel voortgang geboekt bij het ontwikkelen van degelijke catecheseprogramma's. Toch blijft er nog zoveel meer te doen om de hoofden en harten van de jeugd te vormen in kennis en liefde van de Heer. De uitdagingen waarvoor wij ons gesteld zien, vereisen omvattend en goed onderricht in de geloofswaarheden. Maar zij vragen ook om de vorming van een mentaliteit, een intellectuele 'cultuur', die echt katholiek is, vertrouwen op de diepe harmonie van geloof en rede, en bereidheid om de rijkdom van de geloofsvisie in te brengen bij de dringende kwesties die de toekomst van de Amerikaanse samenleving aangaan.

Dierbare vrienden, mijn bezoek aan de Verenigde Staten is bedoeld om een getuigenis te zijn van 'Christus onze Hoop'. Amerikanen zijn altijd een volk van hoop geweest. Uw voorouders kwamen naar dit land in de verwachting nieuwe vrijheid en kansen te vinden, waarbij de uitgestrektheid van onontdekte wildernis hen de hoop gaf helemaal opnieuw een nieuwe natie op nieuwe grondslag te kunnen gaan bouwen. Zeker, deze belofte werd niet zo ervaren door alle inwoners van dit land. Men denke aan het onrecht dat de oorspronkelijke Amerikaanse volkeren is aangedaan en hen die met geweld uit Afrika als slaven hierheen zijn gebracht. Toch maakt hoop, hoop op de toekomst,

heel sterk deel uit van het Amerikaanse karakter. En de christelijke deugd van de hoop – uitgestort in ons hart door de heilige Geest, de hoop die op bovennatuurlijke wijze onze strevingen zuivert en corrigeert door ze te richten op de Heer en zijn reddingsplan – die hoop heeft ook het leven van de katholieke gemeenschap in dit land gekenmerkt en zal dat blijven doen.

In samenhang met deze hoop, geboren uit Gods liefde en trouw, erken ik het leed dat de Kerk in Amerika heeft ervaren als gevolg van het seksueel misbruik van minderjarigen. Ik zou met geen woorden het leed en de schade kunnen beschrijven die door dergelijk misbruik zijn berokkend. Het is belangrijk dat de slachtoffers liefdevolle pastorale aandacht wordt gegeven. Ik kan ook niet toereikend de schade beschrijven die is ontstaan binnen de gemeenschap van de Kerk. Er zijn al veel inspanningen verricht om eerlijk en rechtvaardig met deze tragische situatie om te gaan, en te verzekeren dat kinderen – die onze Heer zo diep bemint (vgl. Mc 10,14) en die onze grootste schat zijn – kunnen opgroeien in een veilige omgeving. Deze inspanningen om kinderen te beschermen moeten doorgaan. Gisteren sprak ik hierover met uw bisschop. Vandaag moedig ik ieder van u aan te doen wat u kunt om heling en verzoening te bevorderen, en hen die beschadigd zijn te helpen. Ik vraag u ook om van uw priesters te houden, en hen te bevestigen in het uitstekende werk dat zij doen. En bovenal, bid dat de heilige Geest zijn gaven over de Kerk uitstort, de gaven die leiden tot bekering, vergeving en groei in heiligheid.

De heilige Paulus spreekt, zoals we in de tweede lezing hoorden, van een soort gebed dat opstijgt uit de diepte van ons

hart, in “verzuchtingen” (Rom 8,26) die te diep zijn voor woorden, geïnspireerd door de Geest. Dit is een gebed dat hunkert, midden in de boetedoening, naar de vervulling van Gods beloften. Het is een gebed van niet aflatende hoop, maar ook van geduld en volharding en, vaak, gepaard gaand met lijden voor de waarheid. Door dit gebed delen wij in het mysterie van Christus’ eigen zwakheid en lijden, terwijl we sterk vertrouwen op de overwinning van zijn Kruis. Moge de Kerk in Amerika met dit gebed steeds meer de weg vasthouden van bekering en trouw aan de eisen van het Evangelie. En mogen alle katholieken de troost van hoop ervaren, en de gaven van de Geest van vreugde en sterkte.

In het evangelie van vandaag schenkt de verrezen Heer de gave van de heilige Geest aan de apostelen en verleent hen de macht om zonden te vergeven. Door de overstijgende kracht van Christus’ genade, toevertrouwd aan zwakke menselijke dienaren, wordt de Kerk voortdurend herboren en wordt ieder van ons de hoop gegeven op een nieuw begin. Laten we vertrouwen op de kracht van de Geest om tot bekering te inspireren, iedere wond te helen, elke verdeeldheid te overwinnen, en opnieuw leven en vrijheid in te blazen. Hoezeer hebben wij deze gaven nodig! En hoe dichtbij zijn ze, in het bijzonder in het boetesacrament der verzoening! De bevrijdende kracht van dit sacrament, waarin onze eerlijke belijdenis van zonden Gods dankbaar woord van vergeving en vrede ontmoet, moet nodig worden herontdekt en opnieuw gewaardeerd door elke katholiek. In hoge mate hangt de vernieuwing van de Kerk in Amerika en in heel de wereld af van de hernieuwde praktijk van de biecht en de groei in heiligheid die dat sacrament zowel inspireert als realiseert.

“In deze hoop zijn wij gered!” (Rom 8,24). Terwijl de Kerk in de Verenigde Staten dankzegt voor de zegeningen van de afgelopen tweehonderd jaar, nodig ik u, uw gezinnen en elke parochie en religieuze gemeenschap uit, te vertrouwen op de kracht van genade om een toekomst van belofte voor Gods volk in dit land te creëren. Ik vraag u, in Jezus de Heer, elke verdeeldheid opzij te schuiven en Hem met blijdschap een weg te bereiden, in trouw aan zijn Woord en in voortdurende bekering tot zijn wil. Vooral spoor ik u aan zuurdesem te blijven van evangelische hoop in de Amerikaanse samenleving. Streeft ernaar het licht en de waarheid van het Evangelie in te brengen bij de opgave om een steeds rechtvaardigere en vrijere wereld te bouwen voor de generaties die nog komen.

Zij die hoop hebben moeten een ander leven leiden!² Moge u, door uw gebed, geloofsgetuigenis en vruchtbare naastenliefde, de weg wijzen naar dat wijde vergezicht van hoop. Het vergezicht dat God nu al openlegt voor zijn Kerk, en eigenlijk heel de mensheid: het visioen van een wereld, verzoend en vernieuwd in Christus Jezus, onze Redder. Hem zij alle eer en glorie, nu en altijd. Amen!

* * *

In het Spaans

Dierbare Spaanstalige broeders en zusters!

Ik zou u graag begroeten met de woorden die de Opgestane tot de apostelen heeft gesproken: “Vrede zij u” (Joh 20,19).

Moge de vreugde, te weten dat de Heer dood en zonde heeft overwonnen, u helpen om waar u leeft getuigen van Zijn liefde te zijn en hoop te zaaien. De hoop die Hij ons heeft gebracht en die nooit teleurstelt.

Laat u niet door pessimisme, traagheid of problemen overwinnen. Verdiep vooral, in trouw aan uw doopbelofte, dagelijks uw kennis van Christus en laat toe dat uw hart door Zijn liefde en vergeving wordt gegrepen.

De Kerk in de Verenigde Staten, die in haar schoot vele immigranten als kinderen heeft opgenomen, is ook dankzij het levende geloofsgetuigenis van Spaanstalige gelovigen gegroeid. Daarom roept de Heer u, om verder aan de toekomst van de Kerk in dit land en aan de verbreiding van het Evangelie bij te dragen. Alleen als u met Christus en elkaar verenigd bent, zal uw getuigenis op gebied van evangelisatie geloofwaardig zijn en talrijke vruchten van vrede en verzoening brengen, midden in een wereld die vaak door tweedracht en twist gekenmerkt wordt.

De Kerk verwacht veel van u. Stel haar niet teleur bij uw edelmoedige inzet. “Voor niets hebt gij ontvangen, voor niets moet gij geven” (Mt 10,8). Amen!

© Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana / R.-K. Kerkgenootschap in Nederland

Vertaling: H. Lohman M.A.

2. Vgl. Benedictus XVI, Encycliek *Spe salvi* (30 november 2007), 2, in: *Kerkelijke documentatie* 36/1 (18 januari 2008), 3-4.

Benedictus XVI

Apostolische reis naar de Verenigde Staten van Amerika
en bezoek aan het hoofdkwartier van de Verenigde Naties

Ontmoeting met katholieke docenten

Toespraak

Aula van de Catholic University of America in Washington, D.C.

donderdag 17 april 2008

*Uwe Eminenties,
dierbare medebisschoppen,
hooggeleerde professoren en docenten,*

"Hoe lieflijk zijn de voeten van hen die het goede nieuws brengen" (Rom 10,15-17). Met deze woorden van Jesaja, geciteerd door Paulus, wil ik u begroeten – dragers van de wijsheid – en met u alle medewerkers, studenten en families van de onderwijsinstellingen die u vertegenwoordigt. Het is mij een groot genoegen u te ontmoeten en enkele overwegingen met u te delen ten aanzien van de aard en identiteit van het katholieke onderwijs in deze tijd.

Ik wil in het bijzonder mijn dank uitspreken aan David O'Connell, president en rector van de Catholic University of America. Ik heb uw vriendelijke welkomstwoord zeer gewaardeerd. Mijn erkentelijkheid strekt zich natuurlijk uit naar de gehele universiteitsgemeenschap: alle faculteitsleden, medewerkers en studenten.

Het onderwijs vormt een wezenlijk onderdeel van de missie van de Kerk om het Goede Nieuws te verkondigen. Iedere katholieke onderwijsinstelling is allereerst een plaats om de levende God te ontmoeten,

die in Jezus Christus zijn alles omvormende liefde en waarheid openbaart.¹ Deze ontmoeting wekt het verlangen om te groeien in kennis en begrip van Christus en zijn leer. Zo worden zij die Hem leren kennen door de kracht van het Evangelie gedreven om een nieuw leven te leiden, dat zich kenmerkt door alles wat mooi, goed en waar is; een leven van christelijk getuigenis, dat wordt gevoed en gesterkt binnen de gemeenschap van de leerlingen van onze Heer, de Kerk.

1. Vgl. Benedictus XVI, Encycliek *Spe salvi* (30 november 2007), 4, in: *Kerkelijke documentatie (KD)* 36/1 (18 januari 2008), 5-6.

De dynamiek tussen persoonlijke ontmoeting, kennis en christelijk getuigenis maakt wezenlijk deel uit van de *diakonia* van de waarheid die de Kerk onder de mensheid verricht. Gods openbaring biedt iedere generatie de gelegenheid om de hoogste waarheid over het leven en het doel van de geschiedenis te ontdekken. Dat is geen gemakkelijke taak. Deze taak gaat heel de christelijke gemeenschap aan en stimuleert iedere generatie christelijke docenten om ervoor te zorgen dat de instelling waar zij werken op alle niveaus doortrokken is van de kracht van Gods waarheid. Op die manier wordt het Goede Nieuws van Christus werkzaam en leidt het zowel leraar als leerling naar de objectieve waarheid die, doordat zij uitstijgt boven het concrete en subjectieve, wijst naar het universele en absolute dat maakt dat wij vol vertrouwen de hoop kunnen verkondigen die niet wordt teleurgesteld (vgl. Rom 5,5). Tegen de achtergrond van persoonlijke worstelingen, morele verwarring en fragmentarische kennis wordt het nobele doel van studie en onderricht, gebaseerd op de eenheid van de waarheid en ten dienste van de mens en de gemeenschap, een uiterst krachtig instrument van hoop.

Vrienden, de geschiedenis van dit land kent vele voorbeelden van de wijze waarop de Kerk zich hiervoor heeft ingezet. De katholieke gemeenschap hier heeft het onderwijs zelfs tot een van haar speerpunten verheven. Dat heeft de nodige offers gevraagd. Grote namen als de heilige Elizabeth Ann Seton en andere grondleggers en grondlegsters hebben met grote vasthoudendheid en een vooruitziende blik de grondslagen gelegd voor het huidige aanzienlijke netwerk van parochiescholen, die bijdragen aan het geestelijk welzijn van de Kerk en het

land. Sommige mensen, zoals de heilige Katharine Drexel, hebben hun leven gewijd aan onderwijs voor mensen die door anderen werden verwaarloosd – in haar geval de Afrikaanse Amerikanen en de Indiaanse Amerikanen. Talloze toegewijde religieuze broeders, zusters en priesters hebben samen met onbaatzuchtige ouders door middel van katholieke scholen generaties immigranten geholpen om de armoede te ontstijgen en hun plek te vinden in de maatschappij.

Dergelijke offers worden nog altijd gebracht. Dit is een voortreffelijk apostolaat van hoop, waarin men ernaar streeft om te voorzien in de materiële, intellectuele en spirituele behoeften van ruim drie miljoen kinderen en studenten. Dat biedt de katholieke gemeenschap als geheel de goede gelegenheid om ruimhartig bij te dragen aan de financiële behoeften van onze instellingen. Hun voortbestaan moet verzekerd zijn. Er moet in samenwerking met de bredere gemeenschap ook alles aan gedaan worden om te zorgen dat zij voor mensen van alle sociaaleconomische lagen toegankelijk zijn. Geen enkel kind mag het recht op geloofsonderwijs worden ontnomen. Dat zal op zijn beurt de ziel van het land voeden.

Er zijn mensen die hun vraagtekens plaatsen bij de kerkelijke betrokkenheid bij het onderwijs en zich afvragen of de Kerk haar middelen niet beter voor iets anders kan inzetten. Zeker in een land als dit biedt de staat genoeg scholingsmogelijkheden en zijn er voldoende toegewijde, goede mensen die het eerbare beroep van leraar willen uitoefenen. Het is dan ook goed om ons af te vragen wat het eigen karakter is van de katholieke instellingen. Hoe dragen zij bij aan het maatschappelijk belang door de belang-

rijkste missie van de Kerk, de evangelisatie?

Alle activiteiten van de Kerk komen voort uit het besef dat zij drager is van een boodschap die haar oorsprong heeft in God zelf: in zijn goedheid en wijsheid heeft God ervoor gekozen om zichzelf te openbaren en de verborgen bedoeling van zijn wil kenbaar te maken.² Gods verlangen om zich kenbaar te maken en het aangeboren verlangen van ieder mens om de waarheid te kennen, vormen de context van de menselijke zoektocht naar de zin van het leven. Deze unieke ontmoeting wordt ondersteund in onze christelijke gemeenschap: hij die de waarheid zoekt, wordt degene die leeft uit het geloof.³ Dit kan worden omschreven als een beweging van 'ik' naar 'wij': het individu wordt deel van Gods volk.

Eenzelfde dynamiek van gemeenschappelijk identiteit – bij wie hoor ik? – vormt het ethos van onze katholieke instellingen. De katholieke identiteit van een universiteit of school is niet simpelweg een kwestie van het aantal katholieke studenten of leerlingen. Het is een kwestie van overtuiging – geloven we echt dat alleen in het mysterie van het vleesgeworden Woord het mysterie van de mens werkelijk verklaard wordt?⁴ Zijn we bereid ons volledig – met ons denken, onze wil, hart en ziel – aan God te wijden? Aanvaarden we de waarheid die Christus openbaart? Is het geloof tastbaar op onze universiteiten en scholen? Wordt het vurig uitgedragen in de liturgie, de sacramenten, in het gebed, in liefdadigheidswerk, in de strijd voor gerechtigheid en respect voor Gods schepping? Alleen op die manier getuigen wij werkelijk van de zin van wie wij zijn en waar wij voor staan.

Vanuit dit perspectief is het duidelijk dat de huidige 'waarheidscrisis' zijn wortels heeft in een 'geloofscrisis'. Alleen vanuit het geloof kunnen wij in vrijheid Gods woord onderschrijven en Hem erkennen als de transcendente waarborg voor de waarheid die Hij openbaart. Ook hier zien we waarom het zo belangrijk is dat de persoonlijke relatie met Jezus Christus wordt gekoesterd en waarom een gemeenschappelijk getuigenis van zijn liefdevolle waarheid onmisbaar is binnen katholieke onderwijsinstellingen. Toch weten we en stellen we met bezorgdheid vast dat veel mensen tegenwoordig moeite hebben en terughoudend zijn om zichzelf aan God toe te vertrouwen. Dit is een gecompliceerd gegeven, waar ik voortdurend over nadenk. We hebben ons steeds gericht op het denken van onze jongeren, maar misschien te weinig aandacht besteed aan de wil. Daarnaast zien we tot ons verdriet dat het begrip vrijheid vertekend wordt. Vrijheid is niet 'je onttrekken aan', maar 'deelhebben aan' – deelhebben aan het Zijn zelf. Echte vrijheid kan dan ook nooit worden bereikt door zich van God af te keren. Zo'n keuze zou ten diepste een ontkenning betekenen van de waarheid die we nodig hebben om onszelf te begrijpen. U en uw collega's hebben daarom de bijzondere verantwoordelijkheid om in jonge mensen het verlangen te wekken naar de geloofsdaad en hen aan te moedigen zich te wijden aan het kerkelijk leven dat uit dit geloof voortvloeit. Dan bereikt vrijheid de zekerheid van de waarheid. Als wij ervoor te kiezen om ons leven naar die waarheid te richten, omhelzen wij de volheid van het geloofsleven dat ons in de Kerk gegeven wordt.

De katholieke identiteit laat zich uiteraard niet afleiden uit statistieken. Het is ook niet simpelweg hetzelfde als 'recht in de

2. Vgl. Ef 1,9; Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische Constitutie over de goddelijke openbaring *Dei verbum*, 2.

3. Vgl. Johannes Paulus II, Encycliek *Fides et ratio* (14 september 1998), 31, in: *KD* 27/5-6 (18 juni 1999), 245.

4. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, pastorale Constitutie over de Kerk in de wereld van deze tijd *Gaudium et spes*, 22.

leer zijn'. Er is veel meer voor nodig en het is tegelijkertijd ook veel inspirerender: namelijk dat alle aspecten van uw leergemeenschappen weerklinken in het kerkelijk geloofsleven. Alleen in het geloof kan de waarheid tastbaar worden en de rede echt een menselijke rede, die in staat is om de wil te richten op de weg van de vrijheid.⁵ Zo leveren onze onderwijsinstellingen een vitale bijdrage aan de missie van de Kerk en aan de samenleving. Het worden plaatsen waar Gods actieve tegenwoordigheid in mensenaangelegenheden wordt herkend en waar alle jongeren de vreugde ontdekken van het 'zijn voor anderen', zoals ook Christus was.⁶

De evangelisatie, de belangrijkste missie van de Kerk, waarin de onderwijsinstellingen een cruciale rol vervullen, sluit aan bij het fundamentele verlangen van een land om een samenleving op te bouwen die werkelijk recht doet aan de menselijke waardigheid. Soms wordt de waarde van de kerkelijke bijdrage op maatschappelijk terrein echter in twijfel getrokken. Het is daarom belangrijk om te onthouden dat de waarheid van het geloof en die van de rede nooit met elkaar in tegenspraak zijn.⁷ De Kerk is door haar missie betrokken bij de menselijke worsteling om tot de waarheid te komen. Met haar verkondiging van de geopenbaarde waarheid dient zij alle leden van de samenleving, door de rede te zuiveren en ervoor te zorgen dat die open blijft staan voor de hoogste waarheden. Puttend uit goddelijke wijsheid werpt zij licht op de grondslag van de menselijke moraal en ethiek en herinnert alle groepen in de samenleving eraan dat niet de praktijk de waarheid bepaalt, maar dat de waarheid de basis voor de praktijk moet vormen. Dit betekent niet dat er geen ruimte meer

kan zijn voor een legitieme diversiteit: integendeel, deze bijdrage verheldert juist de waarheid die het mogelijk maakt om tot een consensus te komen en helpt om het publieke debat redelijk, eerlijk en verantwoord te houden. Zo zal de Kerk ook altijd de fundamentele morele categorieën van goed en kwaad handhaven, want zonder die categorieën zou de hoop vervliegen en zou er alleen nog ruimte zijn voor koude pragmatische berekening, die de mens reduceert tot een pion op een ideologisch schaakbord.

Op het gebied van het onderwijs wordt de *diakonia* van de waarheid nog belangrijker in samenlevingen waar een seculiere ideologie een wig drijft tussen geloof en waarheid. Deze scheiding heeft geleid tot de tendens om waarheid gelijk te stellen aan kennis en tot een positivistische mentaliteit die afwijzend staat tegenover metafysica, die de grondslagen van het geloof ontkent en de noodzaak van een morele visie van de hand wijst. Waarheid is meer dan kennis: kennis van de waarheid laat ons het goede ontdekken. Waarheid spreekt de mens in zijn of haar geheel aan en nodigt ons uit om met heel ons wezen te antwoorden. Deze optimistische visie vinden we terug in ons christelijke geloof, omdat dat geloof het beeld kent van de *Logos*, Gods creatieve Rede, die in de Incarnatie geopenbaard is als het Goede. De liefdevolle waarheid van het Evangelie is niet slechts een overdracht van feitelijkheden – “informatief” – zij is creatief en verandert mensenlevens – “performatief”.⁸ Met vertrouwen kunnen docenten in het christelijk onderwijs de jongeren bevrijden van de beperkingen van het positivisme en hen ontvankelijk maken voor de waarheid, voor God en zijn goedheid. Zo helpt u hen om hun geweten te vormen dat hen, verrijkt

5. Vgl. *Spe salvi*, 23, in: *a.w.*, 17-18.

6. Vgl. *a.w.*, 28, in: *a.w.*, 20.

7. Vgl. Eerste Vaticaans Oecumenisch Concilie, dogmatische Constitutie over het katholieke geloof *Dei Filius*, IV, in: *DS* 3017; Augustinus, *Contra academicos*, III, 20, 43.

8. Vgl. *Spe salvi*, 2, in: *a.w.*, 3-4.

door het geloof, zeker zal leiden tot innerlijke vrede en respect voor anderen.

Het is dan ook geen wonder dat niet alleen onze eigen kerkelijke gemeenschappen, maar ook de samenleving in het algemeen hoge verwachtingen heeft van de docenten in het katholieke onderwijs. Steeds meer mensen – met name ouders – zien het belang van een gedegen menselijke vorming voor hun kinderen. Als *Mater et Magistra* deelt de Kerk die zorg. Als buiten het individu niets als definitief wordt erkend, worden het 'ik' en de snelle, individuele behoeftebevrediging de hoogste maatstaf. De objectiviteit en het perspectief die alleen kunnen voortkomen uit de erkenning van de fundamenteel transcendente dimensie van de mens, kunnen daarmee verloren gaan. Binnen zo'n relativistische horizon zijn de onderwijsdoeleinden onvermijdelijk beperkt. Er treedt een geleidelijke verlagings van de standaard op. We zien in deze tijd een zekere schroom ten aanzien van de categorie van het goede en een doelloos najagen van nieuwe ervaringen als zogenaamde vrijheidsbeleving. We zijn getuige van de veronderstelling dat alle ervaringen evenveel waard zijn en zien dat men niet graag onvolmaaktheden en fouten wil erkennen. En wat met name verontrustend is, is dat het gevoelige terrein van de seksuele voorlichting uitsluitend nog gericht is op het vermijden van 'risico's' en op geen enkele manier meer verwijst naar de schoonheid van de huwelijksliefde.

Hoe kunnen christelijke docenten hiermee omgaan? Deze schadelijke ontwikkelingen tonen aan hoe groot de behoefte is aan wat men zou kunnen noemen 'intellectuele naastenliefde'. Voor dit aspect van de naastenliefde moet de leraar in-

zien dat de fundamentele verantwoordelijkheid om jonge mensen tot de waarheid te leiden, niets minder dan een daad van liefde is. De waardigheid van het onderwijs ligt in het nastreven van de ware vervolmaking en het geluk van hen die onderwezen worden. 'Intellectuele naastenliefde' wil in de praktijk de wezenlijke eenheid van kennis in stand houden tegenover de fragmentatie die ontstaat wanneer de rede wordt losgemaakt van het nastreven van de waarheid. 'Intellectuele naastenliefde' schenkt jongeren de diepe voldoening dat zij hun vrijheid beleven in relatie tot de waarheid en streeft ernaar om de relatie tussen het geloof en alle aspecten van het gezinsleven en het maatschappelijk leven onder woorden te brengen. Zodra in hen de passie voor de volheid en eenheid van de waarheid is gewekt, zullen jongeren zeker genieten van de ontdekking dat de vraag wat zij kunnen weten tegelijkertijd het grote avontuur opent van wat zij horen te doen. Daarbij zullen zij ervaren 'waarop' en 'op wie' zij hun hoop kunnen stellen en zullen zij geïnspireerd worden om bij te dragen aan de samenleving op een manier die ook in anderen hoop wekt.

Vrienden, tot besluit wil ik de aandacht nog specifiek richten op het grote belang van uw eigen professionaliteit en getuigenis binnen onze katholieke universiteiten en scholen. Ik wil u in de eerste plaats danken voor uw toewijding en grote inzet. Ik weet uit mijn eigen tijd als hoogleeraar en ik heb gehoord van uw bisschoppen en mensen van de Congregatie voor de Katholieke Vorming dat de reputatie van de katholieke onderwijsinstellingen in dit land voornamelijk te danken is aan u en uw voorgangers. Met uw onbaatzuchtige bijdragen – van uitnemend onderzoek tot de toewijding van hen die

werken op scholen in de binnensteden – dient u zowel uw land als de Kerk. Daarvoor wil ik mijn grote dankbaarheid uitspreken.

Tegenover de faculteitsleden van katholieke universiteiten wil ik nog eens het grote belang van de academische vrijheid onderstrepen. Op grond van die vrijheid bent u geroepen om de waarheid te zoeken waar zorgvuldig onderzoek u leidt. Toch zou een beroep op het principe van de academische vrijheid ter rechtvaardiging van stellingnamen die in strijd zijn met het geloof en de leer van de Kerk een belemmering of zelfs verraad zijn van de identiteit en missie van de universiteit: een missie die behoort tot de kern van de *munus docendi* van de Kerk en daar niet op enigerlei wijze los van staat.

Docenten en bestuurders hebben, of zij nu zijn verbonden aan een school of aan een universiteit, de taak en het voorrecht om ervoor te zorgen dat studenten worden onderricht in de katholieke leer en praktijk. Hiervoor is vereist dat het openlijke getuigenis van de levenswijze van Christus, zoals die naar voren komt uit het Evangelie en wordt uitgedragen door het Magisterium van de Kerk, in alle aspecten van de onderwijsinstelling naar voren komt, zowel binnen als buiten het klaslokaal of de collegezaal. Wanneer daarvan wordt afgeweken, is dat een verzwakking van de katholieke identiteit, die de vrijheid juist niet dient, maar onvermijdelijk leidt tot morele, intellectuele of spirituele verwarring.

Ik wil in het bijzonder ook een bemoedigend woord richten tot zowel de leken als religieuze catechesedocenten die ernaar streven om jongeren ontvankelijker te maken voor de gave van het geloof.

Godsdienstonderwijs is een moeilijk apostolaat, maar er zijn vele tekenen die erop wijzen dat jongeren ernaar verlangen om te leren over het geloof en het gedreven in praktijk te brengen. Om dat ontkiemende verlangen te laten opbloeien, moeten docenten een duidelijk en welomschreven beeld hebben van de specifieke identiteit en functie van het katholieke onderwijs. Zij moeten ook bereid zijn om vorm te geven aan de belofte van de schoolgemeenschap om onze jongeren en hun families te helpen om de harmonie te ervaren tussen geloof, leven en cultuur.

Ik wil in dit verband een bijzonder beroep doen op de religieuze broeders, zusters en priesters: besteedt voldoende aandacht aan het apostolaat op de scholen; zet u in voor scholen, met name voor scholen in achterstandswijken. Op plaatsen waar veel loze beloften klinken, die jongeren weglukken van de weg van de waarheid en werkelijke vrijheid, is het evangelische getuigenis van een gewijde persoon een onvervangbaar geschenk. Ik wil de religieuzen die hier aanwezig zijn aanmoedigen om met hernieuwd enthousiasme te werken aan de bevordering van de roeping. Weet dat uw getuigenis van het ideaal van de wijding en de missie onder jongeren een grote bron van inspiratie is voor henzelf en voor hun familie.

Tot u allen wil ik zeggen: getuig van de hoop. Voedt uw getuigenis met het gebed. Geef blijk van de hoop die uw leven kenmerkt (vgl. 1Pe 3,15) door te leven naar de waarheid die u uw studenten leert. Help hen om Hem die u hebt ontmoet en wiens waarheid en goedheid u met vreugde hebt ervaren, ook te leren kennen en lief te hebben. Laten wij, met Augustinus, zeggen: “Wij die spreken en jullie die lui-

steren, erkennen dat wij leerlingen zijn van dezelfde Meester”⁹ Vanuit deze verbondenheid schenk ik u, uw collega’s, uw studenten en uw familie van harte mijn apostolische zegen.

© Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana / R.-K. Kerkgenootschap in Nederland

Vertaling: drs. P.C. de Die

Benedictus XVI

Apostolische reis naar de Verenigde Staten van Amerika
en bezoek aan het hoofdkwartier van de Verenigde Naties

Ontmoeting met vertegenwoordigers van andere godsdiensten

Toespraak

'Rotunda' Hall van het Pope John Paul II Cultural Center in Washington, D.C.

donderdag 17 april 2008

Dierbare vrienden,

Het doet mij goed u hier vandaag te ontmoeten. Ik wil bisschop Sklba danken voor zijn welkomstwoord en begroet allen die hier aanwezig zijn namens de verschillende religies in de Verenigde Staten van Amerika. Een aantal van u heeft gehoor gegeven aan de uitnodiging om bij te dragen aan de inhoud van het programma van deze dag. Ik ben heel dankbaar voor uw wijze woorden dat de verschillende tradities elk op hun eigen manier getuigen van vrede. Dank u wel.

Dit land heeft een lange geschiedenis van samenwerking tussen de verschillende religies op vele terreinen van het maatschappelijk leven. Interreligieuze gebedsdiensten met Thanksgiving, gezamenlijke initiatieven voor liefdadigheidswerk, gemeenschappelijke standpunten in belangrijke publieke vraagstukken: dat zijn een aantal voorbeelden van de manier waarop aanhangers van verschillende religies zich samen inzetten voor meer onderling begrip en het algemeen belang. Ik wil alle religieuze groepen in Amerika aanmoedigen om door te gaan met deze samenwer-

king en zo het maatschappelijk leven te verrijken met de spirituele waarden die u inspireren in uw leven in deze wereld.

Het centrum waar wij hier bijeen zijn, is opgericht juist ter bevordering van dit type samenwerking. Het Pope John Paul II Center wil een christelijk geluid laten horen in "de zoektocht van de mens naar de betekenis en zin van het leven" in een wereld van "verschillende religieuze, etnische en culturele gemeenschappen".¹ Dit centrum draagt de nationale overtuiging uit dat alle mensen de vrijheid moeten

1. *Mission Statement.*

hebben om hun levensgeluk na te streven op een manier die in overeenstemming is met hun natuur als wezens die beschikken over een rede en een vrije wil.

De Amerikanen hebben altijd gewaardeerd dat zij in vrijheid en in overeenstemming met hun geweten hun eigen godsdienst konden belijden. Alexis de Tocqueville, de Franse historicus en Amerika-kenner, was gefascineerd door dit aspect van het land. Hij merkte op dat dit een land is waar godsdienst en vrijheid “nauw met elkaar verbonden zijn” en zo bijdragen aan een stabiele democratie die de sociale waarden koestert en alle burgers stimuleert om deel te nemen aan het maatschappelijk leven. In stedelijke gebieden is het heel gebruikelijk dat mensen van verschillende culturele achtergronden en religies dagelijks met elkaar samenwerken in commerciële, sociale en onderwijssituaties. In klaslokalen door heel het land zitten kinderen van christelijke, joodse, islamitische, hindoeïstische, boeddhistische en alle andere religieuze achtergrond naast elkaar en leren met en van elkaar. Deze diversiteit doet nieuwe uitdagingen ontstaan die aanzetten tot een diepgaandere reflectie op de grondprincipes van een democratische samenleving. Mogen anderen moed putten uit uw ervaring en beseffen dat er echt een verenigde samenleving kan ontstaan uit een pluriformiteit van bevolkingsgroepen – “*E pluribus unum*”: “uit velen één” – en dat kan alleen als de vrijheid van godsdienst door allen als fundamenteel burgerrecht wordt erkend.²

Het in stand houden van de godsdienstvrijheid is een taak die nooit voltooid is. Nieuwe situaties en problemen dwingen burgers en leiders om na te denken over de manier waarop dit fundamentele men-

senrecht in hun beslissingen wordt gehonoreerd. Wanneer de vrijheid van godsdienst in de wet verankerd ligt, is dat nog geen garantie dat volken – met name minderheden – gevrijwaard blijven van onge-rechtvaardigde vormen van discriminatie en vooroordelen. Dit vereist voortdurend aandacht van alle leden van de samenleving om ervoor te zorgen dat burgers de gelegenheid hebben om in alle vrede hun geloof te belijden en hun religieuze erfgoed aan hun kinderen over te dragen.

De overdracht van religieuze tradities aan volgende generaties is niet alleen een manier om een erfgoed in stand te houden, het schraagt en voedt ook de omringende cultuur in deze tijd. Hetzelfde geldt voor de dialoog tussen de godsdiensten. Die vormt een verrijking voor zowel de mensen die eraan deelnemen als voor de samenleving. Als we elkaar beter leren begrijpen, zien we dat we allen hechten aan ethische normen en waarden, die door de menselijke rede gekend kunnen worden en die door alle mensen van goede wil worden onderschreven. De wereld smeekt om een gemeenschappelijk getuigenis van deze waarden. Ik wil daarom alle gelovigen vragen om de dialoog niet alleen te zien als een middel om het onderling begrip te vergroten, maar ook als een manier om de samenleving als geheel een dienst te bewijzen. Door de morele waarheden uit te dragen die zij delen met alle mannen en vrouwen van goede wil, zullen religieuze gemeenschappen een positieve invloed hebben op de bredere cultuur, en hun naasten, collega's en medeburgers inspireren om mee te helpen de banden van solidariteit te versterken. Zoals president Franklin Delano Roosevelt zei: “Het mooiste dat ons land nu zou kunnen overkomen, is een wederopleving van de geest van het geloof.”

2. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, Verklaring over de godsdienstvrijheid *Dignitatis humanae*, 2.

Een concreet voorbeeld van de bijdrage van geloofsgemeenschappen aan de burgerlijke samenleving, zijn de scholen op religieuze grondslag. Deze instituten verrijken de kinderen zowel op intellectueel als spiritueel niveau. Jonge kinderen die onder leiding van hun leerkracht de van God gegeven waardigheid van ieder mens leren zien, leren ook respect te hebben voor het geloof en de gebruiken van anderen en dat is positief voor het maatschappelijk leven in een land.

Wat een immense verantwoordelijkheid hebben de godsdienstige leiders: zij moeten de samenleving doordringen van een diep ontzag en respect voor het menselijk leven en de menselijke vrijheid, ervoor zorgen dat de menselijke waardigheid wordt erkend en beschermd, voorwaarden scheppen voor vrede en gerechtigheid, en kinderen leren wat waar, goed en redelijk is!

Er is nog een punt waarop ik graag wil ingaan. Ik zie dat er bij overheden steeds meer belangstelling bestaat om financiële steun te geven aan programma's die gericht zijn op de bevordering van de interreligieuze en interculturele dialoog. Dat zijn prijzenswaardige initiatieven. Tegelijkertijd is godsdienstvrijheid, interreligieuze dialoog en onderwijs op religieuze grondslag gericht op meer dan consensus ten aanzien van de praktische strategieën die moeten worden uitgezet om de vrede te bevorderen. Het hogere doel van de dialoog is om de waarheid te ontdekken. Wat is de oorsprong en de bestemming van de mens? Wat is goed en kwaad? Wat wacht ons als ons aardse bestaan ten einde is? Alleen door aandacht te schenken aan deze diepere vragen kunnen we een stevige basis leggen voor de vrede en veiligheid van de menselijke familie,

want "waar en wanneer mannen en vrouwen door de glorie van de waarheid worden verlicht, zullen zij vanzelf de weg van de vrede gaan".³

We leven in een tijd waarin dit soort vragen te vaak gemarginaliseerd worden. Toch laten zij zich nooit uit het menselijk hart wissen. Door de hele geschiedenis heen hebben mannen en vrouwen getracht uiting te geven aan hun rusteloosheid over dit tijdelijke bestaan. In de joods-christelijke traditie vinden we veel van dit soort uitingen terug in het boek Psalmen: "Mijn hart geheel verstijfd" (Ps 143,4; vgl. Ps 6,6; 31,10; 32,3; 38,8; 77,3); "waarom zijt gij bedroefd, mijn ziel, waarom opstandig?" (Ps 42,6). Het antwoord komt altijd uit het geloof: "Vertrouw op God, eens zal ik Hem weer loven, mijn Redder en mijn God" (Ps 42,6.12; vgl. Ps 43,5; 62,6). Geestelijk leiders hebben de bijzondere taak, men zou zelfs kunnen zeggen competentie, om dit soort diepe vragen weer op de voorgrond van het menselijk geweten te krijgen, om de mensheid weer de ogen te openen voor het mysterie van het menselijk bestaan en in deze hectische wereld plaats in te ruimen voor reflectie en gebed.

Als antwoord op deze diepe vragen ten aanzien van de oorsprong en bestemming van de mens, wijst het christendom op Jezus van Nazaret. Wij geloven dat Hij de eeuwige *Logos* is die vleesgeworden is om de mens met God te verzoenen en de achterliggende reden van alle dingen te openbaren. Hem brengen wij naar voren in het forum van de interreligieuze dialoog. Het vurige verlangen om in zijn voetspoor te volgen spoort christenen aan om zich in de dialoog met hart en ziel open te stellen (vgl. Lc 10,25-37; Joh 4,7-26).

3. Benedictus XVI, Boodschap ter gelegenheid van de viering van de 39ste Internationale Dag voor de Vrede, 1 januari 2006: *In de waarheid ligt de vrede* (8 december 2005), 3, in: *Kerkelijke documentatie* 34/2 (7 april 2006), 39.

Dierbare vrienden, in ons streven om te zoeken naar punten van overeenstemming zijn we misschien teruggedeeind voor de verantwoordelijkheid om rustig en helder over de verschillen te praten. Hoewel we in hart en geest verenigd zijn in de roep om vrede, moeten we ook aandachtig luisteren naar de stem van de waarheid. Zo zal de dialoog niet blijven bij het vaststellen van gemeenschappelijke normen en waarden, maar verder gaan en de diepste grondslag daarvan onderzoeken. Er is geen reden om bang te zijn, want de waarheid openbaart ons de essentiële relatie tussen de wereld en God. We zien dat vrede een “hemelse gave” is die ons roept om de menselijke geschiedenis te vormen naar de goddelijke orde. Daarin ligt de “waarheid van de vrede”.⁴

Het hogere doel van de interreligieuze dialoog vereist dus een duidelijke uiteenzetting van onze respectievelijke geloofs-beginselen. Hogescholen, universiteiten en studiecentra zijn in dat opzicht belangrijke fora voor een openhartige uitwisseling van religieuze ideeën. De Heilige Stoel wil dit belangrijke streven van zijn kant steunen door de Pauselijke Raad

voor de Interreligieuze Dialoog, het Pauselijk Instituut voor Arabische en Islamitische Studies en diverse pauselijke universiteiten.

Beste vrienden, moge onze oprechte dialoog en samenwerking alle mensen inspireren om na te denken over de diepere vragen ten aanzien van hun oorsprong en bestemming. Mogen de volgelingen van alle religies zich samen inzetten voor de bescherming en bevordering van het leven en de vrijheid van godsdienst overal in de wereld. Door ons volledig te wijden aan deze heilige taak – door dialogen en talloze kleine werken van liefde, begrip en mededogen – kunnen wij een instrument van vrede zijn voor heel de menselijke familie.

Vrede zij met u allen!

© Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana / R.-K. Kerkgenootschap in Nederland

Vertaling: drs. P.C. de Die

4. Vgl. *a.w.*

Benedictus XVI

Apostolische reis naar de Verenigde Staten van Amerika
en bezoek aan het hoofdkwartier van de Verenigde Naties

Ontmoeting met de leden van de algemene vergadering van de organisatie der Verenigde Naties

Toespraak

New York

vrijdag 18 april 2008

*Meneer de voorzitter,
dames en heren,*

Aan het begin van mijn toespraak tot deze Assemblee zeg ik u allereerst graag oprecht dank, meneer de voorzitter, voor uw vriendelijke woorden. Mijn dank gaat ook uit naar de secretaris generaal, de heer Ban Ki-moon, voor zijn uitnodiging dit organisatiehoofdkwartier te bezoeken en voor het welkom dat hij mij heeft bereid.

Ik groet de ambassadeurs en diplomaten van de lidstaten, en alle aanwezigen. Via u groet ik de volkeren die hier vertegenwoordigd zijn. Zij zien toe, of deze instelling de geïnspireerde bedoeling van haar oprichting verder draagt. Namelijk “een centrum te vestigen voor de harmonisatie van het handelen van de naties ter verwezenlijking van deze gemeenschappelijke doelstellingen” van vrede en ontwikkeling.¹ Zoals paus Johannes Paulus II het uitdrukte in 1995, zou de Organisatie een “moreel centrum” moeten zijn, “waar alle naties van de wereld zich thuis voelen en

een gezamenlijk bewustzijn ontwikkelen dat zij als het ware een ‘familie van naties’ zijn”².

Door de Verenigde Naties hebben staten universele doelen vastgesteld die, ook al vallen ze niet samen met het totale algemeen belang van de menselijke familie, zonder twijfel een fundamenteel deel van dat belang vertegenwoordigen. De grondleggende uitgangspunten van de Organisatie – het verlangen naar vrede, het zoeken naar rechtvaardigheid, respect voor de waardigheid van de persoon, humani-

1. Vgl. *Handvest der Verenigde Naties*, artikel 1.2-1.4.

2. Johannes Paulus II, *Toespraak tot de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op de 50ste verjaardag van haar oprichting* (New York, 5 oktober 1995), 14.

taire samenwerking en hulp – drukken de juiste aspiraties uit van de menselijke geest, en vormen de idealen die internationale betrekkingen horen te ondersteunen. Zoals mijn voorgangers Paulus VI en Johannes Paulus II vanaf ditzelfde podium hebben opgemerkt, is dit een zaak die door de katholieke Kerk en de Heilige Stoel aandachtig en met belangstelling wordt gevolgd. Zij zien in uw werk een voorbeeld hoe problemen en conflicten die de wereldgemeenschap aangaan, onderwerp kunnen worden van een gemeenschappelijke regulering. De Verenigde Naties belichamen het streven naar een “hogere graad van internationale ordening”,³ ingegeven en geleid door het beginsel van subsidiariteit. Daarom is zij in staat aan de eisen van de mensenfamilie te beantwoorden, door bindende internationale regels en structuren die de dagelijkse ontwikkelingen van het leven van volkeren kunnen harmoniseren. Dit is te meer nodig in een tijd, waarin we de duidelijke paradox ervaren van een multilaterale consensus die steeds in crisis verkeert. Ze is namelijk nog ondergeschikt aan de besluiten van enkelen, terwijl de wereldproblemen vragen om ingrijpen via collectief optreden door de internationale gemeenschap.

Eigenlijk vragen alle vraagstukken van veiligheid, doelontwikkeling, lokale en mondiale ongelijkheidsreductie, milieubescherming, hulpbronnen en klimaat om internationale leiders. Zij zouden bereid moeten zijn gezamenlijk op te treden, in goed vertrouwen, met respect voor de wet, en solidariteit te bevorderen met de zwakste regionen van de planeet. Ik denk speciaal aan die landen in Afrika en andere delen van de wereld, die in de marge blijven van echte integrale ontwikkeling. Ze dreigen daarom alleen de negatieve

effecten van de globalisering te ervaren. In het kader van de internationale betrekkingen moet de hogere functie van regels en structuren erkend worden, die impliciet het algemeen belang bevorderen en daarmee de menselijke vrijheid beschermen. Deze regelgeving beperkt de vrijheid niet. Integendeel, zij bevordert deze wanneer zij gedrag en praktijken verbiedt, die het algemeen belang tegengaan, haar effectieve naleving inperken en daarmee de waardigheid van iedere menselijke persoon aantasten. Uit naam van de vrijheid moet er verband zijn tussen rechten en plichten. Daardoor is iedere persoon geroepen verantwoordelijkheid te nemen voor zijn of haar keuzes die gemaakt worden door betrekkingen met anderen aan te gaan. Hier gaan onze gedachten ook naar de wijze waarop soms de resultaten van wetenschappelijk onderzoek en technologische vooruitgang worden toegepast. Niettegenstaande het enorme profijt dat de mensheid hieruit kan halen, wijzen sommige voorbeelden op een duidelijke aantasting van de scheppingsorde. Namelijk waar het in tegenspraak is met het heilige karakter van het leven, maar ook waar de menselijke persoon en het gezin worden beroofd van hun natuurlijke identiteit. Zo moet internationaal optreden ter bescherming van het milieu en de verscheiden levensvormen op aarde niet alleen zorgen voor rationeel gebruik van technologie en wetenschap, maar ook het ware beeld van de schepping herontdekken. Dat vereist nooit een keuze tussen wetenschap en ethiek, maar is veeleer een kwestie van het hanteren van een wetenschappelijke methode die ethische eisen echt respecteert.

Erkenning van de eenheid van de menselijke familie en aandacht voor de aangeboren waardigheid van elke man en

3. Johannes Paulus II, Encycliek *Sollicitudo rei socialis* (30 december 1987), 43, in *Kerkelijke documentatie (KD)* 16/3 (maart 1988), 127.

vrouw krijgen tegenwoordig nieuwe nadruk bij de principiële plicht om te beschermen. Dat principe is nog maar pas verwoord, echter het bestond impliciet al bij de oorsprong van de Verenigde Naties en wordt steeds meer kenmerkend voor haar optreden. Elke staat heeft de primaire plicht haar eigen bevolking te beschermen tegen ernstige en structurele schending van de mensenrechten, evenals tegen de gevolgen van humanitaire crises, door de natuur dan wel door mensenhand ontstaan. Als staten dergelijke bescherming niet kunnen garanderen moet de internationale gemeenschap ingrijpen met de rechtsmiddelen waarin het Handvest van de Verenigde Naties en andere internationale instrumenten voorzien. Het optreden van de internationale gemeenschap en haar instellingen, mits de principes die de internationale orde schragen worden gerespecteerd, hoort nooit te worden geïnterpreteerd als onwettige dwang of beperking van de soevereiniteit. Integendeel, juist onverschilligheid of niet ingrijpen richten de werkelijke schade aan. Wat nodig is, is diepgaander zoeken naar manieren om conflicten te voorkomen en beheersen, elke mogelijke diplomatieke weg nagaan en zelfs het zwakste teken van dialoog of verlangen naar verzoening aandacht schenken en aanmoedigen.

Het beginsel van de 'plicht om te beschermen' werd door het oude *ius gentium* beschouwd als de basis van elke stap van bestuurders met betrekking tot de bestuurden. In de tijd dat het idee van nationale soevereine staten nog in eerste ontwikkeling was, beschreef de dominicaan monnik Francisco de Vitoria, terecht beschouwd als voorbode van de idee van de Verenigde Naties, deze plicht als een aspect van de natuurlijke rede die door

alle volkeren wordt gedeeld, en als resultaat van een internationale orde die de betrekkingen tussen volkeren reguleert. Nu, net als toen, moet dit beginsel de idee oproepen van de persoon als beeld van de Schepper, zijn verlangen naar het Absolute en het wezen van de vrijheid. De oprichting van de Verenigde Naties viel zoals bekend samen met de ingrijpende omwentelingen die de mensheid beleefde, toen verwijzing naar de betekenis van het transcendente en de natuurlijke rede werden verlaten, en als gevolg de vrijheid en de menselijke waardigheid grof werden geschonden. Als dat gebeurt, bedreigt het de objectieve fundamenten van de waarden die de internationale orde inspireren en bepalen, en ondermijnt het de overtuigende en onschendbare beginselen geformuleerd en vastgelegd door de Verenigde Naties. Bij nieuwe en aanhoudende instigaties is het fout om terug te vallen op een pragmatische benadering die beperkt is tot het bepalen van een 'gemeenschappelijke basis', minimaal qua inhoud en zwak qua effect.

Deze verwijzing naar de menselijke waardigheid, die de basis en het doel is van de plicht om te beschermen, brengt ons bij het thema waarop we ons dit jaar speciaal richten, dat de zestigste verjaardag markeert van de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens*. Dat document was de uitkomst van het samenkomen van verschillende religieuze en culturele tradities, allemaal gedreven door de gemeenschappelijke wens om de menselijke persoon te plaatsen in het hart van de instellingen, wetgeving en dynamiek van de samenleving, en de menselijke persoon als wezenlijk te beschouwen voor de wereld van cultuur, religie en wetenschap. Mensenrechten worden steeds meer voorgesteld als de gemeenschappelijke taal en

de ethische voedingsbodem van internationale verhoudingen. Tegelijkertijd dienen de universaliteit, ondeelbaarheid en onderlinge afhankelijkheid van mensenrechten allemaal als garanties ter bescherming van de menselijke waardigheid. Het is echter duidelijk, dat de rechten erkend en uiteengezet in de *Verklaring* op iedereen van toepassing zijn krachtens de gemeenschappelijke oorsprong van de persoon, die het hoogtepunt blijft van Gods creatieve ontwerp voor de wereld en voor de geschiedenis. Zij zijn gebaseerd op de natuurwet die gegrift is in de harten van de mensen en aanwezig is in verschillende culturen en beschavingen. Mensenrechten uit deze context halen zou de beperking van hun reikwijdte inhouden en toegeven aan een relativistische denkwijze. Daarbij zouden de betekenis en uitleg van rechten kunnen variëren en hun universaliteit worden ontkend vanuit verschillende culturele, politieke, sociale en zelfs religieuze visies. We moeten deze grote variëteit van gezichtspunten niet het feit laten verdoezelen, dat niet alleen rechten universeel zijn, maar de menselijke persoon, het onderwerp van deze rechten, evenzo.

Het leven van de gemeenschap, zowel nationaal als internationaal, laat duidelijk zien dat respect voor rechten, en de garanties die daaruit volgen, maatstaven zijn voor het algemeen belang. Namelijk ter beoordeling van de verhouding tussen recht en onrecht, ontwikkeling en armoede, veiligheid en conflict. Bevordering van de mensenrechten blijft de meest effectieve strategie voor het elimineren van ongelijkheden tussen landen en sociale groepen, en voor de toename van veiligheid. In feite worden de slachtoffers van ontbering en wanhoop, wier menselijke waardigheid straffeloos wordt geschon-

den, een gemakkelijke prooi van de roep om geweld, en kunnen zij dan tot schenders van de vrede worden. Het algemeen belang dat de mensenrechten helpen dienen, kan echter niet worden bereikt door correcte procedures te hanteren, zelfs niet door een balans te vinden tussen concurrerende rechten. De verdienste van de *Universele Verklaring* is, dat het verschillende culturen, juridische terminologieën en institutionele modellen in staat heeft gesteld elkaar te vinden rond een fundamentele kern van waarden en daarmee ook van rechten. Vandaag echter moeten de inspanningen worden verdubbeld, gezien de druk op herinterpretatie van de fundamentele van de *Verklaring* en op aantasting van haar innerlijke eenheid. Druk om een stap mogelijk te maken weg van de bescherming van de menselijke waardigheid en in de richting van bevrediging van enkelvoudige, vaak particuliere, belangen. De *Verklaring* werd aangenomen als een "gemeenschappelijke norm voor succes".⁴ Zij kan niet fragmentarisch worden toegepast aan de hand van trends of selectieve keuzes, die alleen maar dreigen te botsen met de integriteit en dus de ondeelbaarheid van mensenrechten.

De ervaring laat zien dat legaliteit vaak prevaleert boven gerechtigheid, wanneer door de druk op rechten ze het exclusieve resultaat lijken van wettelijke bepalingen of normatieve beslissingen van verschillende instellingen of machthebbers. Als rechten alleen in wetstermen worden gepresenteerd, dreigen ze tot zwakke beweringen te worden, losgemaakt van de ethische en rationele dimensie die eraan ten grondslag ligt en die hun doel vormt. Beter gezegd, de *Universele Verklaring* heeft de overtuiging versterkt dat respect voor mensenrechten principieel geworteld is in onveranderlijke gerechtigheid, waar-

4. Preamble.

op de bindende kracht van internationale bepalingen tevens is gebaseerd. Dit aspect wordt vaak over het hoofd gezien, wanneer geprobeerd wordt rechten van hun ware functie te ontdoen uit het oogpunt van eng utilitarisme. Rechten en de daaruit voortvloeiende plichten ontstaan op natuurlijke wijze uit menselijke interactie. Daarom wordt gemakkelijk vergeten, dat zij de vrucht zijn van een gemeenschappelijk bestaand gevoel voor rechtvaardigheid. Dat gevoel stoelt primair op solidariteit onder de leden van de maatschappij en geldt daarmee in alle tijden en voor alle volkeren. Deze intuïtie werd al verwoord in de vijfde eeuw door Augustinus van Hippo, een van de grondleggers van ons intellectuele erfgoed. Hij leerde dat het gezegde: *Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doet dat ook een ander niet* “op geen enkele manier kan variëren naar de verschillen in inzichten die in de wereld zijn ontstaan”.⁵ Mensenrechten moeten dan ook worden gerespecteerd als uitdrukking van gerechtigheid, en niet alleen omdat ze zijn af te dwingen door de wil van de wetgevers.

Dames en heren,

Terwijl de geschiedenis voortschrijdt ontstaan nieuwe situaties en wordt geprobeerd ze met nieuwe rechten te verbinden. Het onderscheidingsvermogen, dat wil zeggen om goed van kwaad te onderscheiden, wordt nog essentiëler rond eisen die echt het leven en gedrag van personen, gemeenschappen en volkeren betreffen. Bij de aanpak van het thema rechten, nu belangrijke situaties en diepe werkelijkheden aan de orde zijn, is de deugd des onderscheids zowel onmisbaar als ook vruchtbaar.

Dit onderscheid laat dan zien, dat het uitsluitend toevertrouwen aan individuele staten – met hun wetten en instellingen – van de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor de vervulling van de verlangens van personen, gemeenschappen en hele volkeren, soms gevolgen kan hebben, die de mogelijkheid van een sociale orde met respect voor de waardigheid en rechten van de persoon uitsluiten. Daartegenover kan een visie die stevig verankerd is in de religieuze dimensie hier helpen, aangezien erkenning van de transcendenten waarde van elke man en vrouw de bekering bevordert van het hart, die dan leidt tot actief verzet tegen geweld, terrorisme en oorlog, en tot actieve bevordering van gerechtigheid en vrede. Dit biedt ook de passende context voor de interreligieuze dialoog die de Verenigde Naties gevraagd is te ondersteunen, zoals zij ook de dialoog op andere terreinen van menselijke activiteit ondersteunen. Dialoog zou moeten worden erkend als het middel waardoor de verschillende geledingen van de maatschappij hun visie kunnen uiten en consensus kunnen vormen over de waarheid omtrent bepaalde waarden en doelstellingen. Het hoort bij de aard van religies, vrij beoefend, dat zij zelfstandig een dialoog over denken en leven kunnen voeren. Als ook op dit niveau de sfeer van de religie gescheiden wordt gehouden van de politieke activiteiten, vloeien daar grote voordelen uit voort voor individuen en gemeenschappen. Anderzijds kunnen de Verenigde Naties rekenen op de resultaten van interreligieuze dialoog, en vruchten plukken van de bereidheid van gelovigen om hun ervaringen in dienst te stellen van het algemeen belang. Het is hun taak om een visie op geloof voor te stellen, niet in termen van intolerantie, discriminatie en conflict, maar in termen van volledig

5. *De Doctrina Christiana*, III, 14.

respect voor de waarheid, co-existentie, rechten en verzoening.

Tot de mensenrechten behoort natuurlijk ook het recht op godsdienstvrijheid, opgevat als de uitdrukking van een tegelijkertijd individuele en gemeenschapsdimensie, een visie die de eenheid van de persoon benadrukt en daarbij duidelijk onderscheid maakt tussen de dimensie van de burger van die van de gelovige. Het optreden van de Verenigde Naties heeft de afgelopen jaren veilig gesteld, dat het publieke debat ruimte geeft aan gezichtspunten die door een religieuze visie worden geïnspireerd in al zijn dimensies, zoals rituelen, eredienst, onderwijs, informatieverspreiding en de vrijheid van belijdenis en keuze van religie. Het is dan ondenkbaar, dat gelovigen een deel van zichzelf zouden moeten onderdrukken – hun geloof – om actieve burgers te kunnen worden. Het zou nooit nodig moeten zijn God te ontkennen om zijn rechten te kunnen genieten. De rechten die samenhangen met religie hebben zelfs meer bescherming nodig, wanneer ze worden beschouwd als strijdig met de heersende wereldlijke ideologie of met religieuze meerderheidsstandpunten van exclusieve aard. De volledige garantie van godsdienstvrijheid kan niet worden beperkt tot vrije beoefening van de eredienst, maar moet ook de publieke dimensie van godsdienst in de beschouwing betrekken, en dan ook de mogelijkheid van gelovigen om hun taak te vervullen bij de opbouw van de sociale orde. Ze doen dat in feite ook, bijvoorbeeld door hun invloedrijke en belangeloze betrokkenheid bij een uitgebreid netwerk van initiatieven, dat zich uitstrekt van universiteiten, wetenschappelijke instellingen en scholen, tot zorginstellingen en liefdadigheidsorganisaties in dienst voor de

armsten en meest uitgesloten. Weigering om de bijdrage aan de maatschappij te erkennen, die wortelt in de religieuze dimensie en de zoektocht naar de AbsOLUTE – die naar zijn aard eenheid tussen personen uitdrukt – zou feitelijk een individualistische benadering bevoorrechten en de eenheid van de persoon verbreken.

Mijn aanwezigheid in deze Assemblee is een teken van achting voor de Verenigde Naties, en wil de hoop uitdrukken dat de Organisatie steeds meer zal fungeren als teken van eenheid tussen staten en instrument ten dienste van de hele mensenfamilie. Het laat ook de bereidheid van de katholieke Kerk zien om haar eigen bijdrage te leveren aan de opbouw van internationale betrekkingen, en wel zo, dat elke persoon en elk volk het gevoel heeft dat zij iets kunnen veranderen. Op een manier die consistent is met haar bijdrage op ethisch en moreel gebied en de vrije activiteit van haar gelovigen, werkt de Kerk ook aan de realisering van deze doelstellingen via de internationale activiteit van de Heilige Stoel. In feite heeft de Heilige Stoel altijd een plaats gehad op de vergaderingen van de Volkeren en daarbij haar specifieke karakter getoond als een onderwerp in het internationale domein. Zoals de Verenigde Naties onlangs hebben bevestigd, levert de Heilige Stoel daarbij haar bijdrage volgens de beschikkingen van het internationale recht, helpt dat te formuleren en doet er een beroep op.

De Verenigde Naties blijven een bevoorrechte instelling, waarin de Kerk zich inzet om haar ervaring met 'menschelijkheid' – door de eeuwen ontwikkeld onder volkeren van elk ras en iedere cultuur – bij te dragen, en deze ter beschikking te stellen van alle leden van de internatio-

nale gemeenschap. Deze ervaring en inzet, gericht op het bereiken van vrijheid voor iedere gelovige, zoekt ook de toename van bescherming die gegeven wordt aan de rechten van de persoon. Deze rechten worden geschaagd en gevormd door de transcendente natuur van de persoon, welke het mannen en vrouwen mogelijk maakt om door te gaan op hun reis van geloof en hun zoektocht naar God in deze wereld. Erkenning van deze dimensie moet worden versterkt, willen we 's mensen hoop op een betere wereld ondersteunen, en de voorwaarden scheppen voor vrede, ontwikkeling, samenwerking en de garantie van rechten voor toekomstige generaties.

In mijn recente Encycliek *Spe salvi* gaf ik aan, dat “iedere generatie opnieuw de plicht heeft te strijden voor de juiste ordening van de menselijke zaken”.⁶ Voor christenen wordt deze taak gemotiveerd door de hoop uit het verlossingswerk van Jezus Christus. Daarom is de Kerk blij verbonden te zijn met het werk van deze illustere Organisatie, belast met de verantwoordelijkheid om vrede en goede wil te bevorderen over heel de aarde. Dierbare vrienden, ik dank u voor deze gelegenheid mij vandaag tot u te kunnen richten, en ik beloof u de ondersteuning van mijn gebeden bij uw inzet voor de nobele taak.

Voor ik deze illustere Assemblee verlaat, zou ik graag alle volkeren hier vertegenwoordigd willen groeten in de officiële talen.

Peace and Prosperity with God's help!

Paix et prospérité, avec l'aide de Dieu!

Paz y prosperidad con la ayuda de Dios!

!سلام وازدهار بعون الله.

因著天主的幫助願大家 得享平安和繁榮！

Мира и благоденствия с помощью Божией!

Dank u zeer.

© Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana / R.-K. Kerkgenootschap in Nederland

Vertaling: H. Lohman M.A.

6. Benedictus XVI, Encycliek *Spe salvi* (30 november 2007), 25, in: *KD* 36/1 (18 januari 2008), 19.

Benedictus XVI

Apostolische reis naar de Verenigde Staten van Amerika
en bezoek aan het hoofdkwartier van de Verenigde Naties

Votiefmis voor de universele Kerk

Preek

St Patrick's Cathedral, New York

zaterdag 19 april 2008

Dierbare broeders en zusters in Christus,

Met grote genegenheid in de Heer groet ik u allen, die de bisschoppen, priesters en diakens, de mannen en vrouwen van het gewijde leven, en de seminaristen vertegenwoordigt van de Verenigde Staten. Ik dank kardinaal Egan voor zijn warme welkom en de goede wensen die hij namens u geuit heeft, nu ik aan mijn vierde jaar in het pausambt begin. Ik vind het fijn deze Mis met u te vieren, die uitverkoren zijn door de Heer, die zijn roep hebt beantwoord, en die uw leven wijdt aan het streven naar heiligheid, de verspreiding van het Evangelie en de opbouw van de Kerk in geloof, hoop en liefde.

Zoals wij hier bijeen zijn in deze historische kathedraal, moeten we wel denken aan de talloze mannen en vrouwen die ons voorgingen, die bouwden aan de groei van de Kerk in de vs, en ons een blijvende erfenis hebben nagelaten van geloof en goede werken. In de eerste lezing van vandaag hebben we gezien hoe de apostelen, in de kracht van de heilige Geest, vanuit het cenakel verder gingen, om Gods machtige werken te verkondigen aan mensen van iedere natie en taal. In dit land heeft de missie van de Kerk altijd ook ingehouden, mensen “af-

komstig uit alle volkeren onder de hemel” (vgl. Hnd 2,5) te trekken in geestelijke eenheid. Zij heeft zo het Lichaam van Christus verrijkt met de verscheidenheid van hun gaven. Laten we, dankzeggend voor deze kostbare zegeningen in het verleden en kijkend naar de uitdagingen van de toekomst, de genade van God afsmecken van een nieuw Pinksteren voor de Kerk in Amerika. Mogen vurige tongen, met onze brandende liefde voor God en de naaste, met ijver voor de verspreiding van Christus' Koninkrijk, neerdalen over allen hier aanwezig!

In de tweede lezing van deze morgen herinnert de heilige Paulus ons aan die geestelijke eenheid – eenheid die verscheidenheid verzoent en verrijkt en haar oorsprong en opperste voorbeeld heeft in het leven van de drie-ene God. Als een gemeenschap van zuivere liefde en oneindige vrijheid brengt de heilige Drie-eenheid voortdurend nieuw leven voort in het scheppings- en verlossingswerk. De Kerk, als “het verenigde volk dat deel heeft aan de eenheid van Vader, Zoon en heilige Geest”,¹ is geroepen om de gave van het leven te verkondigen, om het leven te dienen, en een cultuur van het leven te bevorderen. Hier in deze kathedraal gaan onze gedachten natuurlijk uit naar het heroïsche getuigenis voor het Evangelie van het leven, uitgedragen door wijlen de kardinalen Cooke en O’Connor. De verkondiging van het leven, leven in overvloed, moet het hart vormen van de nieuwe evangelisatie. Immers het ware leven – onze redding – kan alleen worden gevonden in de verzoening, vrijheid en liefde, die Gods goedgunstige gaven zijn.

Dit is de boodschap van hoop, die we oproepen zijn te verkondigen en te vestigen in een wereld waar egocentrisme, hebzucht, geweld en cynisme zo vaak de kwetsbare groei van genade verstikken in de harten van de mensen. De heilige Irenaeus, met een groot inzicht, begreep dat het gebod dat Mozes oplegde aan het volk van Israël: “Kies het leven!” (Dt 30,19), de uiteindelijke reden was voor onze gehoorzaamheid aan al Gods geboden.² Misschien hebben we het zicht hierop verloren: in een samenleving waar de Kerk veel mensen wettisch en als ‘instituut’ voorkomt, is het onze dringendste uitdaging de blijheid door te geven, die voortkomt uit het geloof en de ervaring van Gods liefde.

Ik ben bijzonder blij dat we zijn samengekomen in Saint Patrick’s Cathedral. Misschien meer dan iedere andere kerk in de Verenigde Staten is deze plaats bekend en geliefd als “huis van gebed voor alle volken” (vgl. Js 56,7; Mc 11,17). Elke dag komen duizenden mannen, vrouwen en kinderen haar deuren binnen en vinden vrede binnen haar muren. Aartsbisschop John Hughes was – zoals kardinaal Egan ons in herinnering bracht – verantwoordelijk voor de bouw van dit eerbiedwaardige gebouw en wilde dat het werd opgetrokken in zuiver gotische stijl. Hij wilde de jonge Kerk in Amerika herinneren aan de grote geestelijke traditie waarvan zij de erfgenaam is, en haar inspireren om het beste van dit erfgoed in te brengen bij de opbouw van Christus’ Lichaam in dit land. Ik zou graag uw aandacht vestigen op een paar aspecten van deze prachtige structuur, die naar mijn idee kunnen dienen ter overdenking van onze bijzondere roeping binnen de eenheid van het Mystieke Lichaam.

Het eerste heeft te maken met de gebrandschilderde ramen, die het interieur met mystiek licht overgieten. Van de buitenkant zijn deze ramen donker, drukkend, zelfs somber. Maar zo gauw je de kerk ingaat komen ze plotseling tot leven, weerkaatsen ze het licht dat er doorheen komt en laten al hun schittering zien. Veel schrijvers – hier in Amerika kunnen we denken aan Nathaniel Hawthorne – hebben het beeld van gebrandschilderd glas gebruikt om het mysterie te verduidelijken van de Kerk zelf. Het is alleen van binnenuit, vanuit de ervaring van geloof en kerkelijk leven, dat we de Kerk zien zoals ze werkelijk is: overspoeld door genade, glansrijk in schoonheid, getooid met de veelvoudige gaven van de Geest. Daaruit volgt dat wij, die het leven van

1. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische Constitutie over de Kerk *Lumen gentium*, 4.

2. Vgl. *Adv. Haer.* IV, 16, 2-5.

genade leiden binnen de gemeenschap van de Kerk, geroepen zijn alle mensen binnen dit mysterie van licht te halen.

Dat is geen gemakkelijke taak in een wereld die soms neigt om de Kerk, net als die gebrandschilderde ramen, 'van de buitenkant' te bekijken. Een wereld die een diepe behoefte aan spiritualiteit voelt, vindt het toch moeilijk het mysterie van de Kerk 'binnen te gaan'. Zelfs voor hen die daarbinnen zijn kan het licht van het geloof door sleur worden verzwakt, en de schittering van de Kerk verduisterd door de zonden en zwakheden van haar leden. Het kan ook worden verzwakt door de obstakels die men in een maatschappij ontmoet, die soms God schijnt te zijn vergeten en zich irriteert aan zelfs de meest elementaire eisen van christelijke moraliteit. U, die uw leven hebt gewijd aan het getuigen van de liefde van Christus en het opbouwen van zijn Lichaam, weet door uw dagelijkse contact met de wereld om ons heen hoe verleidelijk het soms is om aan frustratie, teleurstelling en zelfs pessimisme over de toekomst toe te geven. Kortom, het is niet altijd gemakkelijk het licht van de Geest te zien over ons allen, de schittering van de Verrezen Heer, die ons leven verlicht en van vernieuwde hoop op zijn overwinning van de wereld vervult (vgl. Joh 16,33).

Toch herinnert Gods woord ons eraan dat wij, in geloof, zien dat de hemel open is, de genade van de heilige Geest de Kerk verlicht en onze wereld vaste hoop brengt. "O Heer, mijn God", zingt de psalmist, "zendt Gij uw Geest, dan komt er weer leven, dan maakt Gij uw schepping weer nieuw" (Ps 104,30). Deze woorden roepen de eerste schepping op, toen de Geest Gods over de wateren zweefde (vgl. Gn 1,2). En zij zagen uit naar de nieuwe

schepping, met Pinksteren, toen de heilige Geest neerdaalde over de apostelen en de Kerk stichtte als de eerste vruchten van een verlost mensheid (vgl. Joh 20,22-23). Deze woorden manen ons tot nog dieper geloof in Gods oneindige macht, om iedere menselijke situatie om te vormen, om leven te scheppen uit de dood, en zelfs de donkerste nacht te verlichten. En zij doen ons denken aan een andere geweldige zin van de heilige Irenaeus: "Waar de Kerk is, daar is de Geest van God; waar de Geest van God is, daar is de Kerk en alle genade".³

Dit brengt mij tot nog een overweging bij de architectuur van deze kerk. Zoals alle gotische kathedralen heeft zij een zeer complexe structuur, waarvan de precieze en harmonieuze verhoudingen de eenheid symboliseren van Gods schepping. Middeleeuwse kunstenaars hebben Christus, het scheppende Woord van God, vaak afgebeeld als hemelse 'meetkundige', met het kompas in de hand, die de kosmos ordent met een oneindige wijsheid en bedoeling. Maakt dat ons niet bewust van onze behoefte om alle dingen met de ogen van het geloof te zien, en ze zo te bevatten in hun meest juiste perspectief, in de eenheid van Gods eeuwige plan? Dit vereist zoals we weten voortdurende bekering en inzet, om "een frisse, geestelijke manier van denken" te verwerven (vgl. Ef 4,23). Het roept ook op tot vorming van die deugden, welke ons in staat stellen in heiligheid te groeien en geestelijk vrucht te dragen binnen onze bijzondere levensstaat. Is deze aanhoudende 'verstandelijke' bekering niet even noodzakelijk als de 'morele' bekering voor onze eigen groei in geloof, ons herkennen van de tekenen des tijds, en onze persoonlijke bijdrage aan het kerkelijke leven en haar missie?

3. A.w. III, 24, 1.

Voor ons allemaal was denk ik één van de grote teleurstellingen na Vaticanum II – met zijn beroep op grotere betrokkenheid bij de opdracht van de Kerk voor de wereld – de ervaring van verdeeldheid tussen verschillende groepen, verschillende generaties, verschillende leden van dezelfde religieuze familie. We kunnen alleen maar verder als we onze blik samen op Christus richten! In het licht van het geloof zullen we dan de wijsheid en kracht ontdekken, die nodig zijn om onszelf open te stellen voor standpunten die niet per se overeenkomen met onze eigen ideeën of uitgangspunten. Zo kunnen we de zienswijzen van anderen waarderen, jonger dan wel ouder dan wij, en uiteindelijk horen “wat de Geest zegt” tegen ons en de Kerk (vgl. Apk 2,7). Op deze manier zullen we samen bewegen richting die ware – door het Concilie gewenste – geestelijke vernieuwing. Een vernieuwing, die de Kerk alleen maar kan sterken in die heiligheid en onmisbare eenheid voor daadwerkelijke evangelieverkondiging in de wereld van vandaag.

Was deze eenheid van visie en doelstelling – geworteld in geloof en een geest van blijvende bekering en zelfopoffering – niet het geheim van de indrukwekkende groei van de Kerk in dit land? We hoeven maar te denken aan de opmerkelijke prestatie van die voorbeeldige Amerikaanse priester, de eerwaarde Michael McGivney, wiens visie en ijver leidden tot de oprichting van de ‘Knights of Columbus’. Of aan de erfenis van de generaties religieuzen en priesters, die hun leven zonder ophef wijdden aan het dienen van het Volk van God in talloze scholen, ziekenhuizen en parochies.

Hier, in verband met het noodzakelijke uitzicht dat het geloof biedt, en voor de

eenheid en samenwerking bij de opbouw van de Kerk, wil ik graag een woord zeggen over het seksueel misbruik dat zoveel leed heeft veroorzaakt. Ik heb reeds gelegenheid gehad hierover te spreken, en over de schade als gevolg voor de gemeenschap van de gelovigen. Nu wil ik u, dierbare priesters en religieuzen, eenvoudig verzekeren van mijn geestelijke nabijheid, als u tracht met christelijke hoop te reageren op de voortdurende problemen die deze toestand oproept. Ik bid met u, dat dit een tijd van loutering zal zijn voor elke afzonderlijke kerk en religieuze gemeenschap, en een tijd van heling. En ik moedig u ook aan met uw bisschoppen samen te werken, die zich blijven inzetten om deze kwestie daadwerkelijk op te lossen. Moge onze Heer Jezus Christus de Kerk in Amerika een hernieuwd gevoel van eenheid en doel schenken, terwijl allen – bisschoppen, geestelijkheid, religieuzen en leken – voortgaan in hoop, in liefde voor de waarheid en voor elkaar.

Dierbare vrienden, deze beschouwingen brengen mij tot een slotopmerking over deze grote kathedraal waarin wij ons bevinden. De eenheid van een gotische kathedraal, weten wij, is niet de statische eenheid van een klassieke tempel, maar één die geboren wordt uit de dynamische spanning van diverse krachten, die de architectuur omhoog stuwt en op de hemel wijst. Ook hier kunnen wij een symbool zien van de eenheid van de Kerk, die de eenheid is – zoals de heilige Paulus ons verteld heeft – van een levend lichaam dat uit vele verschillende ledematen bestaat, elk met zijn eigen functie en doel. Ook hier zien we onze noodzaak de gaven te erkennen en respecteren van alle afzonderlijke ledematen van het lichaam, als “openbaringen van de Geest meege-deeld tot welzijn van allen” (1Kor 12,7).

Zeker binnen de door God gewilde structuur van de Kerk moet er een onderscheid worden gemaakt tussen hiërarchische en charismatische gaven.⁴ Toch nodigen juist de variëteit en rijkdom van de gaven, toebedeeld door de Geest, ons uit om steeds te herkennen hoe deze juist moeten worden geordend in dienst van de opdracht van de Kerk. U, dierbare priesters, bent door sacramentele wijding gelijkvormig gemaakt aan Christus, het Hoofd van het Lichaam. U, dierbare diakens, bent gewijd voor de dienst aan dat Lichaam. U, dierbare mannelijke en vrouwelijke religieuzen, zowel die een contemplatief als die een apostolisch leven leiden, hebt uw leven gewijd aan de navolging van de goddelijke Meester in edelmoedige liefde en volledige toewijding aan zijn Evangelie. U allen, die deze kathedraal vandaag vult, evenals uw rustende, oudere en zwakkere broeders en zusters, die hun gebeden en offers met uw werken verenigen, zijt geroepen om krachten van eenheid binnen Christus' Lichaam te zijn. Door uw persoonlijke getuigenis, en uw trouw aan het ambt of apostolaat dat u is toevertrouwd, baant u een weg voor de Geest. Want de Geest houdt nooit op Zijn overvloedige gaven uit te storten, om nieuwe roeping en opdrachten op te wekken en de Kerk, zoals onze Heer beloofde in het evangelie van vanmorgen, te leiden naar de volle waarheid (vgl. Joh 16,13).

Dus laten we onze blik omhoog richten! En laten we met grote nederigheid en vertrouwen de Geest vragen, ons iedere dag te laten groeien in de heiligheid, die ons tot levende stenen zal maken in de tempel, die Hij zelfs nu midden in de wereld aan het oprichten is. Willen we ware krachten van eenheid zijn, dan moeten we eerst innerlijke verzoening zoeken

door boetedoening. Laten we het onrecht dat we geleden hebben, vergeven en alle boosheid en twist terzijde schuiven. Laten we de eersten zijn die nederigheid tonen en zuiverheid van hart, nodig om de schittering van Gods waarheid te naderen. Laten wij – in trouw aan het onderpand van het geloof, toevertrouwd aan de apostelen (vgl. 1Tim 6,20) – blijde getuigen zijn van de omvormende kracht van het evangelie!

Dierbare broeders en zusters, moge u ook – naar de mooiste tradities van de Kerk in dit land – de beste vriend zijn van de armen, daklozen, vreemdelingen, zieken en allen die lijden. Handel als bakens van de hoop, die het licht van Christus werpt op de wereld, en moedig jongeren aan de schoonheid te ontdekken van een leven geheel gewijd aan de Heer en zijn Kerk. Ik doe dit pleidooi op bijzondere wijze voor de vele seminaristen en jonge religieuzen hier aanwezig. Jullie hebben allemaal een speciale plek in mijn hart. Vergeet nooit dat jullie geroepen worden, om met alle enthousiasme en blijheid die de Geest jullie gegeven heeft een werk voort te zetten dat anderen begonnen zijn. Een erfgoed dat ook jullie op zekere dag moeten doorgeven aan een nieuwe generatie. Zet je edelmoedig en blij in, want Hij die jullie dienen is de Heer!

De torenspitsen van Saint Patrick's Cathedral lijken kleiner door de wolkenkrabber aan de horizon van Manhattan. Toch zijn ze in het hart van deze drukke metropool een levende herinnering aan het blijvende verlangen van de menselijke geest om tot God op te gaan. Laten we bij het vieren van deze Eucharistie de Heer danken, dat Hij het ons mogelijk maakt Hem te kennen in de gemeenschap van de Kerk, tot samenwerking aan de

4. Vgl. *Lumen gentium*, 4.

opbouw van zijn Mystieke Lichaam, en in het brengen van zijn reddende woord als goed nieuws aan de mannen en vrouwen van onze tijd. En als we deze grote kerk verlaten, laten we dan voortgaan als boodschappers van hoop midden in deze stad, en op al die plaatsen waar Gods genade ons gesteld heeft. Op deze manier zal de Kerk in Amerika een nieuwe lente kennen in de Geest, en de weg wijzen naar die andere, grotere stad, het nieuwe Jeruzalem, waarvan de lamp het Lam is (Apk 21,23). Want daar is God zelfs nu voor alle mensen een maaltijd aan het bereiden van blijdschap en leven voor eeuwig. Amen.

Woorden van de Heilige Vader, spontaan gesproken aan het einde van de Heilige Mis:

Op dit moment kan ik u alleen maar bedanken voor uw liefde voor de Kerk en onze Heer, en voor de liefde die u betoont aan de opvolger van de heilige Petrus. Ik

zal al het mogelijke proberen een waardige opvolger van de grote apostel te zijn, die ook een man was met fouten en zonden, maar uiteindelijk de rots voor de Kerk bleef. En zo kan ook ik, in al mijn geestelijke armoede en krachtens de genade van de Heer, voor deze tijd de opvolger van Petrus zijn.

Het zijn ook uw gebed en liefde die me de zekerheid geven, dat de Heer mij in mijn ambt hierbij zal helpen. Daarom ben ik diep dankbaar voor uw liefde en uw gebed. Mijn antwoord nu, op al wat u me gaf tijdens dit bezoek, is de zegen die ik u geef aan het slot van deze prachtige viering.

© Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana / R.-K. Kerkgenootschap in Nederland

Vertaling: H. Lohman M.A.

Benedictus XVI

Apostolische reis naar de Verenigde Staten van Amerika
en bezoek aan het hoofdkwartier van de Verenigde Naties

Ontmoeting met jongeren en seminaristen

Toespraak

Sint Jozef Seminarie, Yonkers, New York

zaterdag 19 april 2008

*Uwe eminentie,
Dierbare broeders in het bisschopsambt,
Dierbare jonge vrienden,*

Verkondig Christus de Heer en "weest altijd bereid tot verantwoording aan alwie u rekenschap vraagt van de hoop die in u leeft" (1Pe 3,15). Met deze woorden van de Eerste brief van Petrus groet ik ieder van u met diep gevoelde genegenheid. Ik bedank kardinaal Egan voor zijn vriendelijke welkomstwoorden en ik dank ook de gekozen vertegenwoordigers onder u voor hun gebaren van welkom. Mijn speciale groeten en dank gaan uit naar bisschop Walsh, rector van het Sint Jozef Seminarie, de staf en de seminaristen.

Jonge vrienden, ik ben heel blij de kans te krijgen met jullie te spreken. Doe ook mijn hartelijke groeten aan jullie gezin en familie, en aan de leraren en medewerkers van jullie verschillende scholen en universiteiten. Ik weet dat veel mensen er hard aan gewerkt hebben dat onze bijeenkomst plaats kan vinden. Ik ben hen allen heel erg dankbaar. Ik wil ook zeggen dat ik het waardeer dat jullie voor mijn verjaardag hebben gezongen. Dankjewel voor dit ontroerende gebaar, ik geef jullie allemaal een 10 voor je Duitse uitspraak! Vanavond zou ik graag een paar gedach-

ten met jullie delen over het leerling zijn van Jezus Christus. Door in de voetstappen te treden van de Heer, wordt ons eigen leven een reis van hoop.

Voor jullie hangen de afbeeldingen van zes gewone mannen en vrouwen die opgroeiden om een ongewoon leven te leiden. De Kerk vereert hen als eerbiedwaardig, zalig, of heilig. Elk van hen beantwoordde Gods roeping tot een leven van naastenliefde, en elk van hen diende Hem hier in de stegen, straten en buitenwijken van New York. Het treft mij, wat voor een opmerkelijke en di-

verse groep zij vormen. Armen en rijken, mannelijke en vrouwelijke leken – onder wie een welvarende echtgenote en moeder – naast priesters en kloosterzusters, allochtonen van ver, de dochter van een Mohikaanse strijder en Algonquinese moeder, de ander een Haitiaanse slaaf, en een Cubaanse intellectueel.

Heilige Elizabeth Ann Seton, heilige Frances Xavier Cabrini, heilige John Neumann, zalige Kateri Tekakwitha, eerbiedwaardige Pierre Toussaint, en pater Felix Varela: ieder van ons zou onder hen kunnen zijn, want deze groep is niet stereotiep, geen model. Toch hebben ze bij nader inzien dingen gemeenschappelijk. Aangestoken door de liefde tot Jezus werd hun leven een opmerkelijke reis van hoop. Voor sommigen betekende dat van huis weggaan en duizenden kilometers op pelgrimstocht. Voor elk van hen was er een stap van overgave aan God, in het vertrouwen dat Hij de eindbestemming is van iedere pelgrim. En allen boden een uitgestrekte hand van hoop aan wie ze onderweg tegenkwamen, en wekten vaak het geloofsleven in hen op. Deze zes mensen openden – door weeshuizen, scholen en ziekenhuizen, bijstand van armen, zieken en uitvallers, en het dwingende getuigenis van nederige navolging van Jezus – de weg van het geloof, hoop en liefde voor talloze individuen, inclusief misschien jullie eigen voorouders.

En hoe is het vandaag de dag? Wie getuigt van het Goede Nieuws van Jezus in de straten van New York, in de probleemwijken van grote steden, op plaatsen waar de jeugd samenkomt, op zoek naar iemand op wie ze kunnen vertrouwen? God is onze oorsprong en onze bestemming, en Jezus is de weg. De route van die reis kronkelt en draait – precies als hij dat

deed voor onze heiligen – door de vreugde en de beproevingen van het gewone leven van alledag binnen jullie gezinnen, op school of de universiteit, tijdens ontspanningsactiviteiten en in jullie parochiegemeenschap. Al deze plaatsen worden gekenmerkt door de cultuur waarin je opgroeit. Als jonge Amerikanen worden je veel kansen voor persoonlijke ontwikkeling geboden en ben je opgevoed met gevoel voor opoffering, dienstbaarheid en eerlijkheid. Toch hoeven jullie mij niet te vertellen dat er ook moeilijkheden zijn. Praktijken en visies die de hoop verstikken. Wegen die naar geluk en vervulling lijken te voeren, maar in feite alleen maar in verwarring en angst eindigen.

Mijn eigen jaren als ‘teenager’ werden bedorven door een duister regiem, dat dacht alle antwoorden te hebben. Zijn invloed groeide – door in scholen, maar ook de politiek en zelfs de godsdienst te infiltreren – voordat volledig werd ingezien wat voor een monster het was. Het bande God uit en werd zo onontvankelijk voor al wat waar en goed is. Velen van jullie grootouders en overgrootouders zullen de verschrikkingen hebben meegeemaakt van de afbraak die toen volgde. In feite zijn sommigen van hen naar Amerika gekomen juist om aan deze gruwelen te ontsnappen.

Laten wij God danken, dat tegenwoordig velen van jullie generatie de vrijheden kunnen beleven die ontstaan zijn door de verspreiding van democratie en respect voor mensenrechten. Laten we God danken voor al degenen, die proberen te zorgen dat jullie volwassen kunnen worden in een omgeving die koestert wat mooi, goed en waar is: jullie ouders en grootouders, leraren en priesters, en die publieke leiders die zoeken wat juist en rechtvaardig is.

De macht om te vernietigen blijft echter bestaan, iets anders beweren zou dwaas zijn. Toch overwint ze nooit, maar wordt verslagen. Dat is de essentie van de hoop die ons kenmerkt als christenen. En de Kerk herinnert hieraan zeer dramatisch tijdens het Paastriduum en viert het met vreugde in de paastijd! Degene die ons de weg wijst voorbij de dood is Degene die ons laat zien hoe vernietiging en angst te overwinnen: aldus is Jezus de ware leraar van het leven.¹ Zijn dood en opstanding betekenen dat we tot de Vader kunnen zeggen “Gij hebt ons nieuw leven gegeven”.² En dus, nog maar een paar weken geleden tijdens de prachtige liturgie van het Paasvigilie, was het niet uit wanhoop of angst dat we tot God riepen voor onze wereld, maar met hoop die vervuld is van vertrouwen: verdrijf de duisternis uit ons hart!³

Wat is dan die duisternis? Wat gebeurt er als mensen, juist de meest kwetsbaren, een gebalde vuist van onderdrukking of manipulatie tegenkomen, in plaats van een hand van hoop? Een eerste reeks voorbeelden hiervan zullen gaan over het hart. Daar kunnen de dromen en verlangens die jongeren nastreven zo gemakkelijk worden verbrijzeld of vernietigd. Ik denk aan hen die slachtoffer zijn van drugs, dakloosheid, armoede, racisme, geweld en vernedering, met name meisjes en vrouwen. Hoewel de oorzaken van deze problemen complex zijn, speelt steeds een vergiftigde mentaliteit mee, waarbij mensen als louter object behandeld worden. Het is een verharding van het hart die heerst, die de Godgegeven waardigheid van ieder menselijk wezen eerst ontkent en dan belachelijk maakt. Zulke tragedies geven ook aan wat er gebeurd was en wat gekund had als er andere handen, jullie handen, waren uit-

gestoken. Ik moedig jullie aan om anderen, met name de kwetsbaren en onschuldigen, uit te nodigen met jullie mee te gaan op de weg van goedheid en hoop.

Het tweede gebied van duisternis, namelijk dat wat onze geest aantast, blijft vaak onopgemerkt en is daarom bijzonder kwaadaardig. De manipulatie van de waarheid verdraait onze waarneming van de werkelijkheid, en tast onze verbeelding en aspiraties aan. Ik heb al genoemd de vele vrijheden die jullie gelukkig genieten. Het fundamentele belang van vrijheid moet rigoureus worden beschermd. Het is dan ook geen verrassing dat talloze individuen en groepen luidkeels hun vrijheid opeisen in het publieke debat. Toch is vrijheid een gevoelige waarde. Zij kan verkeerd worden begrepen of misbruikt en ons dan niet naar het geluk leiden dat we er allemaal van verwachten, maar naar een donker gebied van manipulatie. Daar wordt ons begrip van onszelf en de wereld vervaagd, of zelfs vervormd door mensen met een dubbele agenda.

Is het jullie opgevallen hoe vaak de roep om vrijheid klinkt zonder ooit te verwijzen naar de waarheid van de menselijke persoon? Sommigen stellen, dat respect voor de vrijheid van het individu het verkeerd maakt om de waarheid te zoeken, inclusief de waarheid over wat goed is. In sommige kringen wordt het spreken over waarheid gezien als controversieel of verdeeldheid zaaiend, en daarom maar het beste naar de privé-sfeer verwezen. En in plaats van de waarheid, of beter gezegd haar afwezigheid, heeft zich het idee verspreid dat, door aan alles zonder onderscheid waarde toe te kennen, de vrijheid gegarandeerd en het geweten bevrijd wordt. Dit noemen we relativisme. Maar welk nut heeft een ‘vrijheid’ die met het

1. Vgl. Benedictus XVI, Encycliek *Spe salvi* (30 november 2007), 6, in: *Kerkelijke documentatie (KD)* 36/1 (18 januari 2008), 6-7.

2. *Gebed na de communie*, Goede Vrijdag.

3. Vgl. *Gebed bij het ontsteken van de paaskaars*.

negeren van de waarheid datgene nastreeft wat onecht is of verkeerd? Hoeveel mensen kregen niet een hand uitgestoken, die hen in naam van de vrijheid of ervaring heeft gebracht tot verslaving, morele of geestelijke verwarring, verwonding, verlies van zelfrespect, zelfs wanhoop en, op tragische wijze, tot zelfmoord? Beste vrienden, de waarheid is geen opgelegde zaak. Het is ook niet eenvoudig een stel regels. Het is de ontdekking van Degene die ons nooit in de steek laat. Degene die we altijd kunnen vertrouwen. Bij het zoeken naar de waarheid komen we tot leven uit geloof, omdat de uiteindelijke waarheid een Persoon is: Jezus Christus. Daarom is echte vrijheid niet 'niet kiezen', maar juist 'kiezen voor'. Niets minder dan jezelf loslaten en laten opnemen in Christus' leven voor anderen.⁴

Hoe kunnen we dan als gelovigen anderen helpen de weg van de vrijheid op te gaan, die ons vervulling en blijvend geluk brengt? Laten we weer terugkeren naar de heiligen. Hoe heeft hun getuigenis anderen echt bevrijd van de duisternis van hun hart en hun verstand? Het antwoord wordt gevonden in de kern van hun geloof, de kern van ons geloof. De vleeswording, de geboorte van Jezus, vertelt ons dat God echt een plaats vindt onder ons. Hoewel de herberg vol is, komt Hij binnen door de stal, en er zijn mensen die zijn licht zien. Zij herkennen Herodes' donkere wereld als zodanig en volgen in plaats daarvan de heldere leidende ster aan de nachtelijke hemel. En wat is dat licht? Hier herinneren jullie je misschien het gebed dat werd uitgesproken in de hoogheilige Paasnacht: "God, door uw Zoon hebt Gij aan de gelovigen uw licht geschonken ... laat ons branden van zo'n groot verlangen naar u".⁵ En zo, in plechtige processie met onze ontstoken kaarsen

geven we het licht door van Christus onder ons. Het is het licht "dat de zonden verjaagt en de schulden vergeeft, de gevallen opricht, de bedroefden blij maakt, de haat verdrijft, vrede brengt en de machtigen doet buigen".⁶ Hier werkt Christus' licht. Dit is de weg van de heiligen. Het is een schitterende droom van hoop. Christus' licht wenkt jullie om gidsster voor anderen te zijn door Zijn weg te volgen van vergeving, verzoening, nederigheid, blijdschap en vrede.

Soms echter komen we in de verleiding om ons op te sluiten in onszelf, om de kracht van Christus' straling in twijfel te trekken, om de horizon van hoop te verengen. Wees moedig! Houd je oog gericht op onze heiligen. De verscheidenheid van hun ervaring van Gods aanwezigheid doet ons opnieuw de breedte en de diepte van het christen zijn ontdekken. Laat jullie verbeelding de vrije loop, hoog boven de grenzenloze uitgestrektheid van de christelijke navolging. Soms worden wij gezien als mensen die alleen maar over verboden praten. Niets kan verder bezijden de waarheid zijn! Echte christelijke navolging wordt gekenmerkt door een gevoel van verwondering. We staan voor de God die we kennen en liefhebben als een vriend, voor Zijn enorme schepping en de schoonheid van ons christelijke geloof.

Dierbare vrienden, het voorbeeld van de heiligen nu nodigt ons uit om vier wezenlijke aspecten van onze geloofsschat te overwegen: persoonlijk gebed in de stilte, liturgische gebeden, naastenliefde in de praktijk, en roeping.

Het belangrijkste is, dat je je persoonlijke relatie met God ontwikkelt. Die relatie komt tot uiting in gebed. God, door zijn aard zelf, spreekt, luistert en antwoordt.

4. Vgl. *Spe salvi*, 28, in: *a.w.*, 20.

5. Vgl. *Zegening van het vuur*.

6. *Ersultet*.

De heilige Paulus herinnert ons dan ook aan: “Bidt zonder ophouden” (1Tes 5,17). Verre van in onszelf gekeerde teruggetrokkenheid van de ups en downs van het leven, is gebed onze toewending naar God en door Hem naar elkaar, ook hen aan de rand van de samenleving en mensen die andere wegen gaan dan Gods weg.⁷ Zoals de heiligen ons zo levendig leren, gebed wordt hoop in de praktijk. Christus was hun trouwe metgezel, met Wie zij praatten bij iedere stap op hun reis voor anderen.

Er is nog een kant aan het gebed, dat we moeten bedenken: stille beschouwing. De heilige Johannes bijvoorbeeld vertelt ons, dat we om Gods openbaring te kunnen aanvaarden eerst moeten luisteren en dan verkondigen wat we gehoord en gezien hebben.⁸ Hebben we misschien iets verloren van de kunst van het luisteren? Laat je ook ruimte over om te horen hoe God je fluisterend oproept tot goedheid? Vrienden, wees niet bang voor stilte en rust, luister naar God, aanbid Hem in de Eucharistie. Laat Zijn woord je reis vormgeven als een ontwikkeling van heiligheid.

In de liturgie vinden we de hele Kerk in gebed. Het woord liturgie betekent het deelhebben van Gods volk aan het “werk van Christus, de Priester, en zijn lichaam, de Kerk”.⁹ Wat is dat werk? Allereerst verwijst het naar Christus’ Lijden, Dood en Verrijzenis, en zijn Hemelvaart. Dat noemen we het Paasmysterie. Het verwijst ook naar de viering van de liturgie zelf. De twee betekenissen zijn eigenlijk niet te scheiden, omdat dit “werk van Jezus” de werkelijke inhoud is van de liturgie. Door de liturgie wordt het “werk van Jezus” voortdurend in verband gebracht met de geschiedenis, met ons leven om dat vorm

te geven. Hier vangen we nog een glimp op van de grootsheid van ons christelijke geloof. Steeds als jullie voor de Mis samenkomen, gaan biechten, of wanneer ook één van de sacramenten viert, is Jezus aan het werk. Door de heilige Geest trekt Hij je naar zich toe, in zijn zelfopofferende liefde voor de Vader die liefde wordt voor allen. We zien dan, dat de kerkelijke liturgie een dienst van hoop voor de mensheid is. Jullie gelovige deelname is een actieve hoop die de wereld – heiligen evenals zondaren – helpt open te houden voor God. Dit is de werkelijke menselijke hoop die we ieder voorhouden.¹⁰

Je persoonlijke gebed, je momenten van stille contemplatie, en je deelname aan de liturgie van de Kerk brengen je dicht bij God en bereiden je voor om anderen te dienen. De heiligen die ons vanavond begeleiden tonen ons, dat het leven van geloof en hoop ook een leven van liefde is. Overdenken we Jezus aan het kruis, dan zien we de liefde in haar meest radicale vorm. We kunnen beginnen met ons de weg van de liefde voor te stellen, waarlangs we ons moeten bewegen.¹¹ Er zijn gelegenheden te over om deze reis te maken. Kijk naar je zelf met Christus’ ogen, luister met Zijn oren, voel en denk met Zijn hart en verstand. Ben je bereid om, zoals Hij, alles te geven voor de waarheid en gerechtigheid? Vele voorbeelden van het lijden waarop onze heiligen met medeleven reageerden, zijn nog steeds hier te vinden in deze stad en daarbuiten. En nieuwe onrechtvaardigheden zijn ontstaan. Sommige zijn complex en komen voort uit de uitbuiting van het hart en de beïnvloeding van de geest. Zelfs ons gezamenlijke leefgebied, de aarde zelf, kreunt onder het gewicht van consumptieve hebzucht en onverantwoordelijke exploitatie. We moeten diep

7. Vgl. *Spe salvi*, 33, in: *a.w.*, 22-23.

8. Vgl. 1Joh 1,2-3; Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische Constitutie over de goddelijke openbaring *Dei verbum*, 1.

9. Tweede Vaticaans Concilie, Constitutie over de heilige liturgie *Sacrosanctum Concilium*, 7.

10. Vgl. *Spe salvi*, 34, in: *a.w.*, 23-24.

11. Vgl. Benedictus XVI, Encycliek *Deus caritas est* (25 december 2005), 12, in: *KD* 34/1 (17 februari 2006), 11.

van binnen luisteren en antwoorden met hernieuwde sociale actie, die voortkomt uit de universele liefde die geen grenzen kent. Zo zorgen we ervoor dat onze werken van barmhartigheid en gerechtigheid tot hoop in de praktijk worden voor anderen.

Beste jongeren, ten slotte wil ik graag nog even met jullie praten over roepingen. Allereerst gaan mijn gedachten uit naar jullie ouders, grootouders en peetouders. Zij zijn jullie eerste opvoeders in het geloof geweest. Door jullie te laten dopen hebben ze het jullie mogelijk gemaakt om het grootste geschenk van je leven te ontvangen. Op die dag traden jullie binnen in de heiligheid van God zelf en werden tot aangenomen zonen en dochters van de Vader. Jullie werden ingelijfd in Christus en tot woning van zijn Geest. Laten we bidden voor de moeders en vaders over heel de wereld, met name die het op één of andere manier moeilijk hebben, sociaal, materieel, geestelijk. Laten we de roeping tot het huwelijk en de waardigheid van het gezinsleven in ere houden. Laten we altijd beseffen dat het gezinnen zijn waarin roepingen tot leven komen.

Hier bijeen in het Sint Jozef Seminarie groet ik de aanwezige seminaristen, en spreek ik eigenlijk alle seminaristen in heel Amerika moed in. Ik ben blij te weten dat jullie aantal groeit! Het volk van God kijkt naar jullie als toekomstige priesters op een dagelijkse tocht van bekering, en die in anderen het verlangen wekken om dieper in het kerkelijk leven van gelovigen door te dringen. Ik dring er bij jullie op aan om je vriendschap met Jezus de Goede Herder te verdiepen. Spreek van hart tot hart met Hem. Verwerp iedere verleiding tot uiterlijk vertoon, carrièremakerij en verwaandheid. Streef naar een levenswijze die echt ge-

kenmerkt wordt door naastenliefde, kuisheid en nederigheid, in navolging van Christus, de Eeuwige Hogepriester, van wie jullie levende iconen moeten worden.¹² Dierbare seminaristen, ik bid elke dag voor jullie. Vergeet niet, dat wat telt voor de Heer is wonen in zijn liefde en die liefde laten schijnen voor anderen.

De kloosterzusters en -broeders en de priesters dragen in grote mate bij aan de opdracht van de Kerk. Hun profetisch getuigenis wordt gekenmerkt door een diepe overtuiging van het primaat, waarmee het Evangelie vorm geeft aan christelijk leven en de maatschappij omvormt. Vandaag richt ik graag jullie aandacht op de positieve geestelijke vernieuwing die congregaties ondernemen in relatie tot hun charisma. Het woord charisma betekent een gave, vrij en met liefde geschonken. Charismata worden gegeven door de heilige Geest, die stichters en stichtersessen inspireert, en congregaties vormt met een daaruit voortkomende geestelijke erfenis. Het wonderlijke palet van charismata eigen aan elke religieuze orde is een buitengewone geestelijke schat. Eigenlijk wordt de geschiedenis van de Kerk misschien het mooist weergegeven door de geschiedenis van hun scholen van spiritualiteit, waarvan de meeste voortkomen uit de heiligenlevens van stichters en stichtersessen. Door de ontdekking van charismata, die zo'n omvattende geestelijke rijkdom opleveren, ben ik er zeker van dat sommigen van jullie, jongeren, getrokken zullen worden naar een leven van apostolische of contemplatieve dienstbaarheid. Schroom niet om met religieuze broeders en zusters of priesters te praten over het charisma en de geest van hun congregatie. Er bestaat geen volmaakte gemeenschap, maar de Heer roept je op om trouw aan een stichtingscharisma,

12. Vgl. Johannes Paulus II, postsynodale apostolische Exhortatie *Pastores dabo vobis* (25 maart 1992), 33, in: *KD* 20/5 (juni 1992), 248.

niet aan bepaalde personen, te herkennen. Vat moed! Ook jij kunt je leven tot zelfgave maken voor de liefde tot Jezus de Heer en in Hem tot ieder lid van de mensenfamilie.¹³

Vrienden ik vraag jullie nogmaals, hoe is het vandaag gesteld? Waarnaar ben je op zoek? Wat fluistert God je in? De hoop die nooit teleurstelt is Jezus Christus. De heiligen tonen ons de belangeloze liefde voor zijn weg. Als leerlingen van Christus ontvouwden zich hun buitengewone reizen binnen de gemeenschap van hoop die de Kerk is. Het is van binnen de Kerk dat je de moed en de steun zult vinden om de weg van de Heer te gaan. Gevoed door persoonlijk gebed, geraakt in de stilte en gevormd door de liturgie van de Kerk zul je de speciale roeping ontdekken die God voor je heeft. Aanvaard haar met blijdschap. Jullie zijn Christus' leerlingen van vandaag. Laat zijn licht stralen over deze grote stad en daarbuiten. Laat aan de wereld de reden zien van de hoop die resoneert binnen in jullie. Vertel anderen over de waarheid die je vrij maakt. Met deze gevoelens van sterke hoop op jullie gevestigd bid ik voor jullie: vaar wel, tot we elkaar weer tegenkomen in juli dit jaar in Sydney voor de Wereldjongerendagen! En als plechtige belofte van mijn liefde voor jullie en jullie families geef ik met blijdschap mijn Apostolische Zegen.

* * *

In het Spaans

Beste seminaristen, beste jongeren!

Het is voor mij een grote vreugde om jullie in het verloop van dit bezoek, waarop ik ook mijn verjaardag heb gevierd, te ontmoeten. Dankjewel voor het onthaal

en de vriendelijkheid die jullie me hebben getoond.

Ik spoor jullie aan om je hart voor de Heer open te stellen, opdat Hij het helemaal vult en je zo, met het vuur van Zijn liefde, zijn Evangelie kunt uitdragen in alle wijken van New York.

Het licht van het geloof zal jullie ertoe brengen, om op kwaad met goed te reageren en met heiligheid van leven, zoals de grote getuigen van het Evangelie door de eeuwen heen hebben gedaan. Jullie zijn geroepen om deze keten van vrienden van Jezus die in Zijn liefde de grote schat van hun leven zijn tegengekomen, verder te dragen. Koestert deze vriendschap door het gebed, zowel het persoonlijke als het liturgische, en door werken van naastenliefde en inzet voor wie speciaal in moeilijkheden zijn. Als jullie het nog niet gedaan hebben, denkt er dan serieus over na of de Heer je niet vraagt Hem in het priesterambt of in het gewijde leven radicaal na te volgen. Incidenteel contact met Christus is niet genoeg. Zo'n vriendschap is geen echte vriendschap. Christus verlangt naar jullie als zijn innige vrienden, trouw en volhardend.

Ik herhaal mijn uitnodiging voor de Wereldjongerendagen in Sydney en beloof jullie in mijn gebed te zullen gedenken, waarmee ik God vraag om van jullie echte leerlingen van de opgestane Christus te maken. Hartelijk dank!

© Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana / R.-K. Kerkgenootschap in Nederland

Vertaling: H. Lohman M.A.

13. Vgl. Johannes Paulus II, postsynodale apostolische Exhortatie *Vita consecrata* (25 maart 1996), 3, in: *KD 24/4-5* (19 juli 1996), 180.

Benedictus XVI

Apostolische reis naar de Verenigde Staten van Amerika
en bezoek aan het hoofdkwartier van de Verenigde Naties

Eucharistieviering

Preek

Yankee Stadium, Bronx, New York

Vijfde zondag na Pasen, 20 april 2008

Dierbare broeders en zusters in Christus,

In het evangelie dat we zojuist hebben gehoord, zegt Jezus tegen zijn apostelen dat ze hun vertrouwen in Hem moeten stellen, want Hij is "de weg, de waarheid en het leven" (Joh 14,6). Christus is de weg die leidt naar de Vader, de waarheid die zin geeft aan het menselijk bestaan, en de bron van dat leven, dat eeuwige blijdschap is met alle heiligen in Zijn hemels Koninkrijk. Laten we de Heer op Zijn woord geloven! Laten we ons geloof in Hem vernieuwen en al onze hoop vestigen op Zijn beloften!

Met deze aanmoediging van Petrus om in het geloof te volharden (vgl. Lc 22,32; Mt 16,17), groet ik u allen met grote genegenheid. Ik dank kardinaal Egan voor zijn hartelijke welkomstwoorden namens u. In deze Mis viert de Kerk in de Verenigde Staten de tweehonderdste verjaardag van de zetels New York, Boston, Philadelphia en Louisville, vanuit de moederzetel Baltimore in het leven geroepen. De aanwezigheid rond dit altaar van de opvolger van Petrus, zijn broeders in het ambt van bisschop, priester en diaken, mannelijke en vrouwelijke religieuzen, en gelovige leken uit alle vijftig staten van de Unie, drukt duidelijk onze gemeenschap uit in

het katholieke geloof dat van de apostelen tot ons komt.

Onze viering vandaag is ook een teken van de indrukwekkende groei, die God de Kerk in uw land de afgelopen tweehonderd jaar gegeven heeft. Van een kleine kudde als beschreven in de eerste lezing, is de Kerk in Amerika opgebouwd, in trouw aan het dubbele gebod van de liefde voor God en voor de naaste. In dit land van vrijheid en mogelijkheden heeft de Kerk een breed gevarieerde kudde verenigd op de geloofsbelijdenis en, door haar vele educatieve, charitatieve en sociale werken, ook belangrijk bijgedragen

aan de groei van de Amerikaanse samenleving als geheel.

Deze grote prestatie verliep niet zonder problemen. De eerste lezing van vandaag, uit de Handelingen van de apostelen, spreekt van taal- en culturele spanningen die al in de vroegste kerkgemeenschap aanwezig waren. Tegelijkertijd laat zij de kracht zien van Gods Woord – met gezag verkondigd door de apostelen en aangenomen in geloof – om een eenheid te creëren die de verdeeldheid vanuit menselijke beperkingen en zwakheid overstijgt. Hier worden we herinnerd aan een fundamentele waarheid: dat de eenheid van de Kerk geen andere basis heeft dan het Woord van God, vleesgeworden in Christus Jezus onze Heer. Alle uiterlijke tekenen van identiteit, alle structuren, instellingen en activiteiten, hoe waardevol of zelfs essentieel misschien ook, zijn er uiteindelijk alleen maar om de diepere eenheid te ondersteunen en te koesteren, die, in Christus, Gods onvergankelijke gave is aan zijn Kerk.

De eerste lezing maakt ook duidelijk, zoals we zien aan de handoplegging bij de eerste diakens, dat de eenheid van de Kerk ‘apostolisch’ is. Het is een zichtbare eenheid, gegrondvest in de apostelen, die Christus koos en aanwees als getuigen van zijn Opstanding. En zij wordt geboren uit wat de Schrift noemt “de gehoorzaamheid van het geloof” (Rom 1,5; vgl. Hnd 6,7).

‘Gezag’ ... ‘gehoorzaamheid’. Eerlijk gezegd zijn dat tegenwoordig geen woorden die je gemakkelijk uitspreekt. Dergelijke woorden vormen een ‘struikelblok’ voor velen van onze tijdgenoten, vooral in een maatschappij die terecht hoge waarde toekent aan persoonlijke vrijheid. Toch, in het licht van ons geloof in Jezus Christus – “de weg, de waarheid en het leven” –

gaan we de meest volledige betekenis, waarde en eigenlijk schoonheid van deze woorden zien. Het Evangelie leert ons dat ware vrijheid, de vrijheid van de kinderen van God, alleen gevonden wordt in de zelfovergave die deel is van het mysterie van de liefde. Alleen door onszelf te verliezen, zo zegt de Heer ons, vinden we echt onszelf (vgl. Lc 17,33). Ware vrijheid komt tot bloei, als we onszelf afwenden van de zondenlast die onze blik verduistert en standvastigheid verzwakt, en de bron van ons uiteindelijke geluk zoeken in Hem die oneindige liefde is, oneindige vrijheid, oneindig leven. “In Zijn wil ligt onze vrede.”

Echte vrijheid dan is Gods genadegave, de vrucht van bekering tot Zijn waarheid, de waarheid die ons vrij maakt (vgl. Joh 8,32). En deze vrijheid in waarheid brengt een nieuwe en bevrijdende kijk op de werkelijkheid met zich mee. Als we “de gezindheid van Christus” aannemen (vgl. Fil 2,5), openen zich nieuwe eindens voor ons! In het licht van het geloof, binnen de gemeenschap van de Kerk, vinden we ook de inspiratie en kracht om in de wereld tot zuurdesem te worden voor het Evangelie. We worden het licht der wereld, het zout der aarde (vgl. Mt 5,13-14) met het ons toevertrouwde ‘apostolaat’ om ons eigen leven en de wereld waarin we leven steeds vollediger te voegen naar Gods verlossingsplan.

Dit prachtige visioen van een wereld, die omgevormd wordt door de bevrijdende waarheid van het Evangelie, wordt weerspiegeld in de beschrijving van de Kerk die we vonden in de tweede lezing van vandaag. De apostel vertelt ons dat Christus, opgestaan uit de dood, de hoeksteen is van een grote tempel die reeds nu oprijst in de Geest. En wij, de ledematen van Zijn

lichaam, zijn door het doopsel “levende stenen” in die tempel geworden, deelhebber aan het leven van God door genade, gezegend met de vrijheid van de kinderen van God, en gesterkt om geestelijke offers te brengen die Hem welgevallig zijn (vgl. 1Pe 2,5). En wat zijn deze offers waartoe we geroepen zijn, als ze niet alle gedachten, woorden en handelingen richten op de waarheid van het Evangelie, en al onze energie aanwenden in de dienst van Gods Koninkrijk? Alleen zo kunnen wij met God bouwen op het enige fundament, dat Christus is (vgl. 1Kor 3,11). Alleen zo kunnen we iets bouwen dat echt onvergankelijk is. Alleen zo kan ons leven uiteindelijk zin vinden en blijvend vrucht dragen.

Vandaag gedenken wij de tweehonderdste verjaardag van een keerpunt in de geschiedenis van de Kerk in de Verenigde Staten: haar eerste grote periode van groei. In deze tweehonderd jaar is de katholieke gemeenschap in uw land er heel anders uit gaan zien. We denken aan de serie golven van immigranten, wier tradities de Kerk in Amerika zo verrijkt hebben. We denken aan het sterke geloof, dat het netwerk heeft ontwikkeld van kerken, onderwijs-, gezondheidszorg- en maatschappelijke instellingen, die al zo lang kenmerkend zijn voor de Kerk in dit land. We denken ook aan de talloze vaders en moeders die het geloof hebben doorgegeven aan hun kinderen, de trouwe dienstbaarheid van de vele priesters die hun leven hebben gewijd aan de zielzorg, en de niet te becijferen bijdrage van zoveel mannelijke en vrouwelijke religieuzen, die niet alleen generaties kinderen hebben leren lezen en schrijven, maar in hen ook een levenslang verlangen hebben gewekt om God te kennen, te beminnen en te dienen. Hoeveel ‘geestelijke offers welgevallig aan God’ zijn er niet gebracht in

deze twee eeuwen! In dit land van godsdienstvrijheid hebben katholieken niet alleen vrijheid gevonden om hun geloof te beleven, maar ook om volledig deel te nemen aan het maatschappelijke leven en hun diepste morele overtuigingen binnen te brengen in het publieke domein, en met hun naasten samen te werken aan een sterke democratische samenleving. De viering van vandaag is meer dan een gelegenheid tot dank voor ontvangen genaden. Zij roept ook op, om vastberaden de zegeningen van de vrijheid te blijven gebruiken voor de opbouw van een toekomst van hoop voor komende generaties.

“Gij zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijke priesterschap, een heilige natie, Gods eigen volk, bestemd om de roemruchte daden te verkondigen” (1Pe 2,9). Deze woorden van de apostel Petrus herinneren ons niet alleen maar aan de waardigheid die wij hebben door Gods genade. Zij roepen ons op tot steeds grotere trouw aan de heerlijkheid van Zijn erfdeel dat we hebben ontvangen in Christus (vgl. Ef 1,18). Zij roepen ons op tot gewetensonderzoek, zuivering van hart en hernieuwing van de doopbelofte te zullen verzaaken aan Satan en al zijn loze beloften. Zij roepen ons op om mensen van vreugde te zijn, boodschappers van de hoop die, voortkomend uit het geloof in Gods woord, niet teleurstelt (vgl. Rom 5,5), en te vertrouwen op zijn beloften.

Elke dag bidt u, en zovelen van uw naasten in heel dit land, tot de Vader in de eigen woorden van de Heer: “Uw Rijk kome.” Dit gebed moet het hoofd en het hart vormen van elke christen in dit land. Het moet vrucht dragen naar de manier waarop u uw leven leidt en uw gezinnen en gemeenschappen gestalte geeft. Het moet nieuwe “plaatsen van hoop” schep-

pen,¹ waar Gods Koninkrijk tegenwoordig komt in al zijn reddende kracht.

Vurig bidden voor de komst van het Koninkrijk betekent ook voortdurend letten op de tekenen van de aanwezigheid daarvan, en werken aan zijn groei in elke geleiding van de maatschappij. Het betekent met vertrouwen in Christus' overwinning en inzet voor uitbreiding van Zijn rijk, de moeilijkheden van het heden en de toekomst onder ogen zien. Het betekent de moed niet verliezen bij weerstand, tegenslag en schandalen. Het betekent elke scheiding overwinnen tussen geloof en leven, en valse evangeliën van vrijheid en geluk weerstaan. Het betekent ook een onechte tegenstelling afwijzen tussen geloof en politiek omdat, zoals Vaticanum II het stelde, "er geen enkele menselijke activiteit is – zelfs niet in wereldse zaken – die aan Gods heerschappij kan worden onttrokken".² Het betekent werken aan verrijking van de Amerikaanse maatschappij en cultuur, met de schoonheid en waarheid van het Evangelie en die geweldige hoop, die zin en waarde geeft aan alle andere hoop en waardoor ons leven wordt geïnspireerd.

En dit, beste vrienden, is de bijzondere uitdaging die de Opvolger van de Heilige Petrus u vandaag voorhoudt. Treedt als "uitverkoren geslacht, koninklijke priesterschap, heilige natie" vol vertrouwen in de voetstappen van hen die u zijn voorgedaan! Bespoedig de komst van Gods Koninkrijk in dit land! Voorbije generaties hebben u een indrukwekkende erfenis nagelaten. Ook in onze dagen viel de katholieke gemeenschap in dit land op door haar profetische getuigenis bij de verdediging van het leven, bij het onderwijs voor de jeugd en bij de zorg voor de armen, de zieken en de vreemdelingen on-

der u. Op deze solide fundamenten moet de toekomst van de Kerk in Amerika nu reeds opdoemen!

Gisteren niet ver van hier was ik ontroerd door de blijdschap, hoop en edelmoedige liefde van Christus die ik zag op de gezichten van de vele jongeren, bijeen in Dunwoodie. Zij zijn de toekomst van de Kerk, en zij verdienen alle gebed en steun die u hen kunt geven. En zo wil ik graag afsluiten met voor hen nog een speciaal woord van bemoediging. Mijn beste jonge vrienden, mogen jullie – net als de zeven mannen 'vol van de Geest en wijsheid' door de apostelen belast met de zorg voor de jonge Kerk – naar voren treden en de verantwoordelijkheid nemen waarvoor uw geloof in Christus u plaatst! Mogen jullie de moed vinden om Christus te verkondigen, 'dezelfde, gisteren, vandaag en altijd', en de onveranderlijke waarheden die hun fundament hebben in Hem.³ Het zijn deze waarheden die ons vrijmaken! Alleen deze waarheden kunnen respect garanderen voor de onvervreembare waardigheid en rechten van iedere man, vrouw en kind in onze wereld, inclusief de meest kwetsbaren van alle menselijke wezens, het ongeboren kind in de schoot van de moeder. Laat in een wereld waar – zoals paus Johannes Paulus II precies op deze plek ons in herinnering bracht – Lazarus steeds weer bij onze deur staat,⁴ uw geloof en liefde rijke vrucht dragen als wij naar de armen, behoeftigen en mensen zonder inbreng toe gaan. Jonge mannen en vrouwen van Amerika, ik dring er bij u op aan: open uw hart voor de roeping van de Heer om Hem te volgen in het priesterschap en het religieuze leven. Kan er een groter kenmerk van liefde zijn dan te treden in de voetstappen van Christus, die bereid was Zijn leven te geven voor Zijn vrienden (vgl. Joh 15,13)?

1. Vgl. Benedictus XVI, Encycliek *Spe salvi* (30 november 2007), 32 e.v., in: *Kerkelijke documentatie* 36/1 (18 januari 2008), 22 e.v..

2. Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische Constitutie over de Kerk *Lumen gentium*, 36.

3. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, pastorale Constitutie over de Kerk in de wereld van deze tijd *Gaudium et spes*, 10; Heb 13,8.

4. Johannes Paulus II, *Homilie in Yankee Stadium* (2 oktober 1979), 7.

In het Evangelie van vandaag belooft de Heer aan zijn leerlingen, dat zij nog grotere daden dan de Zijne zullen verrichten (vgl. Joh 14,12). Dierbare vrienden, alleen God in zijn Voorzienigheid weet welke daden Zijn genade nog in uw leven en dat van de Kerk in de Verenigde Staten voortbrengt. Toch vervult Christus' belofte ons met vaste hoop. Laten we nu onze gebeden bij de Zijne voegen, als levende stenen in die geestelijke tempel, die Zijn ene, heilige, katholieke en apostolische Kerk is. Laten we onze ogen naar Hem opheffen, want reeds nu bereidt Hij ons een plaats in zijn Vaders huis. En laten we gesterkt door zijn heilige Geest met hernieuwde ijver werken aan de verspreiding van Zijn Koninkrijk.

“Zalig zij die geloven!” (vgl. 1Pe 2,7). Laten we ons tot Jezus wenden! Hij alleen is de Weg die leidt naar eeuwig geluk, de Waarheid die de diepste verlangens bevredigt van ieder hart, en het Leven dat nu reeds nieuwe vreugde en hoop brengt voor ons en onze wereld. Amen.

* * *

In het Spaans

Dierbare broeders en zusters in de Heer,

Ik groet u hartelijk en ben verheugd deze heilige Mis te vieren, om God te danken dat 200 jaar geleden de katholieke Kerk in dit land begon te groeien. Als we kijken naar de geloofsweg die we in deze jaren niet zonder moeilijkheden hebben afgelegd, prijzen we de Heer voor de vruchten die Zijn Woord in dit land heeft afgeworpen. En we tonen Hem ons verlangen, dat Christus – de Weg, de Waarheid en het Leven – steeds meer erkend en bemind wordt.

Hier in dit land van de vrijheid wil ik met nadruk zeggen, dat het woord van Christus ons streven naar een vervuld en vrij leven niet uitdooft, maar ons onze echte waarde als kinderen van God openbaart en ons bemoedigt, tegen alles te vechten wat ons verslaaft, te beginnen bij ons egoïsme en onze hartstochten. Tevens bezielt het ons, om ons geloof door ons leven in naastenliefde te laten zien en ervoor te zorgen, dat onze parochies elke dag gastvrijer en naastenlievender worden.

Ik vertrouw vooral de jongeren de taak toe, om de grote uitdagingen aan te gaan die het geloof in Christus met zich meebrengt, en zich ervoor in te zetten dat dit geloof blijkt in een werkzame nabijheid tot de armen, evenals in een edelmoedig antwoord op de oproep die er bovendien van uitgaat, namelijk om alles te verlaten en in de priesterlijke of kloosterlijke staat een leven te beginnen in totale overgave aan God en de Kerk.

Dierbare broeders en zusters, ik nodig u uit om hoopvol naar de toekomst te kijken en Jezus toe te staan in uw leven binnen te treden! Alleen Hij is de Weg die naar het geluk voert dat geen einde heeft, de Waarheid die de edelste strevingen van de mens vervult, en het Leven dat van vreugde vervuld is tot welzijn van de Kerk. God zegene u.

© Copyright 2008 – Libreria Editrice Vaticana / R.-K. Kerkgenootschap in Nederland

Vertaling: H. Lohman M.A.

"Komt laat ons Hem aanbidden ..."

Adventsbrief aan de gelovigen van Nederland

december 2007

Broeders en zusters,

De Advent is begonnen. We zien uit naar de komst van de Messias; naar Hem, die nieuwe liefde en nieuw vuur wil brengen in onze gewonde wereld, in de Kerk en in ons eigen leven. Hoe willen we Hem ontmoeten?

Het is een vraag die ons hele leven raakt. Met deze brief willen wij uw bijzondere aandacht vragen voor deze ontmoeting met Jezus Christus, de mensgeworden Liefde, in gebéd en éredienst...

Het zal u niet ontgaan zijn dat hierover al geruime tijd een herbezinning gaande is.

Paus Johannes Paulus II eindigde zijn pontificaat met een prachtige encycliek over het mysterie van de Eucharistie als het hart van de Kerk, en de huidige paus riep als eerste ambtsdaad een Synode over de heilige Eucharistie bijeen. Ook alle Nederlandse bisdommen hebben de laatste jaren nota's en brochures over liturgie uitgegeven. Wat is de reden van dit alles? We zullen het u zeggen:

In ons leeft het diepe besef dat alle geloof en Kerk-zijn, ook de evangelisatie, de catechese en de diaconie, begint en eindigt met liefde en eerbied voor de levende Opgestane Heer in ons midden.

Nog wat uitdagender gezegd: zonder een vernieuwde en versterkte relatie van onze

kerkgemeenschap met onze hemelse Vader, met onze Verlosser en Broeder, Jezus Christus, die door Zijn Geest leeft en handelt in de Kerk, in de wereld en in ons eigen leven, geloven wij dat al ons werken vruchteloos is. Zonder dát klinken onze woorden hol, is kerkopbouw leeg activisme en onze dienst aan de wereld krachteloos.

Met kracht getuigen wij dat we onze hoop voor Kerk en wereld ten diepste niet stellen op vooruitgang in politiek, economie of wetenschap, hoe nodig deze ook is.

We stellen onze hoop ook niet op spirituele krachten of kosmische energieën, die de mensheid zouden moeten redden. We stellen onze hoop enkel en alleen op een *Persoon*.

In Christus zien wij het hele geheim van ons menszijn vervat.

Door vanuit zijn goddelijke oorsprong zelf mens te worden heeft Hij de mens zijn ultieme waardigheid gegeven. Door

aan het kruis te sterven heeft Hij al ons kwaad op zich genomen en goedge maakt. Door uit de dood op te staan heeft Hij een volledig nieuwe bestaanswijze aangenomen, *“als eerste van ons allen”*, zoals Paulus schrijft. De Verrijzenis van Jezus, zei paus Benedictus XVI in 2006 met een term ontleend aan de evolutieleer, *“is de grootste mutatie, de grootste sprong in een totaal nieuwe dimensie, die ooit heeft plaatsgevonden tijdens de menselijke geschiedenis...”*

Door Hem zullen ook wij er in delen. Door Hem is er vergeving en verlossing. Door Hem is er toekomst voor onszelf en voor onze wereld.

De relatie met Hem is het hart van ons geloof.

Je kunt Hem vinden in de stilte van je eigen hart. Je kunt Hem vinden in het gelaat van je medemens, vooral van de meest gekwetste en verachte. Maar op unieke wijze wordt deze relatie bevestigd en gevierd in de liturgie. *“Waar twee of drie bijeen zijn in Mijn Naam, daar ben Ik in hun midden”*, zegt Hij zelf. Hij is aanwezig in het Woord en in de Sacramenten, alsook in de persoon van de gewijde bedienaar. En de heilige Eucharistie is het hart van dit alles. Daar is Hij in de volle werkelijkheid van zijn goddelijk Wezen zichtbaar en tastbaar onder ons, om ons te sterken, te voeden en te heiligen. Zijn we ons daarvan nog wel voldoende bewust?

Dit alles leidt ons tot een heel concrete vraag die wij onszelf stellen, maar ook u als gelovigen: Welke plaats heeft de eredienst aan God in uw eigen leven?

Misschien een wat verrassende vraag. We willen u ook een beetje uitdagen. Hoe staat het met uw gebedsleven? Trekt u

zich wel eens terug in uw *‘binnenkamer’* om met God alleen te zijn? Bidt u samen als man en vrouw om uw leven steeds weer onder Gods zegen te stellen? Of samen met de kinderen? De meesten van ons bisschoppen zijn nog opgegroeid in de tijd dat het vanzelfsprekend was dat in een katholiek gezin vader, moeder en de kinderen op de knieën gingen om samen de rozenkrans te bidden. Het hield de gezinnen bij elkaar en bij God. Daar is ook in deze tijd niets ouderwets aan.

Welke rol spelen de sacramenten in uw leven?

U bent gedoopt, wellicht ook gevormd en voor de Kerk getrouwd. Maar benut u bijvoorbeeld nog wel eens dat zo krachtige sacrament van boete en verzoening, als u zich bezwaard voelt in uw relatie tot God en tot de medemens? De Bijbel zegt: *“Geen mens is zonder zonde, niet één...!”*

De Heer heeft het ons als geschenk nagelaten. De priester mag een kruis over je leven maken, steeds opnieuw, en alles wat niet goed was doen verdwijnen in Gods oneindige barmhartigheid. Het is het meest bevrijdende sacrament. Het zuivert je hart en je leven en bereidt je voor op de ontmoeting met Christus in de heilige communie.

Wij als bisschoppen kunnen niet zonder. U wel?

En dan het gevoelige punt van de kerkgang. Kunt u nog voldoen aan die dringende vraag van God en van de Kerk om *“de dag des Heren te heiligen”* door samen met uw medegelovigen te bidden en de Eucharistie te vieren? We zeggen het zonder verwijt. We kennen deze tijd en weten hoeveel dingen mensen daarvan afhouden. Maar toch, de vraag blijft levensgroot staan.

Maar misschien zult u tegenwerpen: Ik vind zo weinig in de kerk. Het is saai. Het raakt me niet.

Dat is mogelijk. Natuurlijk is het belangrijk dat een viering inspirerend is. Toch moeten we ook bedenken dat we erediens nooit mogen beoordelen met de maatstaven van een profane 'voorstelling'. Het gaat er niet alleen om wat we kunnen halen, maar ook wat we brengen door onze aanwezigheid en ons geloof. We zijn er ook voor de anderen en vooral voor God. Hij bemint ons intens en wacht met diep verlangen op ons 'bezoek'.

Liturgie is overigens wel degelijk ook 'spánnend', maar dan door ons eigen geloof.

Als we de heilige Communie ontvangen, vindt een werkelijke ontmoeting plaats met Christus in de gaven van "zijn Lichaam en Bloed, zijn Ziel en zijn Godheid". Je wordt er helemaal mee doordrongen, je ziel, je geest én je lichaam. Het sterkt je, heelt je en heiligt je, 'naar de mate van je geloof', zoals de Bijbel op vele plaatsen zegt. Als je daar op door denkt, kun je ervan duizelen.

En het meevieren van de Eucharistie gaat zelfs daar nog boven uit. "Het transcendeert (overstijgt) radicaal de verzamelde gemeenschap", schreef Johannes Paulus II in zijn encycliek over de Eucharistie. Het is een werkelijk aanwezig zijn in de zaal van het Laatste Avondmaal en op Golgotha. **We spelen het niet na. We delen er in, hier en nu.**

Het is met Christus meegevoerd worden in de beweging van lijden en dood naar Opstanding.

Het is je leven, je pijn, je gebed verbinden met het Offer van Christus, dat wordt opgedragen niet alleen voor onszelf, maar voor de gehele Kerk, voor de

mensheid, de zondaars, ja ook voor de overledenen.

Daarom vraagt de Kerk ook met grote nadruk van iedere gelovige om naar vermogen elke zondag, of bij verhindering, de avond ervoor, een eucharistieviering bij te wonen.

Eucharistie is veel meer dan breken en delen met elkaar. Het is verbonden worden met Christus en door Hem ook met elkaar. Deze eenheid met Christus, schrijft paus Benedictus XVI, "brengt ook een nieuwheid in onze sociale relaties...". Het zet je op weg om te zijn als Jezus en te doen zoals Hij: bedroefden troosten, armen bijstaan, verdrukten laten gaan in vrijheid. De heilige Eucharistie is het hart van de Kerk. Het is onze gezamenlijke opdracht te zorgen dat dat hart blijft kloppen.

Maar, zult u wellicht opnieuw tegenwerpen, wat als er helemaal geen Eucharistie gevierd kán worden omdat er geen priester beschikbaar is?

Het is waar. Ook al wordt de Kerk opgebouwd vanuit de viering van de Eucharistie, zoals Johannes Paulus II schreef, soms kán het gewoon niet. Toch moeten we dit ook enigszins relativiseren.

Met name door de vergrijzing – en dat wordt vaak vergeten – is in de Kerk van Nederland niet alleen het aantal priesters, maar evenzeer het aantal kerkgangers teruggelopen.

Dit maakt 'priestertekort' een zeer relatief begrip.

Het aantal priesters in verhouding tot het aantal kerkgangers is nauwelijks gedaald. Er is vooral een tekort in verhouding tot het aantal kerkgebouwen en parochiegemeenschappen. De inzet van lekenengelovigen op vele terreinen in de Kerk achten wij onmisbaar en van onschatbare waar-

de, maar toch: voor de priester is er geen alternatief.

Op de avond voor zijn lijden heeft de Heer zijn Levensoffer toevertrouwd aan zijn apostelen en hun opvolgers, de bisschoppen en priesters van alle tijden en alle plaatsen.

Ook heeft Hij beloofd steeds opnieuw roeping en te geven als wij Hem daarom vragen:

“Vraagt de Heer van de oogst om arbeiders te sturen om te oogsten.”

Als we ‘priestertekort’ versmallen tot een zaak van organisatie of ambtscriteria doen we geen recht aan het evangelie. Bovenal werpt het ons terug op de kracht van ons eigen geloof en van ons gebed. Kerk en ambt zijn thema’s waarover uiteraard nog veel meer te zeggen is, en gezegd moet worden, zeker in de huidige tijd. We hebben ons voorgenomen dat te zijner tijd dan ook te doen.

Maar met dit alles blijft uw vraag wel overeind staan. Al in de Nota ‘Meewerken in het pastoraat’ uit 1999 zijn we dit dilemma tegemoet getreden. We hebben toegestaan dat bij afwezigheid van een priester – als in eenzelfde kerk noch op zondag, noch op zaterdagavond Eucharistie gevierd kan worden – éénmaal in datzelfde weekend een Woord en communieviering mag worden gehouden. De bedienaar kan zijn “een diaken, een pastoraal werk(st)er of een liturgisch medewerk(st)er met een zending van de bisschop. Indien deze niet beschikbaar zijn kan een Woord en/of gebedsviering worden gehouden door leden van een liturgische werkgroep” (zie blz. 25 en 26). Op het concrete beleid hieromtrent zullen we later in een apart schrijven nog terugkomen. Toch, met alle waardering voor hen die deze edele taak vervullen,

de heilige Eucharistie blijft het centrale Sacrament en kan door niets werkelijk worden vervangen...!

Daarnaast vragen we bijzondere aandacht voor de vele andere vormen van eredienst met een eigen spirituele kracht, die mensen in gebed kan samenbrengen: getijdengebed, aanbidding, rozenkrans, avondwake, woordvieringen en dergelijke, die het verdienen een grotere plaats in het kerkelijk leven te krijgen naast de heilige Eucharistie, en waar de inzet van leken als gebedsleiders mogelijk en gewenst is.

We willen afsluiten door terug te grijpen naar het begin van deze brief. De relatie met God is het hart van ons geloof. Maar deze relatie vraagt liefde en eerbied.

Jezus zelf zegt het zó: “Ge zult de Heer uw God beminnen met geheel uw hart en geheel uw ziel, met al uw krachten en heel uw verstand; en uw naaste als uzelf.”

Hij bedoelt: Je kunt niet zeggen God te beminnen en tegelijk je hart sluiten voor de nood van je naaste. Maar je kunt ook niet zeggen je naaste te beminnen en tegelijk je hart sluiten voor God.

De liefde tot God en de naaste horen onverbreekbaar bij elkaar, maar ze gaan niet in elkaar op.

God is geen Principe of Oerkracht. Liefde is geen energie die je in een potje kunt stoppen.

Het is een beweging tussen twee harten. God is Persoon op een wijze die ons bevattingsvermogen oneindig te boven gaat. Hij heeft een Hart, dat onvoorwaardelijk bemint, maar dat ook bemind wil worden. Sommige mystici hebben dat heel diep begrepen. Zoals Franciscus, die

eens zo gegrepen werd door dit mysterie dat hij het niet meer uithield en de straat op rende, roepende:

“amor non amatur... de Liefde zelf wordt niet bemind.”

Wat we met deze brief vooral ook hebben willen uitdrukken is dat de liefde voor God niet kan bestaan zonder eerbied.

Zonder eerbied voor God verdwijnt uiteindelijk ook de eerbied voor de mens, voor het leven en voor de natuur. Anderen doen het ons voor: In het jodendom bidt de rabbi met het volk gebogen naar de heilige plaats waar de Thora zich bevindt achter een voorhangsel. In het Oosters-orthodoxe christendom is de hele liturgie doordrongen van het besef voor Gods aangezicht te staan.

Als je werkelijk iets begint te vatten van Gods onpeilbare Heiligheid en van het grootse en tedere mysterie van zijn Menswording, dan ga je op de knieën, zoals de herders en wijzen in Betlehem.

Dit grandioze mysterie vieren we met Kerstmis en we geloven dat het zich

voortplant in de Kerk en in de sacramenten. Daar kun je Hem nog steeds zichtbaar en tastbaar ontmoeten. Maar je kunt Hem niet achteloos naderen. Daarvoor is Hij te groot. De Bijbel verhaalt hoe Mozes het brandende braambos nadert en dan een Stem hoort:

“Kom niet dichterbij en doe uw sandalen uit, want de plaats waar ge staat is heilige grond.”

Tot slot vragen we uw gebed voor de Kerk van Nederland. Gebed ook om moedige antwoorden op Gods roepstem. Gebed met en rond Maria om een nieuwe komst van Christus in de kracht van zijn Geest.

De wereld heeft het dringend nodig. De Kerk leeft ervan.

Van harte wensen wij u allen een goede voorbereiding op Kerstmis, en Gods rijkste zegen.

De Bisschoppen van Nederland

Brief van de bisschoppen van de Nederlandse kerkprovincie aan de priesters over de viering van het sacrament van de Eucharistie

Bijlage bij de Adventsbrief 2007

Elk jaar viert de Kerk op Witte Donderdag de instelling van het sacrament van de Eucharistie en de instelling van het sacrament van het priesterschap. Er bestaat immers een wezenlijke band tussen beide sacramenten. In de Eucharistie beleeft de priester zijn diepste zending vanuit Christus, die priester, altaar en offerlam tegelijk is. Door zijn wijding is de priester aangesteld om in de naam van Christus het offer te hernieuwen tot verlossing van de mensen en om het paasmaal aan te richten voor het volk van God (vgl. prefatie van Witte Donderdag en van de priesterwijding). Daarom ervaart de priester de viering van het misoffer als het hart van zijn roeping en van zijn zending tot verlossing van de wereld.

Ook het feest van Sacramentsdag roept ons jaarlijks weer op om de heilige geheimen van het Lichaam en Bloed van de Heer met zo grote eerbied te vieren, dat wij de genade van zijn verlossing voortdurend ervaren (vgl. het misformulier van deze dag in het Altaarmissaal, p. 535). In de viering van de Eucharistie voeden wij ons met het Woord van God en het vleesgeworden Woord van God, Jezus Christus.

Niet alleen dan, maar elk misoffer vraagt om een waardige en eerbiedige viering. Graag willen wij dit nog eens onder uw aandacht brengen in deze bisschoppelijke Brief – uiteraard niet om

deze vrijblijvend te lezen, maar om de geest ervan te doorgronden en zich eigen te maken. Wij vragen dat u uw eigen praktijk van liturgie-vieren, alsmede het liturgisch gebruik van uw kerkgebouw zorgvuldig onderzoekt. Waar dat nodig is, dient u tot bijstellingen te komen.

Liefdevolle eerbied en aanbidding

Het sacrament van de liefde, de eucharistische Heer in ons midden, verdient alle eer, niet alleen tijdens de viering, maar ook daarbuiten. Het is van groot belang dat wij als gelovigen leven in en vanuit een eucharistische spiritualiteit van eer-

1. Er werd een nieuwe uitgave van het Romeins Missaal uitgevaardigd (2002), paus Johannes Paulus II heeft de Encycliek *Ecclesia de Eucharistia* (2003) geschreven, er is wereldwijd een jaar toegewijd aan de Eucharistie (2004-2005), ingeluid met het apostolisch schrijven *Mane nobiscum Domine* (2004) en besloten met een synode hieraan gewijd (2005) en paus Benedictus XVI heeft zijn post-synodaal schrijven gewijd aan de Eucharistie als het sacrament van de liefde (2007).

Als Nederlandse bisschoppen hebben wij voordien in 1999 in *Mee-werken in het pastoraat* liturgische suggesties gedaan voor de situatie in ons land. In 2004 hebben wij een schrijven doen uitgaan met aanbevelingen over de Eucharistie n.a.v. de Romeinse instructie *Redemptionis sacramentum*; verder hebben wij gekozen voor de uitgave van een *Missale Parvum* als opstap naar de volledige uitgave van het Romeins Missaal van 2002; ook wordt er gewerkt aan een repertorium van geschikte en goedgekeurde liederen voor de Eucharistie.

bied en aanbidding voor de tegenwoordigheid van Christus in het heilig sacrament. Daarom mag, zoals de heilige Augustinus schreef “niemand dit Vlees eten, als hij Het niet van te voren aanbeden heeft” (*Enarrationes in psalmos*, 98, 9). Dit blijkt onder andere uit het feit dat de gelovigen knielen bij het binnenkomen of verlaten van de gewijde ruimte waar het H. Sacrament wordt bewaard. Zo ook knielt de priester voor de eucharistische gedaanten na de consecratie en voorafgaand aan de uitnodiging tot het communiceren. De Eucharistie is het kostbaarste geschenk dat aan de Kerk is toevertrouwd. En al wat kostbaar is, wordt met zorg en liefde omringd. Wij nodigen u allen uit deze zorg en liefde te verdiepen en veilig te stellen.

De laatste jaren heeft de Apostolische Stoel al op meerdere wijzen de zorg en liefde voor de Eucharistie centraal gesteld.¹ In die lijn moedigen wij ook ten zeerste aan dat elke priester dagelijks het heilig misoffer opdraagt, waarbij de gelovigen aanwezig kunnen zijn. In onze adventsbrief van 2007 *Komt laat ons Hem aanbidden...* hebben wij al gesproken over het belang van de Eucharistie in het leven van de gelovigen en hebben wij een nadere toelichting aangekondigd.

1. De liturgie van de Eucharistie

De liturgie is bovenal het werk van Jezus Christus, de hogepriester (vgl. Constitutie over de liturgie, *Sacrosanctum Concilium*, art. 7).

Om dit diepe geloof veilig te stellen en in eerbied te behouden vraagt de beleving van de liturgie zowel om gewijde stilte en concentratie voorafgaand aan de viering in sacristie, kerk en oksaal, alsook om dezelfde houding tijdens de viering, met name telkens na de gebedsoproep door de priester en na het communiceren.

De Kerk heeft de viering van de Eucharistie met zorg omgeven en aan richtlijnen gebonden. Zo zal de priester de voorgescreven volgorde en elementen van de ritus nauwgezet volgen en uitsluitend gebeden uit de goedgekeurde liturgische boeken gebruiken. Alleen de priester spreekt ‘in persona Christi’ de oraties en het eucharistisch gebed uit. We herinneren eraan dat ook het eind van het eucharistisch gebed (de doxologie van het “Door Hem en met Hem...”) alleen door de celebrerende priester(s) wordt uitgesproken.

De eerbied en zorg voor het heilige dienen ook tot uitdrukking te komen in de liturgische taal; zo spreken we over het ‘eucharistisch gebed’ en niet over ‘tafelgebed’.

2. Altaar, ambo en de ruimte erbij

De centrale plaats van altaar en ambo dient gewaarborgd te zijn. Vanuit het kerkschip gezien wordt de ruimte achter ambo en altaar steeds vrijgehouden. In elke kerk behoort een vast altaar te staan (vgl. Algemeen Statuut van het Romeins Missaal, 2002, art. 298). Bij het tabernakel – dat een waardige plaats moet hebben – brandt dag en nacht de godslamp, die ons eraan herinnert dat de opgestane Heer hier blijvend onder ons is in de geconsacreerde Hosties. Het tabernakel dient brandveilig en inbraakvrij te zijn. De plaats vóór het tabernakel wordt altijd open gehouden, ook tijdens vieringen. Vooral koren en andere musici vragen wij hieraan mee te werken.

3. Niet-geconsacreerde en geconsacreerde hosties

Het Lichaam van Christus wordt uitsluitend bewaard in het tabernakel in daarvoor bestemde cibories en nooit in plastic dozen en dergelijke. Nog niet geconsac-

reerde hosties worden niet in het tabernakel bewaard, maar in de sacristie. Nooit mogen niet-geconsacreerde hosties worden vermengd met geconsacreerde Hosties. Het ligt voor de hand dat vooral gewijde bedienaren toegang hebben tot het tabernakel; het is de taak en verantwoordelijkheid van de pastoor hiervoor zorg te dragen.

4. Liturgisch en geestelijk gebruik van kerkgebouwen

De mensen mogen merken dat het kerkgebouw met zijn liturgische inrichting een plaats is om God te ontmoeten en daarvoor is bestemd. Profaan gebruik van kerkgebouwen is dan ook niet gepast. Een kerk is niet te huur of te verhuren. Wanneer er concerten of andere voorstellingen dienen plaats te vinden, moet men erop letten, dat deze van religieuze aard zijn en in zekere mate een verkondigend en lofprijzend karakter hebben, waarbij het gepast is om ook enkele gebedsmomenten te houden (vgl. het Directorium over concerten in kerkgebouwen, 1987).

5. Het overbrengen van de H. Communie en de ziekencommunie

Het overbrengen van het lichaam van Christus, vanwege de ziekencommunie of een viering elders, dient met gepaste eerbied te gebeuren in een speciaal daarvoor bestemde en gezegende pyxis. Het behoort tot de gewone taak van de priester en diaken dit te doen. Indien dit noodzakelijk is, kan het gebeuren door een buitengewone bedienaar, die daarvoor de vereiste vorming heeft ontvangen. Men dient de Eucharistie direct over te brengen naar de plaats waar het uitreiken plaatsvindt en bij het communie-uitreiken dient men de daarvoor voorziene teksten van de Kerk te gebruiken (vgl. de instructie *Redemptionis sacramentum*,

133). Bij aankomst gaat men onmiddellijk over tot de ritus van het uitreiken van de communie.

6. Het bewaren van de Eucharistie

In geen geval mag de H. Communie thuis bewaard worden. Waar met toestemming van de bisschop het H. Sacrament bewaard wordt (vgl. *Wetboek van Canoniek Recht*, can. 934, § 1; *Redemptionis sacramentum*, 131), dient steeds een brand- en inbraakveilig tabernakel te zijn. Bij twijfel wende men zich tot de diocesane bisschop.

Geconsacreerde wijn moet steeds aan het eind van de viering volledig genuttigd worden (*Redemptionis sacramentum*, 102) en mag in geen geval bewaard worden. Wij herinneren hier aan wat wij al eerder schreven in *Meewerken in het pastoraat*: "Het is niet toegestaan de eucharistische gave van de geconsacreerde wijn in een Woord- en communieviering te gebruiken."

7. Voorwaarden voor het communiceren

Niet altijd hoeft of mag de H. Communie ontvangen worden. Communiceren vraagt dat men het geloof van de Kerk in de H. Eucharistie deelt en in staat van genade verkeert – zo nodig door voorafgaande biecht.

Wat betreft intercommunie houde men zich aan de richtlijnen die verwoord zijn in het *Oecumenisch Directorium* (1993, vooral nrs. 122-136).

Het kan raadzaam zijn om bij bijzondere gelegenheid voorafgaand aan het communiceren een kort woord uit te spreken over het waardig communiceren, zoals bijvoorbeeld gebeurde aan het eind van de Wereldjongerendagen 2005 in Keulen tijdens de mis met paus Benedictus XVI. Enkele modellen gelieve men hierbij aan te treffen.

8. *Communie onder beide gedaanten*

Onder bepaalde voorwaarden is het communiceren onder beide gedaanten toegestaan. Wij verwachten dat u zich houdt aan de algemene bepalingen uit het *Algemeen Statuut van het Romeins Missaal* (nrs. 281-287) en van *Redemptionis sacramentum* (nr. 100-107).

In tegenstelling tot vroegere bepalingen en soms ingeburgerde gebruiken wijzen wij erop, dat het bij communie onder twee gedaanten niet is toegestaan dat de communicant zelf de heilige Hostie neemt en indoopt in de kelk met het heilig Bloed.

9. *Vieringen van het Woord van God en communievieringen*

In de Nederlandse situatie is op vele plaatsen het gebruik ingeburgerd, om ter vervanging van de zondagsmis, vieringen van het Woord van God en communievieringen te houden, ook wanneer er niet sprake is van een noodsituatie. Deze vieringen kunnen er onbedoeld toe leiden dat gelovigen vervreemden van de Eucharistie. Dit kan niet de bedoeling zijn. De Eucharistie is en blijft immers, zoals het Tweede Vaticaans Concilie stelt, bron en hoogtepunt van alle kerkelijk leven.

We wijzen erop dat het houden van niet-Eucharistische zondagsvieringen bij afwezigheid van een priester de goedkeuring nodig heeft van de diocesane bisschop. Wanneer een vervangende zondagsviering is toegestaan door de diocesane bisschop kan deze alleen doorgang vinden wanneer in dezelfde kerk in hetzelfde weekend geen Eucharistieviering plaats heeft gevonden of zal plaatsvinden – ook al is dat in een andere taal.

Het komt aan elke diocesane bisschop toe om met het oog op specifieke pastorale situaties in zijn bisdom de richtlijnen

voor deze vieringen te specificeren (vgl. *Meewerken in het pastoraat*, p. 26), bij voorkeur afgestemd op een landelijke regeling.

10. *Het communiceren buiten de H. Mis*

De Kerk kent het gebruik van communie-uitreiken buiten de Eucharistie. Het is een groot goed dat gelovigen die niet in staat zijn om deel te nemen aan de Eucharistie, toch het Lichaam van Christus kunnen ontvangen. Toch dient men prudent van deze mogelijkheid gebruik te maken: vieringen van het Woord van God en communievieringen mogen natuurlijk nooit het vieren van de Eucharistie belemmeren, de communiegebeden dienen steeds kerkelijk goedgekeurd te zijn en men dient zich (ook op wekdagen) te houden aan het goedgekeurde rituale voor het uitreiken van de communie buiten de mis.

11. *Liturgische samenwerking tussen kleinere geloofsgemeenschappen*

Het verminderd aantal praktiserende gelovigen daagt ons uit om de geloofsgemeenschap op te bouwen ook met medegelovigen over de grenzen van de eigen parochie heen. Op vele plaatsen heeft men de taak om tot grotere samenwerkingsverbanden te komen als een vruchtbare uitdaging ter hand genomen. Dit gebeurt op allerlei domeinen, en het is goed dit ook op liturgisch vlak te realiseren. Wanneer de mistijden op elkaar worden afgestemd, kunnen meer parochies elke zondag de Eucharistie in hun eigen midden vieren. Soms – vooral bij belangrijke kerkelijke plechtigheden zoals tijdens het Paastriduüm – is het beter dat gelovigen van meerdere parochiekerken op één plaats samenkomen om de liturgie met inzet van alle mogelijkheden plechtig te vieren (zoals geformuleerd in het 'Missale Romanum' van 2002, p. 298). Dat is

ook een grotere bemoediging voor de meer talrijke aanwezigen en geeft de mogelijkheid tot een meer luisterrijke viering. Wij bevelen aan om enerzijds de vitaliteit van de kleinere gemeenschap of groep te behouden en uit te diepen, en anderzijds deze te verbinden met andere gemeenschappen.

Wij hebben deze brief uitdrukkelijk bedoeld voor u, medebroeders in het priesterschap, vanwege de innerlijke verbondenheid van het priesterschap met het sacrament van de Eucharistie. Maar tegelijk richten wij ons tot u met het verzoek dit schrijven door te geven aan uw andere liturgische medewerkers en om met hen te zoeken naar de concrete wijze van realisatie.

De bereidwilligheid van alle priesters om zich in te zetten voor de verdieping van het eucharistische leven en de eucharistische spiritualiteit in de lijn van de bovenvermelde kerkelijke documenten en van onze herderlijke brieven wordt door ons ten zeerste gewaardeerd. Daardoor laten wij vanuit ons wijdingssacrament en vanuit ons priesterlijk dienstwerk zien hoe wij de viering van de Eucharistie beleven als het sacrament van Gods liefde en als zuivere bron en hoogtepunt van heel ons bestaan.

Utrecht, 25 mei 2008
De bisschoppen van Nederland

VOORBEELDEN

VAN EEN UITNODIGING VOOR DE COMMUNIE

In de viering van de Eucharistie kan het nodig zijn om de aanwezigen bewust te maken van de betekenis van het communiceren in onze katholieke Kerk.

Met onderstaande korte teksten geven wij u enkele modellen om tot een goede formulering te komen voor de uitnodiging tot de communie.

I.

In deze heilige Eucharistie voedt Christus ons met zijn Woord en met zijn Lichaam en Bloed. Wie dat ten volle gelooft en leeft in eenheid met Christus en zijn Kerk, is van harte uitgenodigd om Hem te ontvangen in dit sacrament.
(Wie niet te communie kunnen gaan, omdat zij niet katholiek zijn of niet ka-

tholiek leven, kunnen zich toch in de geest aansluiten bij het grote geheim dat wij hier vieren.)

II.

De katholieke Kerk staat de eucharistische communie toe aan de katholiek gedoopten die in geloof en leven werkelijk met Christus en zijn Kerk verbonden zijn.
(Wanneer die verbondenheid niet vertoebeld is door zware zonden, bent u tot de heilige communie uitgenodigd).

III.

In deze viering van de katholieke Kerk zijn ook mensen van een andere levensovertuiging aanwezig. Het verheugt ons dat zij met ons mee willen bidden en vieren.
Wat het communiceren betreft, nodigt de katholieke Kerk hen uit die katholiek zijn en als katholieken leven. Wij vragen u deze ordening te willen respecteren.

Indien u niet te communie gaat – omdat u niet katholiek bent of om een andere reden – kunt u op uw plaats blijven zitten of naar voren komen om de zegen te vragen.

(Wilt u dit laatste dan aangeven door uw handen kruiselings voor uw borst te houden.)

IV.

Voor een viering als deze komen vaak mensen van heel ver – mensen ook die in hun leven heel ver staan van de katholie-

ke Kerk en haar geloof. Zij zijn allen van harte welkom en het wordt ten zeerste op prijs gesteld dat zij blij geven van hun aanwezigheid.

Het is het geloof van onze Kerk, dat de H. Hostie waarachtig het Lichaam van Christus is. De katholieke Kerk vraagt dat alleen zij te communie gaan, die katholiek zijn en ook daadwerkelijk katholiek leven. Het wordt dan ook gewaardeerd, als deze wens gerespecteerd wordt. Ook wie niet te communie gaat, kan zich in de geest aansluiten bij deze bijzondere gebeurtenis die ons heeft samengebracht.

Inhoud

BENEDICTUS XVI

Apostolische reis naar de Verenigde Staten van Amerika en bezoek aan het hoofdkwartier van de Verenigde Naties

Toespraak tijdens de ontvangstceremonie	3
Toespraak tijdens de vesperviering en ontmoeting met de bisschoppen	6
Antwoorden op vragen van de bisschoppen	14
Preek tijdens de Heilige Mis in Washington Nationals Stadium	19
Toespraak tijdens de ontmoeting met katholieke docenten	24
Toespraak tijdens de ontmoeting met vertegenwoordigers van andere godsdiensten	31
Toespraak tijdens de ontmoeting met leden van de algemene vergadering van de organisatie der Verenigde Naties	35
Preek tijdens de Votiefmis voor de universele Kerk	42
Toespraak tijdens de ontmoeting met jongeren en seminaristen	48
Preek tijdens de Eucharistieviering in Yankee Stadium	55

NEDERLANDSE BISSCHOPPENCONFERENTIE

'Komt laat ons Hem aanbidden' Adventsbrief 2007 aan de gelovigen van Nederland	60
Brief aan de priesters over de viering van het sacrament van de Eucharistie Bijlage bij de Adventsbrief 2007	65

Kerkelijke documentatie - jaargang 36, 2008

nummer 1: 40 blz., € 3,25

Benedictus XVI – Encycliek *Spe salvi* aan de bisschoppen, aan de priesters en diakens, aan de godgewijde personen en aan alle christengelovigen over de christelijke hoop

nummer 2-3: 48 blz., € 3,50

Benedictus XVI – Boodschap ter gelegenheid van de viering van de 41ste Wereldvrede, 1 januari 2008: *Het menselijk gezin, een gemeenschap van vrede* – Boodschap voor de 94ste Werelddag voor Migranten en Vluchtelingen (13 januari 2008): *Jonge migranten* – Boodschap voor de zestiende Wereldziekendag – Boodschap voor de Veertig-dagentijd van 2008: *'Christus is om uwentwil arm geworden'* (2Kor 8,9) – Boodschap voor de 42ste Wereldcommunicatiedag, 4 mei 2008: *De media: op het kruispunt van zelfpromotie en dienstbetoon. Zoeken naar de waarheid om haar met anderen te delen.*; Open brief 138 moslim geleerden: *Een gemeenschappelijk woord*

nummer 4-5: 128 blz., € 7,50

De kerk als gemeenschap van gezamenlijk getuigenis van het Koninkrijk Gods. Rapport van de derde fase van de internationale theologische dialoog tussen de Katholieke Kerk en de WARC (Wereldbond van Hervormde/Gereformeerde Kerken) (1998-2005); *Het wezen en de zending van de Kerk. Een stadium op de weg naar een gemeenschappelijke verklaring.* Faith and Order Paper 198, Wereldraad van Kerken, Genève

nummer 6-7: 72 blz., € 5,-

Benedictus XVI – Apostolische reis naar de Verenigde Staten van Amerika en bezoek aan het hoofdkwartier van de Verenigde Naties: Toespraak tijdens de ontvangstceremonie – Toespraak tijdens de vesperviering en ontmoeting met de bisschoppen – Antwoorden op vragen van de bisschoppen – Preek tijdens de Heilige Mis in Washington Nationals Stadium – Toespraak tijdens de ontmoeting met katholieke docenten – Toespraak tijdens de ontmoeting met vertegenwoordigers van andere godsdiensten – Toespraak tijdens de ontmoeting met leden van de algemene vergadering van de organisatie der Verenigde Naties – Preek tijdens de Votiefmis voor de universele Kerk – Toespraak tijdens de ontmoeting met jongeren en seminaristen – Preek tijdens de Eucharistieviering in Yankee Stadium; Nederlandse Bisschoppenconferentie – 'Komt laat ons Hem aanbidden': Adventsbrief 2007 aan de gelovigen van Nederland – Brief aan de priesters over de viering van het sacrament van de Eucharistie (bijlage bij de Adventsbrief 2007)

Bestellingen: Secretariaat RKK, Postbus 13049, 3507 LA Utrecht, tel.: 030 2326909, e-mail: bestel@rkk.nl

kerkelijke documentatie